

Vossius, Gerardus Joannes

Gerardi Ioannis Vossii De quatuor artibus popularibus, de philologia, et
scientiis mathematicis libri 3

Bd.: 2

Amstelaedami 1660

999/4Hist.lit.117

urn:nbn:de:bvb:12-bsb11061975-5

Copyright

Das Copyright für alle Webdokumente, insbesondere für Bilder, liegt bei der Bayerischen Staatsbibliothek. Eine Folgeverwertung von Webdokumenten ist nur mit Zustimmung der Bayerischen Staatsbibliothek bzw. des Autors möglich. Externe Links auf die Angebote sind ausdrücklich erwünscht. Eine unautorisierte Übernahme ganzer Seiten oder ganzer Beiträge oder Beitragsteile ist dagegen nicht zulässig. Für nicht-kommerzielle Ausbildungszwecke können einzelne Materialien kopiert werden, solange eindeutig die Urheberschaft der Autoren bzw. der Bayerischen Staatsbibliothek kenntlich gemacht wird.

Eine Verwertung von urheberrechtlich geschützten Beiträgen und Abbildungen der auf den Servern der Bayerischen Staatsbibliothek befindlichen Daten, insbesondere durch Vervielfältigung oder Verbreitung, ist ohne vorherige schriftliche Zustimmung der Bayerischen Staatsbibliothek unzulässig und strafbar, soweit sich aus dem Urheberrechtsgesetz nichts anderes ergibt. Insbesondere ist eine Einspeicherung oder Verarbeitung in Daten systemen ohne Zustimmung der Bayerischen Staatsbibliothek unzulässig.

The Bayerische Staatsbibliothek (BSB) owns the copyright for all web documents, in particular for all images. Any further use of the web documents is subject to the approval of the Bayerische Staatsbibliothek and/or the author. External links to the offer of the BSB are expressly welcome. However, it is illegal to copy whole pages or complete articles or parts of articles without prior authorisation. Some individual materials may be copied for non-commercial educational purposes, provided that the authorship of the author(s) or of the Bayerische Staatsbibliothek is indicated unambiguously.

Unless provided otherwise by the copyright law, it is illegal and may be prosecuted as a punishable offence to use copyrighted articles and representations of the data stored on the servers of the Bayerische Staatsbibliothek, in particular by copying or disseminating them, without the prior written approval of the Bayerische Staatsbibliothek. It is in particular illegal to store or process any data in data systems without the approval of the Bayerische Staatsbibliothek.

GERARDI IOANNIS VOSSII

2,2

DE

PHILOLOGIA

LIBER.

AMSTELÆDAMI,

Ex Typographeio IOANNIS BLAEV.

M D C L X.

PHILLOLOGIA

LIBRARY

AMSTERDAM

IN THE LIBRARY OF THE

MUSEUM

Nobilissimis , ac Amplissimis, Dominis ,
VIRIS CONSVLARIBVS,

D. GERARDO SCHAEF, Illu-
strissimorum Foederatae Belgicae Ordini
Consiliario , & ad Serenissimum
Daniae Regem Exlegato, Athenæi Lug-
duno-Baravi Curatori ;

D. GVILIELMO BACKERO
de CORNELIIS, Equiti S. Mar-
ci, ac Senatûs Delegatorum Hollandiæ,
& West-Frisiæ, Assessori ;

D. CORNELIO GRAEF, Domi-
no in Polsbroeck, Thesaurario ;

Illustris hujus Scholæ
CVRATORIBVS;

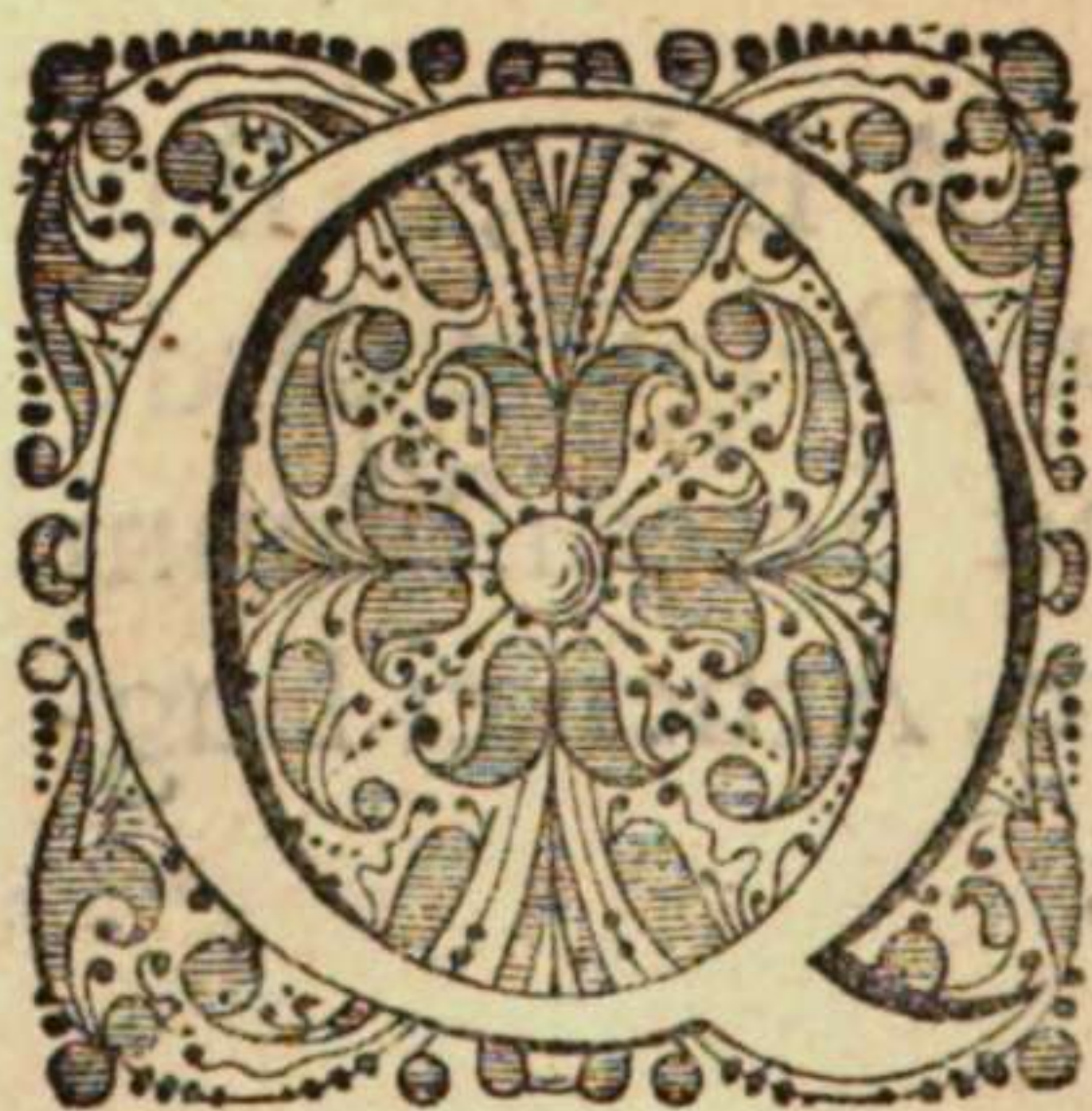
Opus hoc Clarissimi Viri
GERARDI IOANNIS VOSSII
DE PHILOGIA

humillimè dedicat

FRANCISCVS IVNIVS F.N.

Nobilissimi, Amplissimi, & Spectatissimi

V I R I,

Votiescunque humani generis indolem intueor, diuque, ac multum, cogito, id animo occurrit semper, quam nemo hinc fit, qui non aliquam sciendi, ac discendi, cupidine teneatur. Sed enim nescio, quo fato fiat, quod, cum scire velint omnes, pauci adeo sint, qui, quo discendum quidque sit modo, quam methodo, aut sciant; aut, quod pejus est, vel scire saltem laborent. Atque illi quidem, cum in prima ætate negligent laborum gradus, nec, quam lege proficiant, curent; ac dein, maturiores facti, continuo ad vota properent; si quid etiam sciunt, sane, id quod sciant, necesse est, nesciant; quia nempe aut solidam destituantur ratione, aut eam uti non possint: unde fit, ut, cum in forum venerint, deficient sæpe, & obmutescant, quasi, ut loquitur Satyricus, in alium terrarum orbem delati; imo sæpius etiam est, ut labent. At verò hi magis peccant, qui, cum videant, multis opus esse artibus, ut ad solidam eruditionem accedatur; principia consultò negligunt, quò citius spacia decurrant: ac, ut ad institutum nostrum veniam, artibus liberalibus erudiri nolunt, quia illæ, ut ajunt, virtutem non dent; quasi verò iis non opus sit, ut animos ad accipiendam virtutem

tem præparent. Et tamen hi ipsi etiam tolerabiliores essent, si, posteaquam jam arbitrio suo didicerint esse disertis, cum jam se scire quid credunt, quamvis reverâ nesciant, non ambitione abrepti, & fastu, qui an non inscitiae germanus est? alios omnes sanius edoctos, atque omnia, infra se ponerent. Et sanè his moribus jam vivitur, ut non modò non aliud laudent, quàm quo ipsi valeant, sed non rarò etiam vix aliud agnoscant erudito homine dignum. Multa verò se nescire scivit Pythagoras Samius: qui, quamquam longo studio, atque accuratâ rerum omnium cognitione, ad fastigium humanæ scientiæ pervenisse videri posset, quantum Gentili quidem licebat; non se σοφὸν, sive Sapientem; sed φιλόσοφον, sive Sapientiæ studiosum & amantem, nuncupari jussit; quòd videret, quam id sit exiguum, quod sciri hic vocamus: siquidem, præterquam quòd plura sint, quæ ignoramus, sæpe etiam eorum, quæ scire nos existimamus, veritas in obscuro lateat; ut adeò solius Dei sit, Scio, nec mutor, dicere. Offerimus hic Vobis, VIRI NOBILISSIMI, eximii GERARDI IOANNIS VOSSII, de Philologia opus, quod eodem ad Vos, quo primum etiam, jure spectat. Eo docet, quis artibus, quas feri homines, qui mores suos iis emolliri nolunt, adeò spretui habent, debeatur honos. Eo monet, ut contemnamus & ipsi eos, qui contemptim adeò de humanitatis studiis loquuntur; quando satis graves inscitiae suæ pœnas luunt, dum nihil illorum capiunt,

piunt, quæ assiduè captant; nec aliâ de causâ sic erga penitiores insaniunt literas, quàm quia sui similes velint esse ceteros. Videre hîc est, qui ad studia admitti debeant; quantò major naturæ, quàm sexûs, habenda sit ratio: quam ad rem præivit jam laudatus nobis sapientiæ magister Pythagoras; qui, ut Crotoniatem, atque alios, quos minùs idoneos explorâisset, remittit; ita, quibus finxerat

De meliore luto Titan præcordia,

ἐ μένον ἀνδρας, ἀλλὰ καὶ γυναῖκας, in disciplinam recepit. De ipsis nunc artibus strictim quid dicere institui, non quidem iis, quæ πολυμαθείας nomine veniunt, ut sunt Philologia, Mathesis, & Logice; sed de Grammaticæ, Rhetoricæ, Metricæ, & Historiæ, quas Philologia sub se comprehendit. Scio equidem, Grammatices vocabulum aliquando pro Philologia accipi, sed fit id κατὰ κατάχρησιν, καὶ ἐ λόγῳ κυρίῳ. Propriè itaq; sumpta vel præcepta tradit, vel vocum docet significationes. Illa qui negligit, non video, quomodo rectè loqui possit; qui has, non loquetur, quin lædat Romanas aures: quinetiam qui harum proprietates insuper habet, magno conatu efficiet, ne alios intelligat, imò ne ipse intelligatur. Illa referuntur ad Grammaticen, quam Methodicen, sive Technicen, nuncupant: & quam in artem ab Aristotele primùm redactam primus docuit Epicurus; hæ ad Grammaticen Exegeticen, cujus ope sæpe fit, ut, quæ aliàs ejus ignaro difficillima videri possint, facili labore expli-

explicemus. Refert Pomponius Iureconsultus l. 2. D. de Or. Iur. §. Post hos. 46. Tiberonem doctissimum fuisse habitum publici, simul & privati, juris interpretem, ac complures eum utriusque operis libros reliquisse: sed parum gratos fuisse ejus libros, quòd sermone antiquo usus esset. Contra verò Antistium Labeonem plurimam etiam, sed feliciorem, studiis operam dedisse; ac difficillimos etiam juris nodos solvisse ex verborum proprietate. Atque huc spectant tot leges ejus, quæ in penultimo Pandectarum titulo de verbor. signif. exstant. Curam rectè loquendi excipit altera, quæ est ornatè loquendi, quam Rhetoricam dicimus. Ab ea diversa est Eloquentia, quæ alio nomine Rhetorica facultas nuncupatur; quòd nempe hæc circa externum, illa circa internum, sermonis ornatum magis versetur. Vtrobique palmam feret ille, qui verba aptârit rebus; & parva submissè, media modicè, magna granditer proferre noverit, ut alicubi loquitur Cassiodorus: at optimè est, ubi & linguam, & pectus, loquentis, scribentisque, mirari licet; quorum illam in Aristotele, hoc in ipso Cicerone desideravere. Danda etiam sedulò est opera, ne loquentiæ multum, sapientiæ parum dicatur habere oratio. Metrices sanè utilitatem satis illa indicant, quæ de Orpheo, ac Amphione, fabulis involuta, narrantur. Altera Philologiæ pars est Historia, illa temporum testis, lux veritatis, vita memoriæ, magistra vitæ, & nuncia vetu-

EPISTOLA DEDICATORIA.

vetustatis. Agit ea vel de locis, de quibus est Geographia: vel de temporibus, quam Chronologiam vocant; vel de stirpibus, quæ Genealogia dicitur; vel de actionibus, quæ proprie sibi nomen Historiæ vindicat. Hæc sine istis nulla est; siquidem sine locorum cognitione nemo scriptores vel sacros, vel externos, intellexerit. Temporum qui non habet rationem, non conciliabit Scripturas. Genealogiæ neget necessitatem, qui negare volet historias potissimum de personis esse, quæ familiis distinguuntur. At verò qui hisce se imbuat, facilè veram historiam à ficta; sacram à profana, dignoscet. Historiam autem legere quâ lege, & methodo oporteat, hoc in opere tradit Clarissimus V O S S I V S, quod eo accipite animo, V I R I N O B I L I S S I M I, quo, si per fata liceret, ipse offerret vobis. Valete, V I R I N O B I L I S S I M I, ac Reipublicæ Vestræ, & literarum, bono diu, ac feliciter, vivite incolumes. Amstelodami v Id. Quintil. St. Greg. clō Id CL: quo die, superioris seculi anno tricesimo sexto, terras reliquit ingens illud literarum decus DESIDERIVS ERASMV S.

Nobilissimorum, & Amplissimorum
Nominum Vestrorum

devotissimus cultor

FRANCISCVS IVNIVS F. N.

GE-

I

GERARDI IOANNIS VOSSII
DE PHILOLOGIA

LIBER.

CAPUT I.

Quia Philologia pars est Polymathiae; ut hæc liberalium studiorum: eò initio adfertur distributio totius liberalium artium, ac scientiarum orbis: atque usus, & præstantia eorum etiam studiorum exponitur, quibus ad disciplinas graviores præparamur.

I. §. **D**E Grammatistice, Gymnastice, Musice, Graphice, superiori nobis libro sermo fuit. Quæ artes, ut liberales dici merentur, collata cum illis βαρβαρίσιν, sive vulgaribus, ac sellulariis: ita magis liberalibus similes, quam liberales videantur, si comparemus eas cum disciplinarum iis, de quibus deinceps agere proposui. Siquidem quatuor istarum, de quibus vidimus, nulla orationem dirigit, vel rationem: nulla etiam (nisi quatenus pariter pertineat ad πολυμάθειαν, vel ipsam philosophiam) pietate, aut prudentiâ, instruit mentes nostras.

C fatis quidem liquet, tum de Grammatistice, tum de Gymnastice. Prior enim solum signa tradit, quibus liberales scientiæ consignentur. Altera corpus, non animum, exercet. Verum de Musice, & Pictoriâ, video quibusdam aliter videri. Ac de Musica quidem eò dissentiunt, quia hæc modulatione sonorum affectûs componat: ut ex iis videre fuit, quæ de Doricis, & Æoliis modis, antea dicta sunt. Non diffiteor. Verum pertinet eadem ad Polymathiam, cum unam esse constet è septem artibus liberalibus. Præterea in quadrigâ illâ popularium artium propriè locum habet practica illa Musica, quâ

A

† contem-
platio.
* mathema-
tica magis.

quâ pueri imbuuntur. At *Γεωγραφία* † eorum est *μαθηματικώτερος* *, ac sublimioris considerationis : quomodo huc refertur. Atqui, inquiunt, Musice naturâ suâ instillat teneris animis bene vivendi præcepta, vel exempla. Multum dicerent, si hæc præstaret de suo. At longè aliter est : quandoquidem exempla petit ab Historia, vel Poësi : præcepta haurit è philosophia morali ; quod ex Theognide, & aliis liquet. Solum igitur à se habet modulationem sonorum : quæ animos quidem studiis, vel negotiis lassos recreat, ut alacriores redeant ad labores. Verùm hoc est animum ad studia, & virtutis opera præparantis : non jam studio aliquo, quò fiat sapientior, vel melior, occupantis. Graphice denique, sive pingendi ars, nihil proprium obtinet, nisi artificium feliciter aliquid repræsentandi. Pingit exemplum virtutis : sed ab historico, si verum ; sin fictum, à poëta illud mutuatur. Animalis, vel plantæ figuram ob oculos ponit : sed hanc accipit ab historia naturali. Atque ita in cæteris. Ut magnam habeat affinitatem cum Grammaticis. Quod hæc literis, quæ vocum sunt symbola, id illa imaginibus, quæ non vocum, sed rerum signa sunt, significat. Et ita quidem cum quatuor illis artibus est comparatum.

2. *§. At longè aliter est de disciplinis illis, quas, tanquam superioris ordinis, à quatuor popularibus secrevimus. Hæ à quibusdam disspescuntur in παιδείαν, λόγον, καὶ ὁπισθήμιον, eruditionem, orationis, rationisque disciplinas, & scientiam.*

Hæc tria quia retinisset, nihil se amisisse agebat Stilpo Megarensis : ut Laërtius in ejus vita refert, & ex eo Hesychius Illustris. Porro per ὁπισθήμιον videtur intellexisse Philosophiam. Per λόγον autem, Grammaticen, Rhetorice, Poëticen, Logicen. Per παιδείαν verò, Historiam, & Mathefin.

3. *§. Alii apertius aliquantò dividunt in hæc quinque ; τὰ φυσικὰ, τὰ ἠθικὰ, τὰ μαθηματικὰ, τὰς ἐγκυκλίους λόγους, καὶ περὶ τέχνην πᾶσαν ἐμπειρίαν naturalia, moralia, mathematica, doctrinam, quæ orationem & rationem format, omnemque artium peritiam.*

Quæ universa calluisse dicitur Democritus Abderita : unde, & πένταθλος, sive quinquertio, est nuncupatus. Auctor Laërtius in Democrito. Postea verò, ubi memorat, quæ de singulis horum scripserit Demo-

Democritus, τὰς ἐκκαλίς λόγους vocat μυθικά: eoque refert poësin; vocabulorum explicationem, & alia. Per τεχνικά verò, quæ postremum obtinent locum, intelligit medicinam, picturam, artem militarem, & quæ hujusmodi sunt.

4. §. *Evidentior, pleniorque mihi distributio videtur in doctrinam verborum, & rerum. Verborum illa est tum Grammatices, tum etiam artis Rhetorica, & Poëtica, quatenus circa sermonem versantur.*

Nam ratione rerum sublimioris sunt considerationis, & Eloquentiæ nomine continentur; ut postea dicetur.

5. §. *Doctrina rerum est quadruplex. Nimirum vel est memoria, ut Historia sive naturæ, sive gestorum: vel phantasia, ut Poësis: vel rationis, ut Philosophia: vel revelationis, ut Theologia.*

Ac omnis hæc doctrina, veriùs doctrinæ nomen meretur, cùm sermo potiùs sit vehiculum doctrinæ.

6. §. *Omniū autem apertissimè divisurus mihi videor in tria disciplinarum genera: primum earum, quæ pertinent ad πολεμικά; ut quæ viam parant ad Philosophiam. Alterum illarum, quæ pars sunt Philosophiæ, studiorum reginæ. Tertium est hujus Reginæ comitum, ac instrumentorum; cujusmodi utraque est Eloquentia.*

Vt distributio hæc faciliùs intelligatur, à fonte rem arcessam, deque universæ doctrinæ ratione pauca dicam.

Quotquot studiis incumbimus, ad horum aliquid collimamus: ut alii alios intelligamus: ut sciamus res divinas, & humanas: ut bene dicamus. Proque triplici hoc studiorum fastigio, triplex est doctrinæ genus; linguarum, sapientiæ, & eloquentiæ. Sed sapientiæ studium partim circa singula versatur: partim circa universa genera. Singulorum est historia: quæ vel rerum naturam, vel gesta Dei, ac hominum describit. Universum genus considerant hæc tria; Christiana pietas, prudentia civilis, & scientia naturalis. Pietas Christiana præstat, ut beati simus post hanc vitam. Prudentia civilis, ut rectè aliis præsimus in terris. Scientia naturalis,

* *Valesius*,
differenti.

lis, ut sciamus rerum naturalium causas. Nam eò hæc historiam naturalem excedit, quòd illa narret, quæ sensibus observantur: hæc verò ratione indaget occultas rerum causas. Superest eloquentia, cujus incunabula habemus in elegantia, & ubertate sermonis; & eatenus pertinet ad prævias disciplinas. Consummatur autem, si cum prudentia civili conjungatur. Quod cum fit, magnum est Politici hominis instrumentum ad flectendos animos in senatu, in judiciis, in concione, in castris. Per universa hæc studia animum suum diffuderat Iulianus Cæsar: magnus omnino vir; sed major futurus, nisi Libanium nimis æstimasset. De eo sic Ammianus Marcellinus lib. xvi: *Per omnia PHILOSOPHIÆ membra prudenter disputando, currebat. Sed tamen, cum hæc effecit, plenèque colligeret, nec humiliora despexit: POETICAM mediocriter, & RHETORICAM, (ut ostendit orationum, epistolarumque ejus cum gravitate comitas incorrupta) & nostrarum, externarumque rerum HISTORIAM multiformem. Super his aderat Latine quoque differendi* sufficiens SERMO.* A summis ad ima descendit Ammianus. Nos contra adscendemus ab imis. Videmus, ut eum laudet à sermone etiam Latino; hætenus saltem, quòd eà parte etiam suffecerit. Græci autem sermonis ea est illi elegantia, is nitor, ea facundia, ut omnes rapiat in admirationem sui. Tribuit quoque historiarum notitiam & rhetorices, ac poëticæ. Atque hujusmodi fuisse ait in studiis humilioribus. Imprimis verò attendisse ad philosophiam, sic ut de quacunque ejus parte prudenter differeret.

Hiscæ generatim delibatis veriùs, quàm expositis, nunc à Πολυμαθεία, cujus partem esse Philologiam, inferiùs liquebit, initium capiamus: ac proximè quidem à vocabulo ipso, & aliis ejus appellationibus: quandoquidem ea petuntur à natura, atque usu ejus: de quibus hoc loco singulatim agere, propositum est nobis.

7. §. *Artes, quibus ad philosophiam præparamur, Græcis propterea περ παιδείας, vel περ παιδευμάτων nomine, censentur. Et quia latè hæ artes patent, etiam πολυμαθείας, vel πολυμαθησύνης, Latinis variæ eruditionis, nomen obtinent. Præterea nuncupant ἐγκυκλοπαιδείαν, quam Latini disciplinarum orbem reddiderunt. Artes ipsæ similiter ἐγκύκλιοι dicuntur, vel τὲ ἐλθέγων. Quomodo & Latini artes vocant liberales, tanquam libero homine dignas.*

† *scientias*
uberorum
hominum.

Sanè si Aristoteles ipse quatuor eas, de quibus superiori libro egimus, τὲ ἐλθέγων Πισημάς † in octavo Politicorum nominat: quanto magis

magis id nominis tribuendum illis, quibus ad philosophiam proximè præparamur! Imò has ἐκφυλίσ Seneca quoque *liberales* appellat epist. LXXXVIII. Sed existimat, id vocabulum aliquanto esse augustius, quàm ut orbi disciplinarum conveniat. Mavult ideo *pueriles* vocare; idque præeunte Posidonio; ex cuius sententia quatuor statuit genera artium. *Sunt, inquit, vulgares, sunt ludicræ, sunt pueriles, sunt liberales. Vulgares, opificum; quæ manu constant, & ad instruendam vitam occupatæ sunt. Ludicræ, quæ ad voluptatem corporum, atque aurium, tendunt. Pueriles, & aliquid habentes liberalibus simile, quas ἐκφυλίσ Græci, nostri liberales vocant. Solæ autem liberales sunt, imò, ut verius dicam, liberæ, quibus curæ animi virtus est. Sed nihil causæ est, cur disciplinas, quas ille pueriles vocat, honesto liberalium artium nomine fraudemus. Nec enim dicuntur liberales, quia liberum faciunt; quod sola Philosophia promittit, & præstat: sed quia libero homine dignæ sunt; ut ibidem ipse agnoscit Seneca. Hinc Terentius Eunuchus * sic eas περιεγένηται: Quas liberum scire æquum est: quæ Comici* * act. 3. sc. 2. verba infra plenius explicabimus. Idem videtur Plinius velle in præfat. libri XIV: *Pessum, inquit, ière vitæ pretia: omnesque à maximo bono liberales dictæ artes, in contrarium cecidere; ac servitute solâ profici cæptum. Vbi maximum bonum vocat libertatem; unde ei servitutem opponit: ut sententia Plinii sit, liberales dici ex eo, quia convenient illis, qui fruuntur libertate. Atque eodem sensu à Cicerone, Ovidio, & aliis, ingenue vocantur.*

His artibus animus noster ad philosophiam præparatur. Vnde Pythagoras apud Stobæum sermone XLII: ὧς περὶ τῶν μεγάλων μυστηρίων τὰ μικρὰ προδοτέον, καὶ περὶ φιλοσοφίας παιδείαν. *It ante maiora mysteria tradi debent minora: sic & artes liberales ante Philosophiam. Cui simile hoc Simplicii in Enchiridion Epicteti †: Ἀδύνατον περὶ τῶν μικρῶν φασὶ τῶν μεγάλων μεταλαχεῖν. Nec enim fieri posse ajunt, ut participes simus maiorum mysteriorum, minorum expertes. Eadem mens Senecæ epist. LXXXVIII: Quare liberalibus artibus filios erudimus? Non quia virtutem dare possint; sed quia animos ad accipiendam illam præparent. Ibidem de his artibus inquit: Rudimenta sunt nostra, non opera. Nec abeunt vel Iudæi, vel Christiani. Lactantii enim est lib. III, cap. XXV. Multis artibus opus est, ut ad Philosophiam possit accedi. Ac Philo Iudæus πολυμάθειαν, sive ἐκφυλοπαιδείαν, vocat procæmium, & vestibulum sapientiæ. Quemadmodum & famulam ejus appellat, & cum Agar confert, quæ Saræ ancilla erat. Eleganti etiam allegoriâ ait, ut Abraham prius ex Agar suscepit, quàm Saræ misceretur: ita nos prius misceri ancillæ Philosophiæ, hoc est, liberalibus disciplinis, quàm prolem ex virtute concipimus. Multus*

est in hoc argumento libro *ὅτι τὸ εἰς παιδείαν συνόδῃ*. Ac inter cætera sic scribit: Οὐ γὰρ ἐσμὲν ἱκανοὶ δέξασθαι πω γονὰς ἀρετῆς, εἰ μὴ πρῶτον ἐντύχωμεν αὐτῆς τῇ θεωρητικῇ. θεωρητικὴ ἢ σοφία, ἢ δὲ τὸ θεωρητικῶν ἐκκύκλιον, μουσικὴ, καὶ λογικὴ. ὥσπερ γὰρ ἐν μὲν οἰκίαις αὐλαιοι πρὸ κεινται κλισιάδων· ἐν δὲ πόλεσι τὰ προάστια, δι' ὧν εἰσὼ βαδίζειν ἐνεστίν· ἔτι καὶ ἀρετῆς πρὸ κεινται τὰ ἐγκύκλια. ταῦτα γὰρ ὁδὸς ἐστὶν ἐπ' ἐκείνην φέρουσα, καὶ ἢ εἰδέναι, ὅτι τὰ μεγάλων ὑποθέσεων μεγάλα καὶ τὰ προοίμια εἶναι, συμβέβηκε· μεγίστη δὲ ὑπόθεσις ἀρετή. καὶ γὰρ οὗτοι μεγίστην ὕλην καταγίνεσθαι τὸ σύμπαντα ἀνθρώπων εἶον. εἰκότως ἔν, ἔβραχεσι καὶ καὶ προοίμιοις, αἰσθητικῇ, γεωμετρικῇ, ἀστρονομικῇ, ῥητορικῇ, μουσικῇ, τῇ αἰσθητικῇ λογικῇ θεωρίᾳ πάσῃ, ὧν ἐστὶ σύμβολον ἡ Σάρρᾳς θεωρητικῆς Ἀγάρ. *Non sumus enim idonei prolem ex virtute suscipere, ni prius congregiamur cum ejus famula. Est autem sapientiae famula Musica, Logicaque, quâ liberaliter instituimur. Sicut enim in domibus vestibula sunt ante januam; Et urbes habent sua suburbia, per quæ adveniuntur: ita Et ante virtutem artes liberales sitæ sunt. Nam illa per hanc viam aditur. Sciendum autem, quòd magnorum argumentorum magna esse convenit etiam proœmia. Atqui virtus est argumentum maximum. Habet enim materiam maximam; videlicet totam hominum vitam. Merito igitur non parvis utetur proœmiis; sed Grammaticâ, Geometriâ, Astronomiâ, Rhetoricâ, Musicâ, reliquâ contemplatione Logicâ universâ; quæ significantur per Agar, Saræ famulam. Quid hinc manifestius, quàm iermocinandi, & ratiocinandi artes, ac præterea disciplinas Mathematicas, præmitti philosophiæ debere? Objectet aliquis Heracliti illud*,* πολυμαθὴν νόον ἔδιδάσκει, *varia eruditio mentem non docet.* Item, quòd Cynici† τὰ ἐκκύκλια μαθήματα rejicerent. Atque idem de Stoicis dicat, & Epicureis, ipsòque Senecâ; qui utramque hanc sectam sectabatur, & ex duabus facere voluit cinnum. Nam & ille variam eruditionem ridere videtur lib. de brevitate vitæ cap. xiv: item ep. lxxxviii. Verùm omnes isti non aliud volunt, quàm liberalibus disciplinis non esse inhærendum; quia non dent virtutem; sed tantùm præparent; ac rudimenta esse debeant, non opera; quemadmodum antea ex ipso Seneca dicebamus. Nec Sanctorum patrum illi, qui secularia reprehendunt studia, alios damnant, quàm qui modum in his studiis non tenerent; cùmque famulari veræ debeant sapientiæ; ea nihilominus supra dominam ipsam efferrent: ut gentiles faciebant, & plerique Christianorum; qui ex Philologis, ac Philosophis, in Ecclesiam recepti, sic prima studia miscerent sacro, ut Christianam religionem non ornarent, sed corrumpèrent. Cæteroquin satis videbant liberalia studia esse donum Dei, atque eruditionem inter humana bona primum tenere locum: de quo Nazianzenus

* apud
Laertium in
Heraclito.
† idem ex-
tremo lib. 6.

oratione in laudem S. Basilii. Imò quantum Christianis ex eruditione variâ accedat, non ignoravit Iulianus Cæsar : qui evertendæ religioni nostræ facilem esse viam arbitrabatur, si iis politioris literaturæ scriptores non prælegerentur in scholis : ut videre est apud Nazianzenum Invektivâ i in Iulianum, Socratem lib. *III*, cap. *XI*, & *XVI*, ac Sozomenum in Tripart. lib. *VI*, cap. *XXXVII*. Ac ne Christianos id falsò obesse credas, agnoscit & homo gentilis, Ammianus Marcellinus : qui gemino in loco, libro videlicet *XXI*, atque iterum *XXV*, narrat *, ut prohibuerit, nequis Christianus doceret Grammaticen, vel Rhetoricen. Quibus nominibus humaniores omnes literas, hoc est, proprietatem vocabulorum, historiam universam, styli doctrinam, ac enarrationem oratorum, poetarumque, complectebatur. Nimirum acutus, ac perspicax Imperator satis videbat, quo pacto maximè posset nocere religioni Christianæ. Vtinam modò nunc non pauci adeò, quos illustri loco in Ecclesia sua constituit Deus, tam parum essent oculati, ut necdum viderent, quantum hæc studia humanitatis majoribus conferrent; eoque sibi, & aliis, persuasum irent, sufficere si illa minora gustemus, ut, crocodili metu, canis solet Nilum. Quales tantum non dicunt, desipuisse Iulianum; cum ex Grammaticis, & Rhetoricis, ad Christianam religionem multum adeò utilitatis redundare arbitraretur. Equidem dixero à multis esse lustris, quòd experientia, quæ stultorum etiam magistra esse solet, didici, in hisce etiam literis nostris locum habere illud Aiscraei vatis † : *πλεον ἤμισυ πάντες ** : majoraque esse speranda ab iis, qui, penitioribus prius literis imbuti, post operam dimidiam, vel longè minorem etiam, minoribus studiis impensam, reliquum dimidium in majoribus decurrere gestiunt; quàm illis, qui, hisce levioribus contentis, ad graviora continuo provolarunt, longaque etiam ætate consenuerunt, & solâ hac fiduciâ magni sibi videntur Aristarchi; cum interim nihil ab iis sperare liceat eruditæ vel oculis, vel auribus dignum; benèque agi nobiscum putemus, si non tales bellum literis, & literatis indicant. Quod non pauci faciunt. Sed hos, qui contemptim adeò de humanitatis studiis loquuntur, contemnamus & ipsi; quando graves satis inscitæ suæ poenas luunt, dum nihil illorum capiunt, quæ assidue captant; nec aliâ de causâ sic erga penitiores insaniunt literas, quàm quia sui similes esse velint cæteros. Quam causam verè adsignat magnus ille & re, & nomine, Theologus, Gregorius Nazianz. orat. in fun. Basilii: Οὐκ ἔν αἰτιασέον τὴν παιδείαν, ὅτι τὰ το δοκεῖ πιν, ἀλλὰ σκαιὸς, ἢ ἀπαιδὸς τις ἐποληπλέον τὸς ἔως ἔχοντας, οἱ βάλονται ἀν' αὐτὰς εἶναι καθ' ἑαυτὸς, ἢ ἐν τῷ κρινῶ τὸ κατ' αὐτὸς κρύπτηται, ἢ τὸς τ' ἀπαιδὸσίαις ἐλέχως ἀποδιδράσκωσιν. Non igitur honore suo fraudanda est eruditio, quia sic videatur nonnullis : sed potius eos esse laevos, &

* pag. 239.
 & 316 edit.
 Hamburgensis
 a Linden-
 bruchio pro-
 curata.

† Hesiod.
 lib. 1.
 ἐγὼ ἡγῶ
 ἡμεῖς.
 * dimidium
 plus toto.

impe-

*imperitos existimabimus, qui ita sunt animati: qui vellent omnes sibi esse aggregatos, ut in communi illo grege captus eorum lateat, & inscitiae reprehensionem effugiant. Quæ verba etiam Iusto Lipsio adducta lib. 1. Manud. ad Stoic. philosoph. Sed Græca non satis cepit: ut vel illud arguit, quod sic ver-
tat, censendum lævos, & imperitos illos sic affici.*

CAPUT II.

Qui admitti ad studia debeant: inque his etiam feminas reponendas: item de ordine studiorum.

1. §. *Q*uod si artes hæ præparant ad omnis sapientiae, ac prudentiae studium, quod Philosophiam dicimus: non potest non uterque sexus ad has artes admitti. Scio, id negari à nonnullis; qui inde pudicitiae periculum esse arbitrantur. Sed si recta, ac conveniens ineatur studiorum ratio, nullam animis inferent noxam.

Quod sapiens ille Hispanus, Ludovicus Vives, ostendit partim de Institutione Christianæ feminæ lib. 1; partim libro de Officio mariti cap. de disciplina feminæ.

2. §. *Et sanè qui sexum alterum ad studia idoneum negant, jam olim rejecti fuere ab omnibus philosophis.*

Quippe Pythagoras, ut in ejus vita refert Malchus, hoc est, Porphyrius, instituit & μόνον ἀνδρας, ἀλλὰ καὶ γυναῖκας, non solum viros, sed & feminas. Inque his ibidem refertur Theano; uti & ab Iamblichio in ejusdem Pythagoræ vitâ. Et ante hos idem tradiderat Didymus libro de Philosophia: unde hoc refert Clemens lib. 1 Stromat. Θεανὴ ἡ Κροτωνιάτιν πρῶτῳ τῶν γυναικῶν φιλοσοφῆσαι, καὶ ποιήματα γράψαι primam feminarum Theano, & philosophatam esse, & poemata scripsisse. Fuisse eam Brontini Crotoniatæ filiam, ipsius Pythagoræ uxorem, proditum est Laërtio lib. viii, & Theodoreto * Serm. 11 de principio adversus Gentes. Nec aliter animati fuere Stoici, Epicurei, ac Academici ipsi. De quo sic Lactantius lib. 111, cap. xxv: Senserunt hoc adco Stoici, qui & servis, & mulieribus, philosophandum esse dixerunt: Epicurus quoque, qui rudes

* in Græcorum affectuum Cura-tione pag. 14 edit. Com-melin.

omnium literarum ad philosophiam invitat : item Plato , qui civitatem de sapientibus voluit componere. De Epicureis etiam firmat , quod mox subjungit : Denique nullas unquam mulieres philosophari docuerunt , præter unam ex omni memoria Themisten. Ea Themiste erat Leontii conjux, ad quam Epicurus scripsit. Ut nihil causæ sit , cur Themistoclea legamus , Quamquam hoc quoque institutum nostrum firmet : sed de Pythagoricis. Themistoclea enim Pythagoræ soror fuit.

3. §. Verum sectas mittamus. Quantus earum numerus , quæ sive alicui se sectæ addixerint, sive minùs; pulcræ sibi laudem parârint eruditione !

Innumerus propè earum numerus est : & multas retulimus quadruplici opere de Græcis , Latinisque, tum historicis, tum poëtis. Ne tamen nihil nunc agam, plusculas adducam : sed vix alias, quàm iis libris indictas nobis.

Hellanicus , & ex eo Tatianus , initio libri adversus Græcos , ait , Atossam in Persia imperâsse , primamque docuisse ἑπιστολὰς συντάσσειν , epistolas scribere.

Alexandri Magni ætate, videlicet Olympiade c x i , claruit Hipparchia , soror Metroclis Cynici , uxor Cratetis Cynici : de qua pluscula Laërtius lib. vi. Ea scripsit de argumentis philosophicis, item epichere-mata, & quæstiones ad Theodorum , cognomento Atheum : ut est apud Suidam.

De Pamphilæ Ægyptiæ , quæ Neronis tempore vixit , octo libris historiæ miscellæ, vidimus lib. i i de Historicis Græcis cap. vii.

Athenæo lib. i. cap. viii celebratur Agallis Corcyrea grammatica : à qua in literas relatum ait , pilæ lusum esse repertum à Nausicaa : sed existimat eam hoc dedisse honori suæ gentis. Nam Dicæarchum Sicyoniis quidem , Hippasum verò Lacedæmoniis tribuere. Sed pro Agallide est, quòd Homerus solam ex heroinis Nausicaam inducat pilâ ludentem. Cæterum quam Athenæus vocat Agallidem , (sic enim constanter in ejus legitur codicibus) hæc Suidæ dicitur Anagallis. Et videtur hæc verior esse scriptura : partim quia mendi suspicionem tollit series literarum : partim quòd ἀναγὰλλις etiam herbæ sit nomen ; & non sit inusitatum , nomina à plantis imponi ; ut ex Fabiis, Pisonibus , Lentulis , Ciceronibus, liquet.

Tres Romanas feminas his verbis celebrat Quintilianus l. i. cap. i : Gracchorum eloquentiæ multum comulisse accepimus Corneliam matrem ;

* pag. 608
edit. H.
Steph.

cujus doctissimus sermo in posteros quoque est epistolis traditus: & Lælii filia reddidisse in loquendo paternam eloquentiam dicitur: & Quincti Hortensii filix oratio, apud Triumviros habitâ, legitur non tantum in sexus honorem. De Hortensia idem reperias apud Valerium Maximum lib. viii, c. iiii, & Apianum lib. iv de bellis civilibus*. Tacet Fabius de literatissima Vari conjuge: de qua Servius in Eclog. iiii: item de Cornificia; de qua sic Eusebius, sive potius ex Tranquillo Hieronymus in Chronico ad annum cio io cccc lxxvi: *Cornificius poëta, à militibus destitutus, interit; quos, sæpe fugeintes, galeatos lepores appellaverat. Hujus soror Cornificia; cujus exstant insignia epigrammata. Quæ verba varii postea exscribere: in his etiam Vincentius Bellovacensis lib. xxxi Speculi Natur. cap. li. Sed malè apud eum legitur Cornificina. Ioanni Glandorpio in onomastico verisimiliter eadem videtur ac illa, de qua sic Guido Bituricensis, titulo de Memoria: Cornificia, mulier Romana, quæ, regnante Cæsare Octaviano, claruit, dicere solita est, solam doctrinam liberam esse, in quam fortuna tela sua figere non posset.*

Catharina Alexandrina, virgo doctissima, si Actis ejus credimus, claruit sub Maximino; ac xviii annos nata, cum quinquaginta philosophis disputasse dicitur; eosque subtilitate sermonis vicisse, atque ad Christianam convertisse religionem. Passio ejus refertur ad annum Christi cccvii. Meminere ejus Beda, Vsuwardus, Ado. In vett. codd. *Æcatharina*, vel *He-catharina* dicitur: quod corruptum videtur ex Η' Καθαρίνα.

Et quid doctius Zenobiâ, Palmyrenorum reginâ, religione Iudæâ? quæ quanta fuerit, ex Aureliani Cæsaris ad Senatum Romanum literis apud Trebellium Pollionem videre est. Idem Pollio refert, eam scisse Latinè, locutam quoque Egyptiacè: Historiam etiam Alexandrinam, atque Orientalem, compendio constrinxisse. Latinam Græcè legerat. Ad Græcas verò literas, ut Flavius Vopiscus ait, magistrum habuit Dionysium Longinum, Porphyrii philosophi antea magistrum, ac, ut Eunapius eum vocabat, βιβλιοθήκην ἐμψυχον, καὶ περιπαλῶν μασεῖον. *vivam bibliothecam, & ambulans musæum*: cujus & hodie aureolus exstat liber περὶ ὑψους, sive *de sublimi charactere*.

Sosipatra etiam, Eustathii, magni nominis viri, conjux, ut Eunapii in Ædesio verba usurpem, τὰ τε τῶν ποιητῶν βιβλία ἀπὸ σώματος εἶχε, καὶ φιλοσόφων, καὶ ῥητόρων. καὶ ὅσα γε τοῖς πεπονηκόσι, καὶ τετραλαιπορημένοις μόλις ὑπῆρχε, καὶ ἀμυδρῶς εἰδέναι. ταῦτα ἐκείνη μὲν ὀλιγωρίας ἐφραζεν, ἀκρίτως, καὶ ἀλύπως εἰς τὸ σαφὲς ὑπὸ τῆς χερός. non poetarum modò, sed etiam philosophorum, atque oratorum scripta, in ore habebat; & quæ ceteri diffi-

cultè,

ca'ter, atque obscure poterant percipere, neque nisi cum magno molimine, & ingeniorum tormento, hæc illa otiose, citra laborem, explicabat, promptèque declarabat. Narrat item, licet maritus Eustathius summus esset vir; illam tamen sic præluxisse, ut propter sui excellentiam obscurârit mariti gloriam. Refert præterea, ut post mariti excessum liberos instituerit domi: & in hac re opitulatus fuerit ejus amantissimus Ædesius.

Quid dicam de Eustochio, Paulæ Romanæ filiâ, Hebraicè, Græcè Latinèque doctâ, inque sacrarum literarum lectione pene assiduâ? de cujus laudibus plura apud B. Hieronymum. Quid de aliis loquar, ad quas epistolæ exstant ejusdem Hieronymi? Vt sunt Paulla, Læta, Fabiola, Marcella, Furia, Demetrias, Salvina, Gerontia. Quid eas quoque, ad quas literas habemus Ambrosii, Augustini, Fulgentii? Quarum doctrinam illæ ipsæ epistolæ testantur.

Hypatia illius Theonis Alexandrini, cujus scripta habemus, filia fuit, & Astronomicarum rerum valde intelligens: sed Alexandrini ejus corpus discerpsere, ac frustatim sparserunt. Quam rem breviter tangit Hesychius Milesius. Res autem ita habet. Quia frequentius esset cum Oreste, calumniæ occasio data est clero B. Cyrilli. Ex eo Lector Petrus alicunde redeuntem curru detraxit: inde in Ecclesiam protracta, vestibus nudata, in frustra dissecta, combustaque. Vide hæc fusè narrantem Socratem Histor. Eccles. lib. vii, cap. xv, & Nicephorum Callistum lib. xiv, cap. xvi, ac imprimis Suidam in Ὑπατία. E junioribus adi Savilium Prælectionibus in Euclidem*. Exstant ad eam epistolæ Synesii; ubi nunc inscribit, τῇ φιλοσόφῳ Ὑπατίᾳ, nunc simpliciter τῇ φιλοσόφῳ. Etiam Pauli Silentarii in eam epigramma habemus lib. i Ἀνθολογίας. Quamquam verò non possim non dolere tam tristi Hypatiæ fato; non tamen tam irascor B. Cyrillo, patriarchæ Alexandrino, quem ab eo facinore plane immunem fuisse confido; quàm Theodoro, Lectori ejus, ac concitatae ab illo plebi Alexandrinæ.

* pag. 15.
16. & seqq.

Ac iisdem temporibus claruit Eudocia, Athenais prius dicta, Leontii philosophi filia, uxor Cæsaris Theodosii junioris, Græcis, Latinisque literis imbuta, poëmatum studiosa, mathesios, ac philosophiæ studiis egregie exulta: de qua plura Socrates lib. vii. Hist. Eccl. cap. xxi, Theodorus Lector initio Collectaneorum, Chronicon Alexandrinum, Constantinus Manasses, ac Nicephorus.

Circa annum Christi quingentesimum, doctrinæ, & sapientiæ nomine celebrata est Amalasuenta, filia Theoderici, regis Gothorum, uxor Eutharici Cillicæ, cui palmata vestis†, sive consularis dignitas, collata ab Iustino Imperatore; Athalarici autem Regis mater: de qua sic, 1.

† Cassiodorus
lib. 6. epist.

inter alia, Cassiodorus lib. x Variarum epist. iv: *Hinc est, quod ejus doctrina mirabilis per multiplices linguas magnâ ubertate diffunditur. Cujus ingenium ita paratum reperitur ad subitum, ut non putetur esse terrenum. In libris Regum Regina Austri venisse legitur ad discendam sapientiam Salomonis: hinc Principes audiant, quod sub admiratione cognoscant.* Tam erudita, & prudens regina, nihil æquè studuit, quàm ut filius Athalaricus, (quo annos tantum octonos nato, ipsa habenas regni suscepit, anno Christi 1005) sedulo literarum studiis incumberet: sed, per Gothos eapropter tumultuantes, coacta est desistere ab instituto: ut Procopius est testis lib. i de Bello Gothico. Qui & de nece ejus narrat: uti quoque Iornandes. Incidit mors ejus in annum Christi 1005.

Helpis, Boëthii (quo Romanus orbis post Varronem, & Nigidium Figulum, nihil habuit doctius) erudita conjux, anno floruit 1000. Reliquit hymnos in Apostolos.

Anno 1000, quo obiit S. Radegundis, in honore erat alumna ejus Bandoninia, quæ de sanctæ dominæ suæ vita librum reliquit. Habes apud Surium a. d. 1111 August.

Circa annum 1000 claruit Hilda Abbatissa Angla, Hererici principis Deiriorum filia ex Bresquida, ut Beda vocat, sive ut alii appellant, Beorwida, soror Hereswidæ, quæ mater fuit Aldulphi, Orientalium Anglorum regis. A multiplici doctrina celebrat Ioannes Pitseus in scriptoribus Anglicanis. Vide de ea Bedæ Historiam Eccles. gentis Angl. lib. iv, cap. 211; ubi inter alia commemorat, ut etiam reges, & principes, ab ea consilium petierint; quod prudentiam arguit: item ut ex ejus monasterio quinque viderit episcopatus honorem adeptos: quod, inter alia, ostendit doctrinæ, ac pietatis zelum.

Circa annum 1000 S. Rictruda, virgo nobilis, multum profecit in literis sub magistro Alcuino. Post cujus ex Anglia discessum, in monasterio S. Benedicti apud Cantuarienses, porro studiis insudavit. Epistolis, & aliis memoratur: quæ in Anglicanis Bibliothecis adservantur.

Anno 1000 in pretio ob eruditionem, inque aliis convertendis sanctimoniam, fuit S. Walpurga, sive Walpurgis, S. Winibaldi, & Willibaldi soror. Condidit Hodæporicon fratris Willibaldi. Vitam Walpurgæ scripsit Philippus Aichstadianus. Exstat Tom. iv Antiquæ Lætionis Henrici Canisii.

Duobus quasi seculis junior hac fuit Rhosoita monialis, ut loquuntur. Nam claruit sub Cæsare Othone primo, & secundo. Latine, Græcèque erat docta. Panegyricum de Othonum gestis scripsit, item comedias

moedias sex, laudes B. Virginis versu elegiaco, eodem B. Dionysii vitam, atque alia. Plura de ea diximus in Historicis Latinis: item lib. de poëtis Latinis.

Anno Christi *c i o c x l* claruit Anna Comnena, Alexii Comneni, Imperatoris Constantinopolitani, filia: quæ Alexiade suâ, sive quindecim libris de gestis Alexii Comneni patris sui, doctrinam, & facundiam, pariter comprobavit. Atque hoc magis parebit, ubi integrum ediderit clarissimus, & amicissimus, Ioannes Gronovius. Cujus ingenio, ac doctrinæ, multa jam debet, plurâque brevi hoc seculum debebit. Dixi etiam de Comnena lib. *i i* de Historicis Græcis cap. *xxv i i*.

Anno *c i o c x l v i i i* claruit S. Hildegardis Moguntina; cujus visiones eopse anno, commendante Bernardo, abbate Clarævallis, comprobavit Eugenius Papa *II I*. Vitam ejus, à Theodoro Abbate scriptam, habes apud Surium a. d. *xv i i* Sept. Quæ monumenta historica reliquerit, exposui in opere de historicis Latinis. Verùm multa alia præterea exaravit: quæ dicit Gesnerus, ac plenius Possevinus.

Æqualis ei S. Elizabetha Schonaugiensis, soror Ecberti regis: cujus visiones cum illis Hildegardis, & Mechthildis, editæ ab H. Stephano seniore*. Præterea sermones, epistolas, atque alia, scripsit: quibus non est animus immorari.

* *Paris. an.*
1513.

Anno Christi *c i o c c c l x x x* excessit S. Catharina Senensis. Hujus exstant epistolæ, & varii tractatus, dialogi formâ conscripti. Vitam ejus posteris tradidit Raimundus, Dominicani ordinis, cui ea confiteri solet peccata.

Anno *c i o c c c c l x x x i v*, sub Carolo *V I I I*, Galliæ Rege, claruit Gabriela Borbonia, Trimoliæ Principis conjux. Quam varia scripserit, Ioannes Bochetius in Annalibus Aquitaniæ dicit, atque ex eo Possevinus in Apparatu Sacro.

Anno Christi *c i o c c c c l x x x v i i* plurimum laudis consecuta est Cassandra Fidelis, virgo Veneta: quæ in Gymnasio Patavino pro Betrutio Lamberto, Canonico Concordiensi, sanguine sibi conjuncto, cum supremam in Philosophia lauream consequeretur, luculentam habuit orationem, typis postmodò excusam Mutinæ†. Vide de ea Baptistam Fulgosum Memorabilium lib. *v i i i*, cap. *i i i*: item Angelum Politianum epistola‡ ad eam, quâ ut eruditissimam, ac decus Italiæ, celebrat.

† *an.* 1487.

‡ *lib.* 3.
epist. 17.

Etiam eruditione, & erga literatos amore, laudis multum meruit Margarita Valesia, Navarrorum regina: cujus filia Ioanna ex Antonio Borbonio, Vindocinorum Principe, orbi dedit Henricum *I V* Galliarum

rum regem. Vide de reginæ ejus laudibus Scævola Sammarthanum in Elogiis Gallorum lib. 11.

† pag. 515.
edit. Colon.
ann. 1567.

De Ioanna Blanchetta, & Novella, sic Leander Albertus Bononiensis in descriptione Romanulæ †: *Mulieres etiam literis eruditas, ornatæque, Bononia tulit: inter quas Ioanna, Matthæi Blanchetti filia, Bonsignori Bonsignorii uxor: quæ & eleganter Latine loquebatur, & Germanicæ, Bohemicæque linguæ habebat usum. Novella, Ioannis Andreæ filia, Ioannisque Lignani conjux, patre occupato, munus ejus ex suggestu docendi sustinebat.*

* pag. 615.
616.

De Catharina Landa cognoscimus ex libro secundo epistolarum Bembi*.

Anno Christi c i o i o xxx i i i Catharina, Angliæ Regina, matertera Caroli V Imperatoris, dimissa est ab marito Henrico VIII. Ac triennio post obiit. Hæc reliquit Meditationes in Psalmos: item librum de lamentatione peccatoris: ut est apud Isingrinium.

† lib. de institutione
femina c. 3.

Quid dicam de sorore ejus Ioanna, nupta Philippo, Archiduci Austriæ, Duci Burgundiæ, perque uxorem Hispaniæ Regi? Quæ ex tempore etiam Latino sermone respondebat orationibus, de more apud novos Principes oppidatim habitis: uti narrat Ludovicus Vives †. Qui & addit de eruditione civis suæ Valentiniæ, Mencici Mendozæ, Marchionis Zeneti filia. Item civis alterius Angelæ Zabata, *incredibili ad omnis generis literas ingenii celeritate, ac dexteritate; pudicitia, ac prudentia singulari.* Subdit deinde de Thomæ Mori filiabus, Margarita, Elizabetha, Cæcilia; atque earum consanguinea, Margarita Gigia. De Moro ipso inquit, *Pater non contentus esse castissimas, etiam doctissimæ ut essent curavit; sic fore judicans, ut verius, firmitusque essent castæ.*

† pag. 420.

Quanta etiam eruditio Fulviæ Olympiæ Moratæ, Peregrini Morati filia, Guntheri conjugis! de qua Lilius Gyraldus in Poëtarum historia †: ac monumenta ejus hodiæque supersunt, quæ abunde eam commendant.

Æqualis illi Hippolyta Taurella: ut elucet ex illis, quæ scriptis Moratæ adjuncta.

Quanta item doctrina Elizabethæ, Angliæ, Franciæ, & Hiberniæ reginæ! de qua non repeto, quæ ad illustrissimum Carolum, Walliæ principem, Serenissimi Caroli, magnæ Britanniæ monarchæ filium, præfati sumus in nostros de arte Grammatica commentarios.

* pag. 208.

De doctrina eximia Ianæ Graiæ, Henrici, Suffolciæ Ducis, filia, legere est apud Thomam Chalonerum Anglum*.

Neque hoc tempore deest foederatæ Belgicæ illustre, & admirandum Annæ Schurmannæ ingenium, nobilis Virginis; sed variâ linguarum, artium, doctrinarumque notitiâ longè nobilioris.

Paucas

Paucas hasce si addideris poëtriis, & historicis, de quibus in ambo-
rum historia diximus, sufficere nunc posse arbitror instituto nostro. Plu-
res suggerent, qui de illustribus feminis scripsere: quales è veteribus
Plutarchus: è junioribus Iacobus Philippus Bergomas, & Ioannes Sab-
batinus. Sed imprimis adeatur syllabus doctarum feminarum, quem in
libris de Nobilitate exhibet Tiraquellus, multijugæ eruditionis Iurif-
consultus: utcunque in indiculo isto quem dixi, crebrò viri doctissimi
iudicium requiram. Etiam juvabit ὁ μακαρίτης Ioannes Bevervicius,
in opere de excellentia sexus feminei: ut mittam Bibliothecarum scri-
ptores.

4. §. *Sic verò sequiori sexui liberales artes, ac doctrinarum studia,
commendo, ut & parentes, & magistros, velim ad duo præcipuè
attendere. Vnum est, quandoquidem scientia, Apostolo * etiam * I Cor. 8. 1.
teste, inflat: ne virgines, disciplinis imbutæ, alias præ se asper-
nentur, & omnino moribus fiant insuavibus, atque acerbis.
Alterum, ne nimis sint curiosæ; eaque etiam scire laborent,
quæ satius sit nescire: quando fæda ista, ut Plinius † ait, Qui † in episto-
lis.* narrat, docet.

Observat hoc Plutarchus in Pompejo; ubi sermo illi est de Cornelia.
Ea fuit filia Cornelii Scipionis Nasicæ; qui, à Cæcilio Metello Pio ado-
ptatus, Metellus Scipio dictus fuit. Prius verò nupsit P. Licinio Crasso
juniori. Eo cum patre interemto à Parthis, nupsit Cn. Pompejo M. De
hac sic Plutarchus in Pompejo: Εὐὴν ἣ τῇ κόρῃ πολλὰ φίλτρα δίχα τῶν ἀφ' ὧρας. ἢ ᾧ περὶ γράμματα καλῶς ἥσκητο, ἢ περὶ λύραν, ἢ γεωμετρίαν, ἢ λόγων φιλοσόφων εἰδὶςτο χρησίμως ἀκρίειν. ἢ περὶ τῶν τέτοις ἡθ' αἰδέας, ἢ περὶ εὐεργίας καθαρὸν, αἰ δὴ νέαις περὶ τῶν γυναιξὶ τὰ ποικύλα μαθήματα. Ei, præter ætatis florem, alia quoque fuere, quibus allicere in amorem sui posset. Nam pulchrè se exercuerat in literis, & lyram pulsando, & geometricis. Philosophorum etiam sermonibus cum fructu adsueverat. Et accesserant iis mores alieni ab omni austeritate, & curiositate: quibus disciplinæ illæ imbuunt juvenculas. Videmus, ut dicat, juvenculas literarum studiis reddi, tum αἰδέας, hoc est, ingratis moribus, ac superbis, & odiosis; tum εὐέργους, id est, nimis curiosas. Nec tamen id perpetuum esse, ostendit, quòd neutrum in Cornelia habuerit locum. Et similium exempla sunt compluria: ut Eustochii, à sanctimonia etiam laudatissimæ; de qua antè diximus. Interim quia sic fieri solet, nisi parentes, ac doctores, monitis suis sedulò sexui huic cave-
rint; eò non dubitavit Iuvenalis sic scribere Sat. VI:

*Non habeat matrona, tibi quæ juncta recumbit,
Dicendi genus, aut curvum sermone rotato
Torqueat enthymema, nec historias sciat omnes:
Sed quædam ex libris & non intelligat. Odi
Hanc ego, quæ repetit, volvitque Palæmonis artem,
Servatâ semper lege, & ratione loquendi;
Ignotusque mihi tenet antiquaria versus:
Nec curanda viris opicæ castigat amicæ
Verba. Solæcismus liceat fecisse marito.*

Iis, quæ adversus ista adferri solent, abunde occurrit sapiens ille Hispanus, Ludovicus Vives, lib. de institutione feminæ; præsertim cap. 111, quod est de doctrina puellarum.

5. §. *Etsi verò uterque sexus ad studia admittitur; non omnes tamen albâ signari lineâ debent. Imò nec mares promiscuè admittendi; sed qui naturâ ad ea idonei sunt.*

Quamquam enim multum valet doctrina; potiores tamen partes sunt naturæ. Vnde Tullius pro Archia: *Sæpius ad laudem, atque virtutem, naturam sine doctrina, quàm sine natura valuisse doctrinam.*

6. §. *Naturæ autem nomine intelligimus, tum ingenium, quo facile proposita percipimus; tum judicium, quò percepta discernimus, vel approbando, vel improbando. Quod ad memoriam, ea sub ingenio comprehenditur.*

Hac olim magis opus erat, quia tum non è scripto, sed memoriter docebatur, Quam rationem Plato præfert in Philebo. Vel si scripto complecterentur disciplinam; id eâ fiebat brevitate, & obscuritate, ut non intelligerentur ab aliis, quàm qui antea audiissent, ac potius nutus, quàm præcepta, viderentur; quemadmodum ait Galenus.

7. §. *De natura conjecturam olim faciebat Pythagoras ex corporis constitutione; ne, si inepti forent, operam luderet.*

Hinc Agellius lib. 1, cap. ix: *Iam à principio adolescentes, qui sese ad discendum obtulerant, ἐφυσιογνωμόνῃ. Id verbum significat, mores, naturasque hominum, conjectatione quadam de oris, & vultus ingenio, deque totius corporis filo, atque habitu, sciscitari. Eum, qui exploratus ab eo, idoneusque fuerat, recipi in disciplinam statim jubebat. Vbi pro idoneusque, deletâ copulâ,*

copulâ, idoneus malim: sententia est, quem explorando repererat idoneum. Hac de causâ idem Pythagoras admittere ad disciplinam noluit Cylonem, nobilem Crotoniatem; in quo, ex corporis lineamentis, vitiosum, ac crudelem animum, perspexerat: ut ait Malchus, sive Porphyrius, in Pythagoræ vita.

9. §. *Bonitas naturæ non in eo solum consistit, ut idonei simus ad facile aliquid apprehendendum, atque illud retinendum: vel etiam ut acri, pro ætate, judicio polleamus: sed simul, ut amore flagremus studiorum, ac gloriæ.*

Hujusmodi ἀφύπναι animadvertit Herodotus in Thucydide adolescente: unde patri ejus Oloro, sive Orolo, dicebat, filium ἔχειν * ψυχὴν ὀργῶσαν εἰς τὰ μαθήματα, ut auctor est Suidas. Notum illud Solonis, Ἀεὶ γηράσκω πᾶν ἃ διδάσκόμεναι †. Et Cato ‡, Senatus princeps, jam senex, Græcas discebat literas. Bartholus quoque Iurisconf. ætate senili literis Hebraicis immortalis est. Hermolaus Barbarus, cum dictionum in utraque lingua curiosissimus esset, eas à quovis discere non est dedignatus; usque aded, ut etiam à vicinis, ac familiari quovis obuius, percunctari non erubesceret, si quid oriretur dubii. Hæc prodita à multis; inter alios Laurentio Humfredo * lib. III de rat. Interpret.

* Animus habet incitatum ad disciplinam.
† Semper senesco multa discens.
‡ Plutarchus in vita Catonis majoris.

10. §. *Multi verò naturâ quidem accenduntur ad amorem doctrinarum, ac gloriæ: sed quia adolescentia est naturâ proclivis à labore ad otium, sæpe illi naturæ igniculi segnium, atque imperitorum consuetudine, magnam partem suffocantur. Plurimum igitur valet, si subinde suscitentur: præsertim ab eo, cujus multum valeat auctoritas.*

* De Bartholo. p. 165.
De Barbaro. p. 535. De priori vide & Ioannem Fichardum in Iurisconsultorum Vita.

Hoc quàm necessarium sit, facile liquebit cogitanti, constare animum nostrum intellectu, & voluntate: eoque non satis esse, ut sciamus; quod est intellectus: sed exigi præterea, ut quæ scimus, cupiamus; quod est voluntatis.

11. §. *Quare ne in doctore quidem sufficit τὸ διδάσκειν: sed insuper exigitur τὸ ἀδιδασκάλειν, ἢ ὑπερεκτείνεσθαι.*

Hoc est, ut non contentus sit, ea tradere, quæ ad scientiam aliquam pertineant; sed sciat etiam, voluntati subdere faces, quò iis accensus disci-

discipulus ardeat amore scientiæ ; nec magno , ac diuturno labore , terreatur. Non semper verò est , ut doctor utrumque vel valeat , vel præstet , vel etiam velit. Sua quemque docendi ratio delectat : & est qui hoc , est qui altero genere excellat. Exemplum capiamus ex iis , quæ de virtute præceperunt. Propè nihil μεθοδικώτερον iis , quæ de singulis virtutibus Aristoteles consignavit. Sed animum non æquè afficit ; nec efficit , ut velim , quod sciam. Plus parte hac valent , quæ Seneca, Plutarchus , & similes reliquerunt. Magis hi calcaria , ac stimulos subdunt voluntati.

12. §. *Non igitur dubium , quin plurimum in animis valeant humanis monita, & adhortationes.*

Quas idcirco commendat Plato in Euthydemo. Multis uti Pythagoras solet. Ac complures leguntur apud Iamblichum de secta Pythagoreorum. Aristoteles quoque varias scripsit : ut ex Laërtio, Alexandro , & Stobæo constat. Ac Theophrastum quoque edidisse orationem ejus argumenti, idem Laërtius auctor est. Galenus adhæc orationem reliquit, quâ ad Medicinæ studium adhortatur; dummodo oratio sit genuina. Galeno quidem eam Hieronymus quoque tribuit adversus Iovinianum.

13. §. *Estque istiusmodi monitorum, ac hortatuum, eo major necessitas , quòd tanta sit studiorum difficultas. Sæpe enim veritas , quam sapiens magis amat , quàm se ipsum , demersa in Democriti puteo latet. Adde jam, quòd solida doctrina non se unam intra scientiam , vel alteram etiam, continet : sed artes comprehendit universas. Melius quippe conjunctim, quàm separatim, intelliguntur : idque propter commune, atque hoc arctissimum vinculum, quo colligantur.*

Quò pertinet hoc Aristotelis lib. 1 Anal. Post. Ἐπικεινῶν ὅσι πᾶσαι αἱ ἁπλῆσαι αἰδέονται. Cicero † : Omnes artes , quæ ad humanitatem pertinent , habent quoddam commune vinculum , & quasi cognatione quadam inter se continentur. Indéque Græculis Μῆσαι creduntur dictæ , quæsi ὁμῶσαι : ut est apud Synesium in Dione , & Cassiodorum lib. 111, Var. Imò quasi una est scientia : secundum illud Heracliti , ἐν * πάντων ἐν , καὶ ἐξ ἐνὸς πάντα. Eóque curandum , ne sic unam universalis scientiæ partem colamus , ut cæteras negligamus. Quod si parte quapiam claudicet eruditio nostra , satius est admirari, quæ nescimus, quàm damnare, quia nescimus.

† pro Arist.

* Ex omnibus unum, atque ex uno omnia.

nescimus. Sed inscitia, & fastus, hoc non sinunt: ideoque sic ferè usu venit, ut omnes propè inventa, & doctrinam aliorum, aspernentur. Præter fastum concurrit inertia. Ad vastam eruditionem opus multâ lectione, & meditatione. At otii sunt amantes. Ergo pauca legunt, pauciora meditantur: & omnino malunt videri docti, quàm esse. Unde est, quòd siquid audiant indictum, non dubitent ridere, vel damnare, ne videantur aliquid nescire. Tanto autem magis eâ parte peccant doctores, quanto eorum major est auctoritas. Quàm malè igitur in Aca-
demiis, & illustribus Gymnasiis, merentur de juventute, qui suum sic studium commendant, ut deprimant alienum: ac, quas scientias, vel ignaviâ, vel temporum infelicitate, non didicere in adolescentia, eas propterea calumniantur; quia suâ putant referre, ne plus sapiant alii, quàm ipsi. Mea verò sic fert ratio, atque animus, in Scholis bene constitutis eum animum doctoribus adesse omnibus oportere, ut quamquam defini-
ta singulis officia sint, tamen subinde respiciant ad universam studio-
rum compagem; ac, licet unam ipsi doceant disciplinam, reliquas ta-
men deferri nolint, verum pariter commendent.

14. *S. Sed omnibus accuratè cognoscendis non sufficit vita hu-
mana; eoque studiorum tempora duas in partes dispeciemus. Prius sibi vindicat generalis rerum omnium doctrina. Alte-
rum exposcit exquisita unius, vel alterius scientiæ doctrina. Ut generalem illam notitiam consequamur, duobus opus est. Quorum prius est ὁρμηξία, sive ordo commodus, quo discipline
singulæ, & singularum partes, suo & loco, & tempore, discun-
tur. Ordo enim omnia necit, ut ex multis fiat unum: fa-
cilius verò unum, quam multa, tum percipimus, tum animo
retinemus.*

Nimirum in studiis comparatum est, sicut in annulis; quorum si plu-
rimos circumgestes, facile aliquos deperdas: sin eorum sit, ut Tertul-
liani * voce utar, concatenatio; unum custodiens, servâris omnes. Itidem
in disciplinis, ubi omnia probè composita, nexaque, uno cognito, vel
retento, facile alterum cognoscetur; vel si effluxerit, ex eo, quod inhæ-
ret, in memoriam revocabitur.

15. *S. Præter verò ordinem, modum etiam in disciplinis tam
variis tenere est opus.*

* Apud Ci-
cer. lib. 3.
Tuscul. Qua-
stion. & La-
ertium in
ejus vita.

Nam, ut est initio aphorismorum Hippocratis, *vita brevis, ars longa.*
Nota etiam Theophrasti * de vitæ brevitæ querimonia.

16. §. *Modus verò is esto, ut communiora, & vulgatiore omnes in omnibus sciant disciplinis: quibus verò felicius ingenium, & otii abunde, & doctorum affatim, hi etiam ulterius tendant, totasque disciplinas saltem καὶ φιλομήν cognoscant, superfluis solum, vel minùs utilibus, recisis. Aliter enim scientia, vel arti, operam dabunt, quibus illud studium est gradus; aliter quibus est apex. Postea & illis, quos priùs dicebamus, & hisce beatioribus, certæ est disciplinæ insistendum: cujus ἀκρίβειαν, & exquisitam cognitionem sibi proponere oportet.*

† lib. 7.
epigr. 72.

Nam si in generali ubique notitiâ subsistamus, audire cogemur vulgatum illud, *De omnibus aliquid, de toto nihil.* Et hoc Martialis †, *Quisquis ubique habitat, Maxime, nusquam habitat.*

C A P V T I I I.

D E P O L Y M A T H I Æ

divisione in Philologiam, Mathesin, & Logicam.

1. §. **H** Actenus generalia sumus prosecuti. Imò, quæ proximè de studiorum ordine dicebamus, non ad Philosophiam minùs, quàm Polymathiam, sive disciplinæ orbem, pertinent. Deinceps, ut pareat, quæ artes utroque vocabulo contineantur, divisionem ejus orbis instituire animus est. Sunt verò Πολυμαθείας partes tres: una est Philologia, quæ aliter Grammaticæ vocatur: altera est Mathesis: tertia autem Logice dicitur.

‡ Athenaus
lib. 13.

Πολυμάθεια, quæ & Πολυμαθησύνη ‡ nuncupatur, propriè signat, tum Grammaticen, stylique elegantiam: tum Historiarum, ac fabularum notitiam. Quod indicat Philo *ὡς τὸ περὶ παιδὸς ματὰ συνόδῳ.* Vbi clarè ait, Grammaticen enarrando historias, quæ apud Poëtas, & alios, leguntur, νόησιν, καὶ πολυμάθειαν ἐργάζεσθαι. notitiâ, variâque eruditionem adferre. Eodem opere conjungit πολυμάθειαν, & ἐκκύκλιον θεωρίαν:

ut pro eodem habuisse videatur. Sed γραμματικὴ quidem ἐγκυκλιοπαιδεία, vel ἐγκύκλιος παιδεία vocatur; verum καὶ καθ' ἑαυτήν, ἢ λόγῳ κυρίῳ, ut Tzetzes ait in Histor. Chil. Latinè ut eam dicere possimus, indicat Fabius lib. 1, cap. xvi: *Nunc, inquit, de cæteris artibus, quibus instituendos, priusquam tradantur Rhetori, pueros existimo, strictim subjungam, ut efficiatur orbis ille disciplinæ, quem Græci ἐγκύκλιον παιδείαν vocant.* Photius in biblioth. ait, Helladii lexicon utile esse ad πολυμάθειαν, quia contineat μαρτυρίας τε ῥητόρων τε, καὶ τὰ εἰς ποιητικὴν μέγα κλέος ἐχόντων. *testimonia oratorum, & eorum, qui è poësi magnam gloriam retulere.* Vnde liquet, curam styli, tum liberi, tum ligati, ad πολυμάθειαν pertinere. Sed præterea continet Dialecticam, & Mathesin. Nam & eas, & quas diximus, disciplinas, ἐν περὶ παιδείας numerat Philo Iudæus. Vti & Quintilianus lib. 1, Clemens in στωματέων libris, Origenes in Philocalia, Synesius in Dione, & Theologorum alii. Similiter Sextus Empiricus libris, quos scripsit adversus studia, quæ ante Philosophiam disci solent. Imò & eadem Porphyrio mens opere eo, quod historiam Philosophicam inscripserat: ut discere est ex Ioannis Tzetzi Histor. Chil. xi, sect. ccc lxxvi i. Sic enim Grammaticus is scribit:

Δωτέρως ἢ ἐγκύκλια μαθήματα καλεῖν τε.
 Ὁ κύκλος τὸ συμπέραςμα πάντων τῶν μαθημάτων,
 Γραμματικῆς, ῥητορικῆς, αὐτῆς φιλοσοφίας,
 Καὶ τῶν τεσσάρων ἢ τεχνῶν τῶν ὑπὸ αὐτὴν κειμένων,
 Τῆς ἀριθμῆσεως, μουσικῆς, καὶ τῆς γεωμετρίας,
 Καὶ τῆς ἐρανοθεαμονίας αὐτῆς ἀστρονομίας.
 Ἐγκύκλια μαθήματα δωτέρως, ταῦτα πάντα.
 Ὡς ἔγραψε Πορφύριος ἐν βίοις φιλοσόφων,
 Καὶ ἕτεροι μυρίοι ἢ τῶν ἐπιλογίμων ἄνδρες.

*Secundò autem circulares disciplinæ vocantur.
 Circulus enim conclusio est omnium disciplinarum;
 Grammatices, Rhetorices, ipsius Philosophiæ,
 Et quatuor artium sub ipsa positarum,
 Arithmetices, Musices, Geometriæ,
 Et cælum ascendantis ipsius Astronomiæ,
 Circulares disciplinæ secundò hæc omnes sunt:
 Ut scripsit Porphyrius in vitis philosophorum,
 Et alii innumeri doctissimorum virorum.*

In uno abit Porphyrius, quòd ἐγκυκλίῳ nomine complectitur ipsam Philosophiam: nempe ut apicem eorum. Sed hanc excludit Seneca epist. lxxxix: ubi & ipse eas disciplinas ex Posidonio ἐγκυκλίους vocat.

Quemadmodum & Laërtius nominat ἐγκύκλιον παιδείαν, Plutarchus ἐγκύκλια παιδευματα. Porphyrium eas tenuisse disciplinas, testatur Eunapius in Vitis Philosophorum. Persecutus easdem Varro libro de novem disciplinis: quem Vitruvius, Nonius, & alii laudant. Item Martianus Capella de nuptiis Philologiae; cujus liber III, IV, V, de Grammatica, Dialectica, Rhetorica: quatuor sequentes, de quatuor agunt disciplinis mathematicis. Nec aliter Cassiodorus de orbe disciplinarum liberalium, & Isidorus prioribus Originum libris. Ut satis liqueat, Latinorum de orbe disciplinarum eandem, ac Græcorum, fuisse sententiam.

Cuncta verò hæc Grammatices nomine sæpius comprehenduntur; quemadmodum diximus. Nihil igitur mirum, si magnificè adeò de huius studii dignitate, & difficultate, statuatur Erasmus in Origenis vita: *Siquis dicat, Grammatices professionem nihil habere memorabile: sciat, olim senile, & arduum fuisse negotium. Nec enim à doctore tantum expectabatur declinationum, conjugationum, & constructionum ratio; sed præter sermonis elegantiam, præter plurimorum auctorum lectionem, præter antiquitatis, & omnium historiarum notitiam, requirebatur Poëtices, Rhetorices, Dialectices, Arithmetices, & Cosmographiæ, Musiciæque cognitio. Minore negotio tres juris doctores absolveris, quàm unum Grammaticum, qualis fuit Aristarchus apud Græcos, apud Latinos Servius, ac Donatus. Hæc de Πολυμαθείᾳ universe.*

CAPUT IV.

PHILOLOGIAM occupari circa SERMONIS curam, & HISTORIAM: priorem dividi in GRAMMATICEN, RHETORICAM ARTEM, & METRICAM: Grammaticen in METHODICEN, & EXEGETICEN, quarum Methodice tradat artis præcepta.

- I. §. **P**hilologia dispescitur in duas partes: prior continet artes sermonis formatrices. Altera est historia omnigena.

Veteribus aliter *Grammaticæ* dicitur: unde est, quòd videas, à veterum plerisque historiarum, fabularumque peritiam, statui partem Grammatices: ubi nec Grammatistice intelligenda, quæ contenta est docere artem legendi, & literas formandi: nec sola Grammaticæ Technicæ, quæ præcepta artis methodicè tradit: nec sola Grammaticæ propriè dicta,

dicta, quæ præter artis præcepta vocum significationes docet: sed ea, quam Philologiam aliter dicimus: quæ, præter curam sermonis, veras, fictasque historias comprehendit. Seneca epist. LXXXVII: *Grammaticus circa curam sermonis versatur: & si latius versari vult, circa historias.*

2. §. *In sermone attenditur puritas, ornatus, & metrum.*

Veniam mihi dari postulo, si utar *puritatis* vocabulo, iis ignoto, qui purè, tersèque olim loquebantur. Existimo enim, non Grammaticis minùs concessum esse, vocabula quædam comminisci in Arte suâ necessaria, quàm aliis illud artium, vel scientiarum scriptoribus, permittitur. Quomodo Cicero non dubitavit in Civili Philosophia fingere *beatitudo*, & *beatitas*: ut meliùs exprimeret, quod Græci *ἑδαιμονίαν* appellant. Sanè non video, quomodo aliter, quàm *puritatis* uoce, exprimere possimus, quod Hermogenes *καθαρότης* appellat. Sed uti in epistolis, vel orationibus, Cicero non usurpâset *beatitatis* vocem: itidem nec *puritatis* vocabulo facilè utar extra pomœria earum artium, quæ circa sermonem versantur. Quia verò, ut diximus, in sermone non solum consideratur puritas, sed ornatus etiam, ac metrum: eò veteres, cum persuasum haberent, Grammatici esse omnia tradere, quæ ad sermonem pertinent, tria istæc curæ ejus subjecerunt. Fuit etiam hujus sententiæ Seneca. Nam, ut proximè vidimus, principem Grammatices curam esse dicit sermonis; neque determinat ad puritatem sermonis, ut ornatum ejus videatur complexus. Mox etiam agnoscit, secundum quosdam metricam artem credi partem Grammatices. Sed nobis omnis ille sermo est Grammaticus, qui nititur veterum loquendi consuetudine; eòque nihil habet *βαρβαρον*, nihil *σόλοικον*. Ad quas verò disciplinas ornatus, & metrum pertineant, inferiùs explicabitur. Fatemur quidem, partes posse Grammatices dici: sed quatenus per eam intelligitur Philologia, sive, ut Tranquillus vocat, *varia eruditio*: non item, si sermo sit de Grammaticæ propriè dictâ, quæ ab arte Rhetorica, & Metrica, propriis cancellis separatur.

3. §. *Vt purus sermo sit, præstat Grammaticæ; primariò quidem in sermone; secundariò verò in scriptione.*

Vnde nutrici rectè comparatur. Nam præ foribus templi, in quo Sapientia, & Prudentia habitant, docet nos sermocinari, ut in illis Di-
varum adytis, & intelligamus, & intelligamur. Imò non solum præstat, ut meliùs percipiamus, loquamur, scribamus: sed etiam facilius, certiusque,

tiúsque, & doceamus, & discamus: ut de commodis cæteris taceam. Quocirca qui hanc negligunt, similes iis sunt, qui vestibulum nondum ingressi sunt, & jam somniant de penetrali: vel etiam qui necdum fundamentum posuerint, & jam cogitant de tecto: vel qui aliquem putant virum posse fieri, qui non prius fuerit puer. At Fabium audiamus, qui lib. i ait, Grammaticen plus habere operis, quàm ostentationis; & nisi ea fundamenta aliarum artium feliciter jeceris, corruturum, quicquid superstruxeris. Nimirum ut ædificare volentibus prior est fundamenti cura, proxima autem structuræ: ita etiam se res habet in doctrinarum studiis. Fundamentum autem ponit literatura, sive varia eruditio: quam Philologiam dicimus, vel etiam Grammaticen. Quod nomen nunc contemptui est; sed insipientibus: qui nesciunt plus habere momenti in recessu, quàm promittat in fronte. Alioqui non de hac arte scripsissent Ter. Varro, & Iulius Cæsar: ille disciplinarum omnium cognitione nulli secundus; hic rerum gestarum magnitudine facile princeps.

4. §. *Grammatices igitur nomine intelligitur hoc loco, non vulgaris illa, quæ est legendi, scribendique ars, & plerisque Grammatistice dicitur: sed doctior illa, quæ est bene loquendi ars, maximorúmque est virorum studio elaborata, ac perfecta.*

Grammatisticen, & Grammaticen, apertè satis distinguit Lactantius lib. iii, cap. xxv. De Grammatistice primùm, ut antea diximus, sic scribit: Discendæ istæ communes literæ propter usum legendi: quia in tanta rerum varietate, nec disci audiendo possunt omnia, nec memoriâ contineri. Continud de Grammatica hæc subdit: Grammaticis quoque non parum operæ dandum est, ut rectam loquendi rationem scias. Id multos annos auferat, necesse est. Hæ artes cum valde differant, tamen communi Grammatices nomine censebantur. Vnde sic Sextus Empiricus: Γραμματικὴ λέγεται καὶ ὁμωνυμίαν, κοινῶς τε καὶ ἰδίως. καὶ κοινῶς μὴ ὁποίωνδηποῖεν γραμματῶν εἰδήσεις, εἴαν τε Ἑλληνικῶν, εἴαν τε βαρβαρικῶν, ἣν συνήθως γραμματιστικῶν καλεῖμεν. ἰδιαίτερον τε ἢ εὐτελὲς, καὶ τοῖς περὶ Κράτιτα τὸν Μακρόβιου, Ἀριστοφάνην τε, καὶ Ἀρίσταρχον, ἐκπονηθεῖσα. Grammatice dicitur æquivocè, communiter, & propriè: ac communiter quidem cognitio quarumcunque literarum, sive Græcarum, sive barbararum: quam Grammatisticen solemus appellare. Proprie autem, quæ est perfecta, atque absoluta labore ac studio Cratetis Malloῦ, Aristophanis, & Aristarchi. Nempe initio Grammatice non aliud, quàm legere, & scribere, docebat: postea paullatim variis aucta est accessionibus, ac vetus tamen nomen reservavit.

Haut aliter ac Geometria retinuit nomen, etiam cum non in unius terræ mensuratione se occuparet; sed ad alia multa extenderetur. Quanquam cum *ῥημματα* non solum dicantur vocum elementa; sed & eruditio ipsa; quomodo Latini quoque *litteras* diversimodè usurpant: dicere liceat, ut ait Asclepiades, priorem Grammaticen sic dici à priori significatione, à posteriori posteriorem; quomodo Grammaticus idem sit, ac multis literis tinctus. Verum hoc sensu non sola puri sermonis doctrina, quam nunc *Grammaticen* dicimus: sed etiam peritia ornatè dicendi, ac metricè, imò & historiarum, ac fabularum enarratio, Grammaticæ fuerit. Nempe idem fuerit *Grammaticæ*, & *Philologia*. Neque negare possumus, sæpè veteribus eundem dici Grammaticum, ac Philologum. Sed nunc sumimus pro ea Philologiæ parte, quæ purè loqui docet.

5. *Doctrina puri sermonis est bipartita. Vna est de sermonis veluti corpore; quæ Methodice dicitur, vel Technice, quasi artificiosam dicas. Hæc artis præcepta tradit, & fabricat notiones secundas; quod commune habet cum Logica, Rhetorica, Poëtica, & Historica. Sed eò differt, quòd Grammatices notionibus secundis solum dirigimur in purè loquendo. Cujusmodi sunt vocalis, semivocalis, liquida, diphthongus, nomen, verbum, substantivum, adjectivum, genus, species, declinatio, modus, persona, conjugatio, zeugma, enallage, antimeria, & similia.*

Vt hæc de secundis notionibus meliùs intelligantur, paullò altiùs rem arcessam. Quæcunque in disciplinarum orbe, ac universo sapientiæ studio, tractantur, ea partim à mente sunt humanâ, eique semper insunt: partim à mente non sunt; eoque ita sunt in animâ, ut etiam sint extra animam. Posteriora hæc vocant vulgò *entia realia*, nec non *intentiones*, sive *notiones primas*. At priora illa nominant *entia rationis*: ab Avicennæ interprete appellantur *secunda intellecta*; ab aliis dicuntur *intentiones*, seu *notiones secundæ*, quasi dicas notiones notionum, & conceptuum conceptus: suntque nihil aliud, quàm voces artificiales ab intellectu humano fabricatæ, ut sint instrumenta inservientia cognitioni primarum notionum. Ac Philosophia quidem, tum *θεωρητική*, quæ Metaphysica, ac Physica, & multorum iudicio, Mathematica comprehendit; tum *πρακτική*, ad quam Ethica, Politica, & Oeconomica pertinent; ferè ea tantum considerat, quæ in rerum natura extra intellectum subsistere dicebamus. Ferè, inquam; nam

Astrologia quoque, quam alii Mathematicæ, alii Physicæ faciunt partem (utri rectiùs sentiant, alibi ostendemus) considerat notiones secundas : ut sunt polus, zodiacus, epicyclus, &c. At circa illa, quæ mens humana efficit, ex professo versantur quinque disciplinæ ; Grammatica, Logica, Oratoria, Poëtica, & Historica. Non quidem me fugit, summum virum Iulium Scaligerum cap. xxx Ideæ suæ poëticæ, tres solùm facere disciplinas organicas. Verùm is tres postremas statuit sub una comprehendi, cui proprium necdum inditum sit nomen. Ex hisce verò artibus aliæ aliis latius diffunduntur. Quippe earum quædam sunt totius Philosophiæ instrumenta ; ut Grammatica, quæ sermonem ; & Logica, quæ rationem dirigit : aliæ verò solius sunt Politicæ organa ; ut Oratoria, Poëtica, & Historica ; quæ tres non solùm spectant orationem, ut Grammatica ; nec solam rationem, ut Logica ; sed & orationem, & rationem.

6. §. *Primus Grammaticen hanc, quæ Methodice dicitur, in artem redegit Aristoteles.*

Auctor Dio Chrysostomus orat. LIII ; quæ est de Homero. Primus verò docuisse eam traditur Epicurus ; ut in vita ejus ex Hermippo prodidit Laërtius.

7. §. *Estque vel vulgaris, vel philosophica. Ad priorem pertinet, cum de alicujus Nominis genere, vel casu patrio : aut de Verbi cujuscumque tempore præterito, vel reliquâ inflexione, ac similibus, informandus est rudis animus. Posterior verò ad ob-
russam Logicæ accuratè omnia definit, ac dividit, atque etiam ad minutias descendit : præterea, ut in rebus philosophi solent, omnium causas adfert. Cujusmodi observationes licet plurimum juvent, & acuant, mediocriter eruditos ; incipientibus tamen magis nocent. Pauca igitur præcepta iis, eaque facilia, suffecerint. Quin nulla potius sunt, quàm multa, & subtilia.*

Cujusmodi se passim offerunt apud magnum Cæsarem Scaligerum in libris de Caussis L. L. Nec diffiteor, plurima ejus notæ non ab aliis duntaxat ; sed à nobis etiam, adferri septemplici de Arte Grammatica commentario. Talia morentur potius prima studia, quàm promoveant. Quid quòd multa aggeri solent, non modò disconvenientia primæ ætati ; sed etiam falsa ? Equidem sic existimo, quòd tanta esse incititia soleat, postquam annis compluribus opera est data studiis, id non modò esse

ab imperitia præfectorum; sed altero etiam malo, quòd bona quoque ingenia usque ad eò diu detineantur in Grammatices Methodices, penè dixerim, ergastulo: ubi discere coguntur ætati illi tetrica, neque necessaria; subinde etiam falsa, magnòque labore dediscenda. Sic abit prima, bonaque ætas: quæ non capitur illis canonibus, imò nec capit. Melior est proficiendi modus, si post præcepta pauca, nempe sola necessaria, aut valdè utilia, contingat statim aëre, ac luce, frui bonorum scriptorum; cumque lectione eorum exercitium styli jungatur. Nec eò rejicio, qui operosè de hac arte scripserunt: sed volo, ut ætas jam adultior, judicioque firmior, legat eos accuratè, vel minimùm percurrat, quæ de præceptis istis, causisq; sermonis Latini, eruditi homines observarunt. Quem nisi laborem refugerent multi; majus honoris pretium exspectare poterant ab solidè eruditis, præcipuè posteris. Nunc dum partim desidiâ, partim inani quadam fiducia sui, priusquam in ista penetrârint, diffundere gaudent ingenii doctrinæque suæ monumenta: illustres quidem animi dotes aperiunt; sed ob Grammatices, ac penitioris literaturæ inscitiam, risum sæpe debent non eruditissimis modò; sed etiam iis, quos ridere ipsi amant, ac grandi supercilio, tanquam immane quantum supra eos evecti, vix alio, quàm pædagogorum nomine, dignantur.

8. §. Altera etiam Grammatices Technica divisio est. Nam quemadmodum Grammaticæ & legendi, & scribendi scientiam continet: itidem Grammaticæ Methodica, sive Technica, vel de lectione est, & ὀρθόπεια dicitur: vel de descriptione, quæ ὀρθογραφία nominatur. ὀρθόπεια tum de singulis est vocibus, tum de conjunctis. Prior tractat de vocum classibus, ac classium singularum affectionibus: inque classibus vocum, variabilium præcipuè, ἀναλογίαν, & ἀνωμαλίαν, attendit.

Ἀναλογίαν defendit Aristarchus, ἀνωμαλίαν Crates. Vide Varronis tres libros de Analogia: & ad eos libros appendicem H. Stephani. Adhæc Cæsarem Scaligerum de causis L. L. Vulgò, quam ἀναλογίας, & ἀνωμαλίας doctrinam vocamus, ἐτυμολογίαν nuncupant; sed perperam: cùm hujus solùm sit vocum origines explicare; ut inferiùs dicetur.

9. §. Ad privarum vocum ὀρθόπειαν etiam περσῶδια pertinet: cumque ἀναλογία, & ἀνωμαλία, considerent vocis

ῥοῖαν; hæc attendit ejus moderamentum ratione soni. Pròque triplici affectione syllabæ; longitudine, latitudine, & profunditate; distinctè agit, ratione primi, de tono sive tenore, qui καὶ ἐξοχλὼ accentus dicitur, etsi naturâ tam latè ea vox pateat, quàm πρῶτος; ratione alterius, tractat de spiritu; ratione tertii, de quantitate.

Hujus igitur partis est docere, num syllaba acuatur, gravetur, an circumflectatur; num spiritum habeat lenem, an densum; num brevis sit, longa, an communis. At nimis ejus limites extendunt, qui eidem subjiciunt modulationem carminis. Nam de pedibus, & variis versuum generibus, tractare, artis est Metricæ: quæ licet longe aliud sit ac Poëtice; uti aliud carmen scribere, quàm poëtam esse; ad elementa tamen Poëticæ pertinet. Interim φιλολογίας esse partem, dubium non est.

10. §. *In conjunctis vocibus consideratur structura congrua; tum ea, quæ est naturalis, tum quæ contra naturam.*

Congruam Apollonius ὁ Δύσκολος, nunc τὸ κατὰ φύσιν τὸ συντάξας vocat, nunc κατὰ φύσιν λόγος, nunc δέσσει σύνταξιν τῶν ῥημάτων. Quemadmodum & idem sermonem vitiosum appellat ἀκατάφυσον. Orationis naturalis exemplum est, cum κρινῶς dicitur ζῶα τέχνης: at contra naturam dicitur ζῶα τέχνης, quod Atticum est: vel si malis, Bœoticum; ut statuit Apollonius lib. 111, cap. x. De ὀρθοεπείᾳ hætenus.

11. §. *Ὀρθογραφίας vocabulo intelligimus hoc loco, non eam, quam Grammatistice tradit; sed de qua diligenter adeò scripsere eruditissimi Grammatici, cum Græci, tum Latini.*

Vt è Græcis Didymus, Tryphon, Herodianus, Eudæmon, Arcadius, Hyperchio, & tot alii, quos laudant Stephanus πρὸ πόλεων, & Suidas. E Latinis Verrius Flaccus, teste Tranquillo, & Velius Longus; quem Commelinus juris fecit publici cum castigationibus soceri mei, Francisci Iunii Biturigis. Item undecim alii, ex quibus sua collegit Cassiodorus. Vnde sic ipse versibus iis, quos præfationi subjunxit:

Omnia cum veterum sint deflorata libellis;

Multa loqui breviter sit novitatis opus.

In vulgatis est explorata. Sed deflorata malui, quia ipse in præfatione sic dicat:

dicat: *Ad orthographos excutiendos anno ætatis meæ nonagesimo tertio, Domino adjuvante, perveni. Ex quibus si in unum valuero deflorata colligere: confusio- nem emendator, atque scriptor, arbitrator, u'terius non habebit.* Etiam subditum libello: *Explicit Cassiodori Senatoris de Orthographia liber ex duodecim aucto- rum epistolis defloratus.* Hoc seculo etiam varii de ea re scripsere. Sed uti priorum industriam vicerat Aldus Nepos: ita eum, & alios, longe post se reliquit Claudius Dausquius, eruditissimis duobus de Orthographia li- bris. Multa etiam nos de ea in Originum opere. Crebrò enim ex ety- mo recta scribendi ratio dilucet: quod & præstat analogia. Adhæc vete- res codd. Mssi: item saxorum, nummorum, gemmarum, aliorumque in- scriptiones antiquæ. Sextus Empiricus hujus etiam doctrinæ vanitatem *ἐν τῇ Ἀλφωνίας* convincere conatur. Sed quantillum hoc, quòd in scri- bendi ratione sit dissensus: cùm ne in rebus quidem longe maximis, & certissimis, convenire homines soleant. Tanta est dissentendi prurigo.

12. §. *Ad ὀρθογραφίαν etiam pertinet ratio tum interpungen- di; tum scribendi Ἀλφωνείων, sive per siglas: item illa per notas.*

De interpunctione quædam scripsimus; uti ante nos Aldus. Per siglas, hoc est, literas singulas, vel etiam per plurium literarum com- pendia, exarare docent Valerius Probus, Mango, Petrus Diaconus. Vti per notas, quæ literæ non sunt, Tullius Tyro, & L. Seneca. Erat & scribendi ratio Hieroglyphica; de qua Horapollo. Et hæc de Metho- dice.

C A P V T V.

DE GRAMMATICES EA PARTE,

quæ Exegetice dicitur: ac primùm de illa vocum singularum, ubi & de Etymologia.

1. §. **D**E Methodice satis dictum est: deinceps ad Exegeti- cen transeamus. Sed primùm tollenda est vocis ambi- guitas. Sunt qui per eam intelligant explicationem omnium, quæ in scriptoribus, poetis imprimis, difficilia occurrunt.

Itaque Quintilianus lib. 1. interpretatur auctorum enarrationem:

Varro item apud Diomedem, *obscurorum sensuum, questionumque, explicationem.*

2. §. *Sed hac sententia, quod pace veterum dixerim, per est absurda. Nam sic Grammaticus fuerit nemo, nisi qui idem sit philosophus.*

Quomodo enim alioqui interpretabitur Lucretium, aut Manilium: Parmenidem, aut Melissum? Quomodo item alios, qui multa ex penitissima adspargunt philosophia?

3. §. *Aliis Exegetice ea solum exponit, quæ ad verba, vel historiam, pertinent. Quo pacto Grammaticæ idem fuerit, ac Philologia.*

Ac sic usus Dionysius Thrax; cui hæc pars est λέξεων, ἡ ιστορίαν ἀπόδοσις: *enarratio verborum, ac historiarum.*

4. §. *Verum jam antea Philologiam in Grammaticen, ac Historiarum enarrationem, divisimus. Superest igitur, ut Exegetice solum tradat vocum significationes: quæ sermoni sunt instar animæ.*

Vt qui hanc partem aspernetur, eadem omnem contemnat doctrinam. Nec enim rerum peritiam consequimur, nisi per verba, rerum symbola. Hac sententiâ optimè retundi puto, tum Grammaticorum fastum, tum contemptum. Nec enim ferendus est tumor illorum, qui omnia omnium interpretari Grammatici esse ajunt: quasi is, suis limitibus contentus, cuncta nihilominus animo complectatur, de quibus dici, vel scribi possit: neque quicquam sit, cujus ignorantia eum moretur. Ex parte alterâ pipulo digna eorum est inscitia, qui vulgarium vocabulorum notitiâ leviter tincti, animum ad graviora studia appellunt. Quales quomodo sapientiæ, aut prudentiæ studiis, imbuantur; cum non capiant, quæ dicantur? Nimis etiam jejune de Grammaticæ sentiunt, qui agnoscunt, necessariam esse accuratam verborum intelligentiam: sed pertinere negant ad Grammaticum. Nam cujus fuerit vocabula exponere, si Grammatici non sit? Philosophi, inquiunt: quia is rerum sit intelligentissimus. Verum hinc non aliud evincas, quam dignum esse philosopho negotium, si vocabula rebus imponat: non item, ubi ea imposita sint, non esse Grammatici ea interpretari.

5. §. *Est verò hæc pars Grammatices magis necessaria, quàm prior. Siquidem inventus est sermo, ut sensa animi nostri aliis promamus. At intelligor etiam, licet peccem adversus canones Grammaticos. Verùm si neglectâ vocum propriâ significatione aliud pro alio dicam, res intelligi non potest.*

Sic non minùs intelligor, si oportuebat dicam, quàm oportebat; reminisco, quàm reminiscor; apostrophus geminus, quàm gemina; adfertur bonum nuncium, quàm bonus nunciu. At non intelligar ab homine Romano, si, ut nunc fit, palmam dixero pro buxo; luscus pro strabone; humilitas pro modestia; indigitare pro nominare. Quanto minùs, si nec semibarbari sic loquantur: ut si crus dicam pro sura; atramentum, pro rubrica; formosus pro honesto, & similia; quemadmodum fusè ostendo in opere de Vitiis sermonis, & Glossæmatis.

6. §. *Itaque in omni studiorum genere primum est proprietatem vocum nôsse: indeque multas tollere controversias datur.*

Quanti in medicina, atque aded omni scientia, sit nomina rerum scire, & ut ex incitia eorum multiplex proveniat rerum ignorantia; luculentè docet medicus eximius, Ioan. Manardus, lib. 11, epist. 1. Sanè & Antistius Labeo ex verborum proprietate difficillimos juris laqueos solvebat. Nec dubium, quin in divinis quoque id habeat locum. Vnde R. David Kimchi: *Qui studet Legis divinæ scientiam sibi comparare, neque discit fundamentum literaturæ; similis est aratori, qui agit boves, nullâ que in manu habet virgam, aut stimulum aculeatum.*

7. §. *Nec utile solum, vel potius necessarium, ad rerum intelligentiam est nôsse vocum proprietatem: sed etiam decorum.*

Nemo enim ignorat, quantum multi gloriæ eo uno retulerint, quòd Græcos scriptores, aut vernaculâ linguâ scriptos, eleganter, & eruditè transtulerint Latinè, aut Latinos etiam scriptores Græcè.

8. §. *Atque hæc dicta volumus, non solum ob lingua Latina studium; sed etiam Græcæ: quæ, ubi mediocriter Latinè cœpimus balbutire, comes esse Græcæ debet. Nam prima illa ætas, partim quia memoriâ magis valet, partim quoniam disciplinâ faciliùs continetur, aptior est discendis utriusque linguæ elementis. Si differre*

differre hoc studium velimus, donec exactè calleamus Latinè: ferè ita usu venit, ut vel socordiâ, vel desperatione, negligantur Græca; certissimo, maximoque studiorum omnium dispendio; cum ad solidam eruditionem Latina non sufficiant literæ.

Nam innumera sunt Græcè scripta, quæ vel translata non sint, vel perperam versa. Imò etiam in benè redditis, quoties locus occurrit difficilior, recurrendum ad fontem Græcum. Si enim accuratè, & certò rem scire avemus: quomodo in re obscurâ statuemus de mente scriptoris, nisi prius viderimus, quid auctor suâ dicat linguâ? Ex quibus etiam liquet, quanta sit Hebrææ linguæ necessitas ad intelligendum vetus instrumentum. Nec jucundius modò Græca leguntur, quàm Latina: sed, quod longè majus est, facilius etiam ex iis rerum notitia paratur. Cujus causa est, quòd omnia perspicuè magis, ac significantius, tradunt. Adeò ut si sermone alio efferre quid velimus; multum necessariæ lucis decedat. Quod fit ob divitias sermonis Græci, ad quas nunquam aspirarunt Latini. Itaque Lucretius queritur de Latii sermonis egestate; ut ipse appellat *. Agellius quoque lib. xi, cap. xvi ait: *Adjecimus sæpè animum ad vocabula rerum non paucissima; quæ neque singulis verbis, ut à Græcis; neque, si maximè pluribus eas res verbis dicamus, tam dilucidè, tamque aptè, demonstrari Latinâ oratione possunt, quàm Græci ea dicunt privis vocibus.* Et post aliqua, *Sed hujus, inquam, tui erroris culpam esse intelligo in mea scilicet infacundiâ; qui ne pluribus quidem verbis potuerim non obscurissimè dicere, quod à Græcis perfectissimè uno verbo, & planissimè, dicitur.* Vis & Christiani nominis venerandum testem, B. Hieronymum? Ait ille: *Proprietatem Græcam Latinus sermo non exprimit.* Exemplum hujus rei etiam capere possumus ex M. Tullio †, qui cum illud Aristippi Socratici referret, *Habeo Laida, non habeor à Laide*, subjungit: *Græcè hoc melius: tu, si voles, interpretabere.* Item Tiberius Cæsar, *μονοπώλιον* nominaturus ‡ in Senatu, prius veniam postulavit, quòd sibi verbo peregrino, ob sermonis Latini egestatem, utendum esset. Idem cum in quodam decreto Patrum, ubi de sumtibus conviviorum, ac supellectilis, quæstio foret, num vasa prohiberentur argentea, quæ *ἐμβλημα* haberent, censuit, pro voce *emblematis* reponendam Latinam; vel si ea foret nulla, pluribus, & verborum ambitu, enunciandam; ut ex Tranquillo *, & Dione †, cognoscere est. Hæc de Exegetice universè. Nunc partes ejus considerabimus.

* lib. i.

vers. 139.

831: item

lib. 3. vers.

861.

† lib. 9. epist. ultima.

‡ Sueton. in Tiber. c. 71.

* ibidem.

† lib. 57.

9. §. *Vt de Methodice vidimus; sic etiam Exegetice vel privarum est vocum, vel junctarum. Privæ sunt vel indigenæ, vel peregrinæ: priores vel propriæ, sive nativâ significatione sumuntur, vel tralatitiæ. Item vel sunt usitata, vel rara, vel obliuia sive obsoleta.*

Varro lib. VI de L. L. *Igitur quoniam hæc sunt tripartita verba, quæ sunt aut nostra, aut aliena, aut obliuia: de nostris dicam, cur sint; de alienis, unde sint; de obliuiis relinquam: quorum partem, cum ita invenerim, ut opinor, scribam. Sive, ut mente optimâ Wouwerius in Polymathia legendum censet cap. IX: cum certum non invenerim; ut opinor, scribam. Ali- ter etiam tripartita fit divisio. Vel enim vox linguæ est nostræ; vel ex dialecto; vel ex glossa, sive à barbaris accepta. Possis & quadriparti- tam facere, illa nostræ, sive Latinæ linguæ vocabula dividendo in pro- pria, & figurata. Aristoteles lib. de Poëtica *, & figurata, & illa è * cap. 22. glossa, vocat ξενικά, sive peregrina. Sic enim scribit: Ξενικὸν ὃ λέγω γλῶτταν, καὶ μεταφορὰν, καὶ πᾶν τὸ ὄρθον τὸ κύριον. Peregrinum voco, & quod è lingua aliâ, & quod per translationem dictum, atque adeò, quicquid ab usu proprio recedit. Sed non dubium, quin & ξενικῶν vocabulum non tam conveniat omnibus figuratis, quàm vocibus ex alia dialecto, ac præcipuè illis ex aliena lingua adscitis. Vnde Clemens Alexandrinus lib. I Στρωματίων: Ἀπὲρ ἀλλήλων ὃ ἔσας τὰς βαρβάρων φωνὰς, μηδὲ ἀλλὰ λέκτες, ἀλλὰ γλώσσας λέγουσι. Barbarorum voces haut intellectas, non diale- ctos dici, sed glossas. Sæpe tamen glossarum, vel glossematum voce in- telliguntur non solæ voces barbaræ; sed etiam dialecti, & obsoletæ, & in universum, quarum significatio minùs est obvia. Varro in VI de L. L. Camillum, qui glossemata interpretati, dixerunt ministrum. Quintilianus etiam lib. I, cap. XIV, glossas, & glossemata, nunc interpretationem lin- guæ secretioris, nunc voces minùs usitatas, exponit. Ac Galenus quoque in glossis Hippocraticis clarè sic dici ait, quæ olim fuere in usu, sed esse defierunt.*

10. §. *Exegetices privarum vocum vel ministra, vel pars est ἐτυμολογία, sive originatio. Quippe ex vocum origine pro- prietas vocabuli melius cognoscitur: atque ita ex vi verbi ad rei naturam faciliùs, certiusque, devenitur.*

Hoc etiam istius vocabuli ἐτυμολογία ostendit. Nam ab εἰμὶ qui- dem est ἐπὶς, & ἐπὶς, unde ἐτυμον, verum. Sanè & Hesychio ἐπὶς,

* in Top.

καὶ ἐπεὶ, exponuntur ἀληθῆ, ἀγαθὰ. Cicero * itaque ἐτυμολογίαν vertit *veriloquium*. Malim περὶ φερέων reddere *veram nominis rationem*. Quamquam Agellius lib. 1, cap. xviii dixerit *ratione etymologicā falsā*. Sed ἀκύρως illi ἐτυμολογία non tam *vera nominis ratio*; quam universè *nominis ratio* dicitur. Quomodo paullo post ait: Varro in primo libro scripsit de *ratione vocabulorum scitissimè*. Ac sic quoque ubique se interpretatum ait Cæsar Scaliger lib. 111 Poëtices, cap. lv. Nempe ita usus obtinuit, ut, laxiùs extensâ significatione, eâ voce utamur pro quavis *ratione*, quâ vox à voce formatur. Anastasio Monacho ita definitur: Εἰτυμολογία ἐστὶν ἡ τῆς δυνάμεως τῶν ὀνόματι & ὀρθότης ἐξ αὐτῆς & ὀνόμα-
τῶν ἐρμηνεύσειν. Sententia est: *Etymologia est, cum, ad vim vocabuli exprimendam, rectè illud & verè esse nomini impositum ex ipso vocabulo ostenditur*. Isidorus lib. 1 Orig. cap. xxviii: *Etymologia est origo vocabulorum, cum vis verbi, vel nominis, per interpretationem colligitur*. Vt abunde liqueat, quantopere eos ratio fugerit, qui, contra usum veterum, ἐτυμολογίαν dixere eam Grammatices Methodicæ partem, quæ voces singulas ad octo, vel plures, paucioresve, revocat classes, & secundum classium proprietatem voces eas expendit. Sanè veteres eam partem ἀναλογίας, & ἀνωμαλίας nominibus, malunt nuncupare; quia circa hæc duo potissimum versatur.

Habet igitur ἐτυμολογία se ad Exegeticen penè, uti scientia naturalis, quam Physicen dicimus, ad Historiam naturalem. Historia enim tantum nudè, quid sit, docet. Physice inquit in omnium causas. Siquidem philosophia est rerum divinarum, humanarumque, per causas cognitio. Vt qui causas negligit, naturæ quidem historiam tradat: sed physici munus non impleat. Similiter Exegetice à se hoc habet, quod vocum significationes doceat, atque inter proprias, & tralatitias, distinguat. Sed etymologiæ est causas aperire, cur rei cuique vocabulum ejusmodi sit datum, & cur quid propriè, ac primariò, hoc signet; ad aliud verò, atque aliud, postea sit translatum. Ex origine autem proprietas vocis cognoscitur: quomodo de rerum proprietate inter eos, qui ad hæreditatem eandem adspirant, exinde quod hinc propius, ille longius, ab origine alicujus absit, judicium ferri solet. Itaque & hic ferè res se habet, uti cum historia. Nec enim eam intelligere possis, nisi genus, & stirpem istorum, nôris, quorum gesta narrantur. Siquidem cum multi sint ὀνόμα-
νται, nomina eorum confundentur: ut Decii patris cum filio, Scipionis Africani majoris cum minore: ac par ratio in tot Metellis, atque aliis. Ita & voces ὀνόμαται, vel diversæ, sed similes, promiscuè usurpantur à non paucis; quia, ob originis ignorantiam, eorum propriam ac nativam signifi-

significationem nesciunt. Quæ pluribus sumus persecuti ob illos, qui nobilem hanc doctrinam eò culpant, quia ignorant.

11. §. *Origo ea interdum ex eadem linguâ arcessitur: ut in Latinis è Latinâ, in Græcis è Græca: interdum autem ex aliena; ut in Latinis à Græca, præsertim illâ Æolum*: in Græcis verò ab Oriente, præcipuè Syris.*

* *Quintilianus lib. I. cap. 6.*

Nusquam verò magis ineptiunt Græculi Grammatici; quandoque & Plato, & Stoici, ac philosophorum alii; quàm in origine vocum explicandâ: cujus causa præcipua partim inde est, quòd plerorumque ea foret opinio, voces significare naturâ; partim ab aliarum linguarum, præcipuè Orientalium, ignorantia. Qua de re alibi fusiùs, ut spero, dicam. Quod verò doctissimus Varro, etiam in iis, quæ Latinos à Græcis accepisse, extra controversiam poni debet, sæpenumero se adeò turpiter det, ab invidia imprimis fuisse profectum videtur. Vt cum ei derivatur *ager* ab *agendo*, *pater* à *patefaciendo* semine, & id genus trecenta. Nimirum ægre poterat adduci, ut fateretur, Romanos illis debere linguam suam, quibus imperarent: quorum etiam assentationes, ac levitatem, usque adeò odissent. Atque hoc nomine Quinctilianus † vir acris iudicii, jure Varronem culpavit. Similiter Platonem alii. Proclus tamen Platonem, in scholiis ad ejus Cratylum, defendit. Et favet ei quoque Nigidius Figulus apud Agellium.

† *lib. I. cap. 6.*

12. §. *Ex Latinis (ut de Varrone nunc taceam) Verrius Flaccus, nepotum Augusti magister, libros de Verborum significatione edidit; ac passim etiam originem vocum exposuit.*

Eos libros laudant Plinius, Agellius, Charisius, Diomedes, Velius Longus, Priscianus, & præ cæteris Festus Pompejus; qui Verrium in epitomen redegit, nec refecare multa contentus, etiam Critici munus obcundo, iudicium tulit, sæpe æquum, subinde iniquum. Sed, qui non optime meritus est de Verrio, nactus est alium; qui deterius etiam de illo mereretur. Is fuit Paullus Diaconus; qui, temporibus Karoli Magni, ipsum etiam Festum redegit in compendium; hoc est, Verrium è verre majalem fecit, planèque eviravit. Sed bene est, quòd summus vir Antonius Augustinus, dum litibus iudicandis Romæ operam daret, posteaque ex Allifano, & Ilerdensi episcopo, Tarraconensis factus Archiepiscopus, ipsius Festi fragmentum ex bibliotheca Farnesiana juris publici fecerit cum eruditis notis: posteaque cum longe doctissimis ob-

* in prafat.
ad cefum.

ervationibus publicârit Iofephus Scaliger ; etiam illa, ubi Paullum duntaxat haberemus. Nec fruſtrandus ſuâ gloriâ Fulvius Vrſinus : qui Feſti fragmentum longè accuratiùs poſtea cum Mſo contulit : ac præterea alterum Feſti fragmentum, quod Pomponii Læti quondam fuerat, adiecit. Farnefianum in litera M cœpit ; in T deſiit. Illud Læti item incipit in M ; atque in V terminatur. De Feſto hoc tale eſt Iofephi Scaligeri * iudicium : *Feſto ſcriptorem utiliorem lingua Latina non habet.*

13. §. *Nihil ad Feſtum Nonius : ſcriptor, quod mirum, etiam Prifciano laudatus : at, ſi verum dicere licet, nec eruditione, nec iudicio laudabilis. Quo tamen carere nequeamus, propter allata tot veterum fragmenta, quæ alibi non reperias. Sanè hoc nomine exſuperat, quicquid eſt veterum Grammaticorum.*

Omniùm codicum Mſſorum antiquiſſimus videtur ille è bibliotheca S. Viſtoris Pariſienſis ; & fortasſe è quo Mſſi cæteri ſint expreſſi. Eum inprimis codicem ſecutus maximus vir Iofias Mercerus in editione ea, quâ longè poſt ſe reliquit Hadriani Iunii, Dionyſii Gothofredi, aliorumque induſtriam.

14. §. *Utilis etiam opera eſt, quam Iſidorus, Hiſpalenſis Eccleſiæ Epifcopus Metropolitanus, præſtitit in xx Originum libris.*

Quos ex optimis quibuſque ſcriptoribus, plerisque etiam Eccleſiaſticis, compilavit. Claruit mox à temporibus Mauritiï Imperatoris, & Reccaredi, Hiſpaniæ regis. Caſtigatiorem edidit Baſileæ Bonaventura Vulcanius, præceptor meus : ſed multo poſtea ex Mſſis Codd. emendatiorem juris publici Pariſiis † fecit Iacobus du Breul Monachus S. Germani à Pratis : qui &, unde pleraque omnia hauſerit, in notis ſuis expoſuit.

15. §. *Ad ἐξηγῆσθαι etiam pertinent Cornelius Fronto, Fulgentius Planciades, & alii :*

De quibus diximus libro I de Arte Grammatica cap. V.

16. §. *Εξηγητικὴν etiam exornarunt multi è Græcis ſcriptoribus, & quidem, cùm adhuc ea lingua obtineret.*

Sic, Photio teſte in bibliotheca, ſcripſit Dorotheus οὗτος ὁ ξένος εἶναι

εἰρημύων λέξεων. Etiam περὶ γλωσσῶν egit Pamphilus Alexandrinus, Grammaticus Αειπάρχης, unus ex iis, quos exscribit Suidas. De iisdem egere, Simmias Rhodius, Amerias Macedo, Clitarchus, Philoxenus, & tot alii, memorati cū aliis, tum Athenæo, & Suidæ: à quo & xix illi, è quibus sua congeffit, in vestibulo operis referuntur.

17. §. Ex iis, qui supersunt, præcipui sunt nominis Iulius Pollux, Harpocratio, Hesychius, Suidas.

Quorum Pollux Onomasticon suum Cæsari Commodò dicavit. Harpocratio Valerius dictus, Rhetor Alexandrinus, λεξικὸν decem Rhetorum reliquit. Ac vel hic est Harpocratio ille, quem Veri imperatoris præceptorem fuisse Capitolinus scribit: vel is fuerit Ælius Harpocratio Sophista; à quo & ipso Suidas ait actum esse de vocibus, quæ Rhetoribus ignotæ. Multa iisdem verbis tradidit, quibus Athenæus; ut vel hic Harpocratiōem, vel is Athenæum exscripserit. Nempe æquales fuere, utcumque fortassis alter alteri supervixerit. Sanè & Athenæus claruit temporibus Antonini Philosophi, & L. Veri Impp. ac postea etiam vixisse, arguit, quòd libro xix quædam narret de Commodò Imperatore: idque eā libertate, ut ad Pertinacis etiam, ac Severi tempora pervenisse videatur. Hesychii λεξικὸν Græcæ linguæ thesaurum ducebat præceptor in Græcis meus Bon. Vulcaniūs*. Qui & gentilem, non Christianum, fuisse, censet†. Mihi ille, quem gentilem fuisse Suidas putat, diversus ab hoc videtur. Sanè lexici scriptor tam multa admiscet è Scripturis, eorūque Græcis interpretibus, ut non aliud liceat suspicari. Suidas minimum ante annos vixit quingentos: nempe temporibus Alexii Comneni. Imò, si idem est Suidas, cujus meminit Stephanus, sive Hermolaus Byzantius, qui Iustiniani Imperatoris temporibus in epitomen redegit, ante annos fuerit millenos. Hoc si placet, multa addiderint juniores; quomodo Calepinus toties recoctus varia à variis percepit incrementa. Nec è recentioribus suā laude spoliandus Varinus Phavorinus Camers, episcopus Nucerinus; qui lexicon suum, Ioannis Lascaris etiam, & Scipionis Carteromachi versibus meritò prædicatum, Iulio de Medices Cardinali dicavit: ut, quam recens sit, non possit ignorari. Angelus Politianus Græco quodam epigrammate sic laudat, ut hominem Latinum (Camerinum enim ei patria, ut aiebam) dicat ἀνὴρ πελαγεῖν & nunc ipsam sustinere, atque alere Græciam.

* annot. in Callim. hym. Diana.

† annot. in Call. hym. Iovis.

CAPUT VI.

DE EXEGETICE

vorum conjunctarum.

1. §. **H**Actenus de Exegetice vorum singularum. Superius verò dicebamus, quemadmodum Technice non in pri-
vis tantum vocibus occupatur, sed etiam in earum structura:
ita & Exegeticen non solum vorum singularum vim expone-
re, sed simul conjunctarum. Atque ad hanc partem referendi,
qui proverbiorum vim, & originem, enarrant. Quales olim
multi fuere magni nominis: sed quorum scripta injuriâ tempo-
rum nobis deperierint.

In his Aristoteles fuit, cujus παροιμιῶν librum memorat Diogenes
Laërtius, atque alii. A Cephisodoro tamen, Isocratis discipulo, eoque
Aristoteli iniquiori, reprehensus hoc nomine fuit, ὥς ὁ ποιήσας λόγους ἀξίων
τὸ παροιμίας ἀθροῖσθαι. quasi non operæ pretium fecisset coacervandis adagiis.
Testis Athenæus lib. 1. Verum non eo minus magistri vestigiis institit
Theophrastus: qui & ipse de Proverbiis scripsit; ut indicat Harpocration
in Ἀρχὴ ἀνδρῶν δείκνυσσι. Sed & idem factum ab altero Aristotelis audi-
tore, Clearcho Solensi: ut scimus ex Athenæi Δειπνοσοφ. lib. 14, & 11.
Facileque assentior Schotto, etiam apud Theocriti scholiasten, non val-
de antiquum, in idyll. 5, nomen Clearchi, pro Cleanthis, reponi oportere.
Ex Suida discere est, itidem proverbialia collegisse Æschylum, Thæete-
tum, Aristarchum, Demonem: cujus & liber de Proverbiis decimus
quartus laudatur ab eo, qui voces Demosthenicas exposuit. Atque idem
Suidas, & Lamprias in indice librorum Plutarchi, memorant Seleucum
ἐκ τῶν παρ' Ἀλεξανδρῶσι παροιμιῶν *. Adhæc Didymi meminit Hella-
dius in Chrestomathia apud Photium in bibliotheca. Imò ex eo, & Thar-
ræo, sua se compilasse, agnoscit Zenobius. Atque idem, præter Æschy-
lum, de quo dixi, celebrat quoque Mylonem παροιμιογράφον. Apud
Stephanum in Τέλεια etiam videas tractasse hoc argumento Apollonidem
Nicenum. E Latinis veteribus non occurrit alius, præter L. Appulejum
Madaurensem. Proverbiorum ejus librum secundum citat Sosipater
lib. 11.

* de prover-
bin apud
Alexandri-
nos.

2. §. *Eorum, qui ad tempora nostra perdurarunt, duo illi sunt antiquissimi; Zenodotus, sive potius Zenobius, & Diogenianus Heracleota: quorum uterque vixit temporibus Hadriani Caesaris.*

De amborum ætate testis Suidas. Priorem sæpius Zenodotum, rariùs Zenobium vocat Erasmus: nec de priori auctoritas deficit. Nam ipse prolegomenis in Chiliadas ait, sequi se Aristophanis scholiastem ἐν Νεφέλαις, ubi sic vocetur. Videtur interim præstare Zenobii appellatio; quando ita Suidas, & ipsius Zenobii codd. Addit Suidas, tribus libris sua exscripsisse ex Didymo, & Tarrhæo. Alter erat Diogenianus Heracleota, dubium, utrùm ex Ponti, an aliâ Heracleâ. Operis *ᾠὴ παροιμιῶν* meminit quoque Suidas: ubi manifesto errore legitur, *ᾠὴ ποταμῶν*, & *ᾠὴ ποταμῶν* scripsisse. Nam sine dubio adsentiendum Andr. Schotto; qui posteriori loco *ᾠὴ παροιμιῶν* corrigit: quod opus hodièque exstare dicebamus. Primus verò è codice Electoralis bibliothecæ Palatinæ, & altero V. Cl. Petri Pantini, publici juris fecit Andreas Schottus, vir non uno nomine præclarè meritis de Rep. literaria. Ex hoc Diogeniano adagia se in lexicon suum transcripsisse, refert ipse Hesychius in præfatione, quæ est ad Eulogium sodalem.

3. §. *Huicce pari geminam Schottus proverbiorum appendicem addidit; è Vaticana unam bibliotheca, ex Suida alteram.*

Vidit priorem Erasmus: sed non satis liquet, cur eam *Plutarchi* vocet. Num dicemus, illum cum *Plutarchi* codicibus reperisse compactam: atque inde credidisse, vel Chæronensis illius, vel junioris esse Plutarchi foetum? Quicquid istius fuerit, saltem Plutarchi esse senioris opus nequit. Nam in Proverbiis numerat adag. LXXXIX, Σαὺλ ἐν προφηταῖς, *Saul in Prophetis*. Deductum hoc adagium ex I, sive I I I Regum cap. x. Vnde proverbium nemo peteret gentilis. Nec vel Lamprias ejus operis meminit Indice operum Plutarchi; nec Plutarcho tribuit ante Erasmus quisquam.

4. §. *Supersunt & paræmiæ Michaëlis Apostolii: qui non nisi ante annos circiter ducentos vixit.*

Quippe familiaris Gemisti Plethonis, æqualis etiam Bessarionis, patriarchæ Niceni. Ac exstat quoque ejus panegyricus ad Fredericum III Imperatorem. Paræmias illius primus Basileæ edidit Hervagius anno

anno CIO IO XXXVIII. Sed duplo auctius id opus prodiit postea curâ Petri Pantini, & Andreæ Schotti.

5. §. *E Latinis, quos habemus, præcipuam meruit laudem Desiderius Erasmus.*

Cœpisse se ait hoc proverbiorum argumentum tractare anno CIO IO. Atque ante obitum decies, & amplius, auctius semper auctiusque, divulgavit. Post eum multi alii hanc provinciam susceperunt. In his erudita emicat industria Hadriani Iunii Hornani; qui Erasmo octo centurias, & dimidiam adjunxit. Proxima laus videtur Ioannis Alex. Brassicani, & Ioan. Vlprii. Sed omnes nihil attinet memorare: quando vulgo uno fere volumine cum Erasmi, & Iunii proverbiiis, excudi solent.

6. §. *Præterquam verò, quòd proverbiorum notitia plurimum conferat ad melius intelligendos veteres scriptores; quæ res ad Grammaticen pertinet: etiam usus eorum ornatum adfert orationi; quâ parte inservit arti Rhetorica.*

Vide Demetrium πρὸς ἑρμηνείας.

7. §. *Nec modò arti Rhetoricæ conducit; sed, quod longè excellentius, etiam facultati Oratoriæ. Siquidem ea, ob antiquitatem, adferunt majestatem, & pondus quoddam, orationi, ad facile persuadendum.*

* cap. ult.
ex vulgari
distinctione:
sive secundum
illam
Danielis
Barbari, &
Sturmii,
cap. 45.
† martis-
cialia.

Ideo Aristoteles quoque ea lib. I Rhetoricorum * inter argumenta ἀρεχνα † reponit, velut illustre testimonii genus. Fabius quoque lib. V. cum exemplis conjungit, ac Deorum subjungit oraculis. Magnopere etiam vim eorum aperit; quòd, ut ibidem legas, *Non durassent æternum, nisi vera omnibus viderentur.*

8. §. *Multa adhæc proverbia historia lucem præbent; uti ipsa vicissim ex historia capiunt lucem.*

Quod inde est, quia plerisque ab veteri historia sit origo. Quale illud, *Veriora iis, quæ ad Sagram acciderunt. Hant curæ Hippoclidis, &c.*

9. §. *Præcipua verò adagiorum est utilitas, quòd magnam partem ad vitæ institutionem pertineant.*

Vsque

Usque adeò, ut Donatus, ac Diomedes, in adagio τὸ γωμικὸν requirant; perperam quidem; luculento interim argumento, sic plurimùm contingere. Atque idem magni Aristotelis judicium fuit; ut refert Synesius, Cyrenensis episcopus, in Encomio Calvitii * : Ἡ παροιμία σοφόν.

Πῶς δ' ἔχει σοφόν; ὡς ὅν Αἰσώπης φησὶν, ὅτι παλαιῶς εἰσι φιλοσοφίας, ἐν τῇ μεγίσταις ἀνθρώπων φθογαῖς ἀπολομένης ἐκαστὸν αἰὶνῶντα. Δὲ συντομίαν, ἢ δεξιότητά. Παροιμία δὲ ἢ τῷ λόγῳ ἔχων ἀξίωμα, ἢ ὅθεν κατηνέχθη φιλοσοφίας πλὴν ἀρχαιότητά, ὥς βόειον ὀπιβλέπειν αὐτῇ.

* editionis
Turnebi
pag. 59.
sive Parisina
anno 1712.
pag. 85.

Πάμπλου γὰρ οἱ πάλαι τῇ νῦν εἰς ἀλήθειαν ἐσχωπτεροι. *Paræmia quiddam sapiens est. Quidni enim? cum Aristoteles dicat, paræmias veteris esse philosophiæ, magnâ humanarum rerum calamitate, deperditæ, reliquias quasdam, partim ob compendium, ac brevitatem, partim ob gratiam quandam, ac dexteritatem, perdurantes. Proverbium enim sermo est dignitatem habens, è philosophia, unde antiquitatem traxit, depromptam. Adeò ut gravi ac torvo vultu eam intueatur. Veteres enim longè perspicaciores fuere in veritate cognoscendâ, quàm qui nunc sunt.*

CAPUT VII.

Ad puram dictionem comparandam non sufficere lectionem Grammaticorum: sed requiri, ut versemus, & imitemur bonos auctores: & quis ordo in iis servandus. Præterea quid de veteribus sentiendum, qui Grammaticorum curæ subjecerunt poetarum enarrationem, & judicium de scriptoribus.

1. §. **Q**uamquam verò purè loquendi disciplina solum versetur circa artis præcepta, & verborum significationes: non propterea existimandum, solum Grammaticis legendis perveniri ad puri sermonis laudem. Præterea enim diligenti lectione, & imitatione classicorum scriptorum, opus est.

Imò ne quidem differenda horum lectio, usque dum multum in nobilibus illis technicis, & lexicographis, quos diximus, erimus versati: sed versandi sunt nobis, simulac facilioribus aliquot præceptis, & notitiâ vocum communiorum, fuerimus imbuti; sic ut jam balbutire Latine incipiamus. Vbi verò & longius paullò proveci erimus, tum demum addemus vetustos illos technicos, etymologos, & cæteros vocum explanatores, quò ex iis etiam causas discamus sermonis Latini.

2. §. *In legendis auctoribus planè ordo aliquis est servandus. Nempe à facilioribus incipiendum : ut sunt fabellæ Æsopicae, vel colloquia familiaria, aut desumpta ex historia sacra, ut ita cum linguae notitia simul pietas, ac boni mores imbibantur. Hinc legendi scriptores classici : quales è Latinis præcipuè sunt Cicero, Cæsar, Terentius :*

Scriptor, ut ad nomen ipsum alludamus, *terendus* adolescentiæ noctu, diùque.

3. §. *Hinc ad alios, atque alios, deveniendum ; idque eo ordine, ut ultimi legantur, qui plurimùm ab felici Augusti ævo recesserint.*

Sed de hoc Latinorum scriptorum delectu accuratiùs diximus in Partitionibus Oratoriis *.

* lib. 4.
cap. I. §. 61.
ac deinceps.

4. §. *Quod de ordine studiorum dicebamus in Latinis ; idem in Græcis habet locum. Quare neque hîc ab amplis nobiliorum Grammaticorum commentariis veniendum ad auctores bonos : sed ab his ad Grammaticos illos. Inque auctoribus præmittendi faciliores.*

Vt, præter fabellas Æsopi, sunt faciliores dialogi Luciani, nihil moribus noxium habentes. Inde & Aristophanes addatur, & cætera Luciani : item Herodotus, & Xenophon ; Isocrates, & Demosthenes. Ab his ad alios gradum capessamus.

5. §. *Olim verborum Græcorum doctrina initio ex Homero, & poëtarum aliis, discebatur.*

Vnde apud Sextum Dionysio Thraci in præceptis Grammatices definitur hæc ars, ἐμπειρία τῶν ποιεῖν τῶν καὶ συγγραφεῶν, λεγομένων· experientia eorum, quæ dicuntur à poëtis, ac scriptoribus. Vbi Ptolemæo Peripatetico displicet, quod vocet ἐμπειρίαν. Atque idem improbat Asclepiades ; qui retinet definitionem Dionysii, exceptâ voce ἐμπειρίας. Porro ex eo, quod Dionysius, & Asclepiades, poëtis opponant τῶν συγγραφεῶν ; rectè colligit Sextus, intelligi τῶν κατὰ λόγον ἀπὸ περὶ αἰσθημάτων, eos, qui prosâ scripsere. Nec multum abeunt Demetrius Chlorus, & alii ;

& alii; qui, ut Sextus ait, maluere dicere, esse eam τέχνην τὴν πρὸς τοὺς ποιητάς τε, καὶ τὴν κατὰ τὴν κοινὴν συνήθειαν λέξεων εἶδῃσιν. *notitiam vocum, quæ apud poetas sunt, quæque in communi usu.*

6. §. *Nunc satius est incipere ab illis, qui prosâ scripserunt. Nam communis loquendi forma, qualis ea est, quæ prosa dicitur, est fundamentum dictionis Poëticæ; quæ peculiaris lingua est, ac ferè figurata; ut per vulgarem illam debeat exponi. At prius necesse est intelligi poetarum interpretes, quàm nos posse poetas intelligere speremus. Olim autem dispar erat ratio; quia tum lingua Latina, ac Græca, erant vernaculæ, ut interpretum linguam noverint à pueritia.*

Quare, si rem accuratè inspiciamus, non alius nunc ordo est ineundus, ac olim. Nam ætatis solùm, non ordinis est discrimen. Olim quippe linguam vulgarem à teneris discebant unguiculis; grandiusculi ad poetarum animum appellebant: nos grandiusculi acquirimus notitiam linguæ vulgaris, ac natu majores discimus poetas.

7. §. *Ordinem hunc etiam natura comprobat. Prius enim est simpliciter loqui, quàm ornatè; prius ornatè, quàm metro.*

Triplex quippe est studium sermonis à natura nobis datum: loquendi emendatè, ornatè, & modulatè. Vnde tres illæ artes, Grammaticæ, Rhetoricæ, Metricæ: quarum posterior priorem semper continet: quomodò in circulis circa centrum idem descriptis major semper continet minorem. Itaque à Grammaticæ adscendimus ad Rhetoricen, quæ emendato sermoni adjungit ornatum: à Rhetoricæ adscendimus ad Versificatoriam. Sic liceat eam appellare, quæ sermoni emendato, comtòque, metrum superaddit.

8. §. *Nec assidua bonorum scriptorum lectio sufficit: sed etiam requiritur imitatio, secundùm illud, Solus & artifices qui facit, usus erit.*

Cujusmodi ea imitatio esse debeat, jam plures tradidere: in his Sebastianus Foxius Morzilius Hispalensis libris duobus, quos de imitatione, seu de informandi styli ratione inscripsit. Atque hi non ad puram modò, sed ornatam etiam orationem, atque adeò planè oratoriam,

muniunt viam. Vide commentariolum nostrum de Imitatione oratoria, ac poëtica, & veterum recitatione.

9. §. *Hæc doctrina de puro sermone bonam nobis primæ ætatis partem absumit. Quod olim non erat necesse : præsertim in Græcia : quia, ut diximus, linguam Græcam, quâ artes omnes, ac philosophia ipsa tradita est, pene cum lacte hauriebant.*

Eaque potissima est ratio, cur olim ad tantum fastigium pervenerint philosophi in Græcia. Nam bonos annos, quos in Latinæ, Græcæque, linguæ studio infumimus, illi mathesi, ac philosophiæ impendebant.

Quia satis ex his liquet, quæ requirantur purum ad sermonem comparandum : ab Grammaticæ jam ad proximas abire disciplinas ; nisi manum injicerent aliqui, qui latius, quàm nos fecimus, Grammaticos limites extenderunt. Hoc autem trifariam faciunt. Primum, quia per *Methodicem* non solum intelligunt præcepta bene loquendi, sive puri sermonis : sed etiam de tropis, & schematibus : item de modulatione carminis. Sed cur ea, propriè si loqui velimus, non sint pars Grammaticæ ; mox dicam, ubi ad artem Rhetoricam, & Metricam, fuerit devenit. Alterum est, quòd per *Exegeticam* intelligunt non solum, quæ ad significationes vocum pertinent ; sed enarrationem quoque scriptorum ; præsertim poëtarum. Sic Fabius lib. I, cap. IV : *Hæc professio brevissimè in duas partes dividitur ; recte loquendi scientiam, & poëtarum enarrationem.* Hanc sub alio etiam nomine alii subjiciunt Grammaticæ : ut ex Sexto Empirico mox videbimus. Opinio hæc inde orta est, quòd Grammatici poëtas explicarent, & alios scriptores : poëtarum verò, oratorum, historicorum scripta, referta sint multis ad rerum naturam, & alias scientias, pertinentibus. Verum parum cogitarunt, Grammaticum non enarrare ista ex Grammaticis ; sed aliis scientiis : eoque propriè ista pertinere ad alios ; uti astrologicorum explicationem ad astrologum ; medicarum rerum ad medicum ; atque ita in cæteris : in quibus Grammaticus cæcutit ; nisi idem aliis sit scientiis imbutus. Nempe Grammaticus, quatenus Grammaticus, solum judicium fert de iis, quæ ad verborum curam pertinent : vel, si per Grammaticen intelligatur *φιλολογία*, de iis præterea, quæ ad historiam vel veram, vel fabularem referuntur ; vel inde dependent : ut si ex phrasi, historia, vel fabula, liqueat de loci emendatione ; vel an liber, aut versus sit genuinus. Sic igitur statuendum, distributio-

nem

nem Grammatices ab iis allatam, non esse petitam ex natura artis, sed professione artificum; qui temporibus veteribus etiam poëtas enarrabant; non solum ope Grammatices; sed aliarum etiam scientiarum, quas sibi multo studio compararant. Tertium quoque est, in quo ab iis abeamus; uti quod Grammatices etiam partem faciant *κελευσις*: quam ita appellant, quia de omnibus scriptoribus, poëtis præcipuè, judicium ferat. Atque hanc sententiam etiam adducit Sextus Empiricus: sed aliter nuncupat. Locus est adversus Grammaticos cap. IV: ubi cum primam Grammatices partem fecisset *τεχνικὴν*, sive *artificiosam*; alteram *ισοεικὴν*; tertiam nominat *ἰδιαιτέραν*, sive *magis propriam*. Eamque ait exponere difficultia omnia in poëtis, & aliis scriptoribus: item germana distinguere ab adulterinis. De poetarum enarratione quod ait, satis excussimus, cum de *ἐξηγητικῇ* diceremus. Ad judicium quod attinet de scriptis, aut versibus genuinis; sunt quidem aliquæ in isto etiam Grammatici partes; ut si ex impura dictione colligat, aliquid non esse germanum: item partes sunt philologi, ut si de eo statuatur ex *ἀντιστοχασίᾳ*, vel quia scriptor meminerit illorum, qui longe post vixerint: sed majores partes sunt ejus, qui *πολυμάθειαν* profiteatur: qualis ex mathesi quoque judicium faciet: maxime verò, si quis præterea philosophiam, medicinam, jurisprudentiam, animo sit complexus. Nam & poetæ, atque alii, etiam admiscere, vel tangere quædam solent, ex penitiori philosophia, & ejus stolonibus, deprompta. Atque hæc satis ostendunt, alios esse Criticos, alios Grammaticos: quod etiam Cratetis judicium fuit; ut Sextus Empiricus ait adversus Grammaticos cap. III. Vide & fuse eundem de isto differentem cap. XIII. Pluribusque hoc ostendam, cum de Philosophiæ stolonibus differam.

CAPUT VIII.

DE ARTE RHETORICA.

- I. §. **H**abemus de puritate: nunc videamus de cura ornatus; circa quem ars Rhetorice versatur.

Nec de nihilo putandum, quod *artem* potius dicam, quàm *facultatem*; cum plurimum hæc distent. Ars Rhetorice solum agit de interno sermonis ornatu: non item de externo; cujusmodi est à pronuntiatione, sive actione idonea. Ac multò minus tractat de inventione argumentorum ad persuadendum aptorum; vel de eorum *ἐπινομίᾳ*, sive

dispositione. At universa istæc complectitur facultas Rhetorice, five Oratoria, quæ & Eloquentia dicitur. Tam grande discrimen proficiscitur à materia, & fine diverso. Omnis materies quodammodo est capax ornatus: qui hoc unum præstat, ut quid suavius accidat ad aures. Hoc locum quoque habet in epistola familiari de prædioli ubertate, & elegantia, de villici fuga, in nuncio de morte conjugis, vel fratris, vel ludis in urbe propediem futuris: item de siderum natura, vel animalium, aliisque hujuscemodi. At Oratoria facultas proprie regnat in senatu, vel judiciis, vel ad populum: inque judiciis agitur de justo, & injusto; in deliberationibus de honesto, & turpi; utili, & inutili. Vnde Oratores non tam prodeunt ex Rhetorum Gymnasiis, quàm Philosophorum spatiis: ut Cicero etiam in Oratore testatur. Idem ex eo cognoscimus, quòd Cicero, & alii, Oratoriam definiunt scientiam prudenter, copiose, ornatèque dicendi. Vt omnino ad prudentiam politicam pertineat. Hæc enim partim in actione, partim in oratione civili, attenditur: quemadmodum plenius explicabitur, cum de philosophia practica, & variis studiis ex ea prognatis, dicetur.

2. §. *Partes artis Rhetoricae sunt duæ. Prior tradit generalia Elocutionis præcepta, non habitâ ratione materiae, vel characteris. Estque hæc partim de compositione, partim dignitate. Compositio vel est de junctura, sive literarum concursu: vel de periodo, ac numero. Dignitas est de tropis, & schematibus. Pars Rhetorices altera continet præcepta specialia pro diversitate materiae, ac characteris.*

Quemadmodum in domo exstruendâ partim ad ea attenditur, quæ eam firmiorem reddant, partim quæ elegantiores: ita in oratione condendâ studemus, ut ea sit tum pura, tum venusta & elegans. Sed conditor orationis prius præstat, quatenus est Grammaticus: posterius, quatenus idem est Rhetor. Vtcunque enim sint diversa artificia, in eodem tamen artifice concurrunt. Hæc venustas observatur, tum in compositione; quæ juncturam, periodum, & numerum comprehendit: tum dignitate; quæ tropos, & schemata adsumit. Interim singula horum variare debent pro argumento, & genio cujusque. Vnde varius character; tenuis, medius, ac sublimis. Eaque specialis doctrina quasi Colophonem imponit arti Rhetoricæ.

3. §. *De elocutione, sive ornatu, precipua Gorgia, & aliorum Sophistarum, cura esse solet.*

Imò & Isocrates hac parte erat nimis anxius. Itaque ut fucatam, & calamistris inustam, meretrici similem dicebat Cæsar Scaliger: qui Platoniam dictionem matronæ gravi, ac decoræ: Aristotelicam virgini honestæ conferebat.

4. §. *Scriptores de Elocutione exstant complures. Pauca, sed bona, tradidit Aristoteles in Rhetoricorum tertio. Longè verò accuratius, ac fusiùs, de ea tractarunt juniores. Ex iis supersunt, Dionysius Halicarnassensis in Criticis, ac Rhetoricis; Hermogenes ὁ ἐὶ ἰδεῶν; Demetrius Alexandrinus, qui vulgò Phalereus; Longinus ὁ ἐὶ ὑψους. Item è Latinis, Tullius, Rutilius Lupus, Quinctilianus, Aquila Romanus, Iulius Rusinianus, Ruffinus.*

Dè hisce abunde diximus lib. de natura Rhetorices, & Rhetoribus antiquis.

5. §. *Plerique Grammatici veteres hanc ornanda dictionis curam magnâ ex parte sibi vindicarunt. Ut qui de tropis, & schematibus, egerint in Grammaticis Institutionibus.*

Factum hoc à Charisio lib. 11, Diomede lib. 11, item Donato; ut mittam juniorum non paucos.

6. §. *Ac de tropis quidem nolim cum iis ferram reciprocare. Quippe Grammatici est interpretari significationes verborum. At hoc accuratè fieri nequit, nisi doceatur, quæ propria, ac princeps fuerit significatio; quæ aliena: & qua de caussa in aliena sumatur: caussæ verò istæ pro natura troporum variant.*

Siquidem vel in alienam significationem vox transfertur ob similitudinem; ut in metaphora fit: vel ob vinculum non essentielle quidem, attamen quale est rei, & ejus, quod rei inest, vel adest: quemadmodum ubi unum est caussa externa, alterum effectum; vel unum est subjectum, alterum adjunctum; cujusmodi permutat metonymia: vel ob nexum ἔσιώδη*; sicuti quando unum est totum, alterum pars; qualium significationem invertit synecdoche. Hæc in significationibus vocabulorum

* essential-
lem.

bulorum exponendis sedulò distinguere debet Grammaticus; quando plurimum ea res facit ad naturam vocum melius intelligendam; cum eadem vox aliud possit significare propriè, aliud $\kappa\tau\mu\epsilon\lambda\alpha\phi\omicron\epsilon\gamma\iota\nu$, aliud $\kappa\tau\mu\epsilon\lambda\omega\nu\upsilon\mu\acute{\iota}\alpha\nu$; aliud $\kappa\tau\sigma\upsilon\nu\epsilon\chi\delta\omicron\chi\lambda\acute{\omega}$. Vnde tantus sæpe interpretum dissensus; præsertim in Hebræis.

7. §. *Verum dispar est schematum ratio: ubi non attenditur ornatus ab inversione significationis; sed formis aliis, orationem velut coloratâ veste induentibus, vel gestuum diversitate quasi animantibus. Quæ nihil ad Grammaticum; prout quidem id vocabuli nunc sumimus.*

Sic enim munia sua explêrit, si tradat, sine quibus purus esse sermo non possit. Alia si addat, jam aliena invadit.

8. §. *Olim tamen Grammatici quidam, ne schematum quidem doctrinâ contenti, etiam profitebantur dicendi elementa, quæ Græci vocant $\omega\epsilon\gamma\gamma\upsilon\mu\epsilon\nu\acute{\alpha}\sigma\mu\alpha\tau\alpha$.*

Vnde & Priscianus Grammaticus de Præexercitamentis scripsit.

9. §. *Sed omnino prudentiùs alii eâ parte cedebant illis, qui propriæ hæc artis esse dicerent, à qua Rhetores vocarentur.*

Parum interim refert, utrùm à Grammaticis ea, an à Rhetoribus, hauriantur; dummodò suo tempore discamus: hoc est, ubi in verborum proprietate, ac differentiis, mediocriter erimus versati, & aliquem etiam in historiis, ac fabulis, fecerimus progressum. Antea id conari sit operam ludere. Notum illud Comici * : *Sine pennis volare haut facile est.*

* Plaut.
Pæn.

C A P V T IX.

DE ARTE METRICA.

1. §. **V** *Idimus de sermone puro, ornatóque: qualis in prosa etiam esse debet. Venio nunc ad metrum; quod præstat, ut quid carmen & sit, & dicatur.*

Habet quidem & numerum Orator: sed is diversus est à poëtico:
nec

nec *metrum*, sed *rhythmus* vocatur. Quæ duo quomodo differant, exposui lib. IV Instit. Orat. cap. IV, sect. II.

2. *S. Quemadmodum verò plerique ex Grammaticis antiquis sibi vindicarunt artem Rhetoricam: ita & nonnulli putarunt, Grammatices partem esse rationem condendi carminis.*

Hinc Seneca epist. LXXXVIIII: *Grammaticus circa curam sermonis versatur; & si latius vagari vult, circa historias; jam, ut latissime fines suos proferat, circa carmina.* Mox etiam tria hæc conjungit, verborum diligentiam; historiarum, fabularumque notitiam; & legem, sive modificationem versuum. Et Diomedes quidem, ex tribus rei Grammaticæ libris, tertium poëticæ impendit. Pluresque alios mox referemus.

3. *S. Nostra verò hæc sententia est, licere adversus Grammaticum lineam poscere, si profiteatur, non alia tradere se velle, quam illa suæ artis, atque interea doceat artem metricam. Si enim Grammatici solum fuerit explicare, tum quid unaquæque vox significet; tum vocum ἀναλογίαν, & ἀνωμαλίαν, & quæ alia pertinent ad præcepta puri sermonis: Metrica ars statui nequit Grammatices pars; cum aliud sit purè, aliud ornatè, aliud metricè loqui.*

Interim, ne videamur λογομαχεῖν; agnoscimus lubentes, Metricam etiam dici posse Grammaticæ partem; si cum Seneca, Fabio, & veterum aliis, eo nomine intelligamus Philologiam. Hæcenim præter pure loquendi peritiam, ulteriorem etiam styli curam comprehendit: eam nempe, quam arti rhetoricæ, ac metricæ, debemus. Imò & historiam, tum veram, tum fabularem, suo ambitu complectitur. Denique, tam latè ab antiquis sumi solet, ut Grammatices, sive Philologiæ partem facerent Criticen, scientiarum omnium difficillimam: ut quæ de cunctis scriptoribus, præcipue poëtis, judicium promittat; neque id universè modò, sed etiam de singulis, quæ, in iis legendis, veniant in controversiam. Quæ de isto sententia sit nostra, jam antea exposuimus.

4. *S. Metricæ artis utilitas est, quòd, quæ involvantur numeris, & quasi claudantur, ea tum majori legantur voluptate, atque audiantur, tum diutius retineantur.*

Sanè oracula , & salubria vitæ præcepta , non aliâ de causâ numeris includere; quàm quia & suaviùs, & altiùs, in pectus descenderent.

5. §. *Partes artis metricæ sunt duæ: una communis, sive eorum, quæ omni metro competunt: altera propria, sive illorum, quæ certi sunt metri.*

In priori partim agitur de pedibus , unde metrum constat : partim de metri definitione , & quomodo à rhythmo distinguatur : partim de metri affectionibus ; ut sunt tres istæ ; cæsura , quales triemimeris, penthemimeris , &c. κατὰ λήξιν , sive depositio , cujus ratione versus dicitur acatalecticus , catalecticus , &c. dimensio , quæ per μονοποδίαν fit , vel διποδίαν . Altera pars distinctè agit , tum de unius generis versibus ; uti de carmine heroico , jambico , trochaico , choriambico , ac cæteris : tum de carmine ex diversis metris composito , & vario ejus discrimine pro colis, & strophis.

6. §. *Metrorum non unus est inventor ; sed pro metrorum varietate sunt alii, atque alii.*

Heroico nihil antiquius apud Græcos. Hoc invenisse creditur Phanothea , una ex Apollinis vatibus : quæ sub Abante Argivo , vel Acrisio, vixisse dicitur. Iambum , ut ajunt , Ananias reperit , perfecit Archilochus Parius. Quis auctor sit Pherecratii , Archilochii , Anacreonteï , Sapphici , Phalæcii , Glyconii , Asclepiadei , Alcmanii , ipsâ appellatione indicari videtur. Credibile tamen est nomen interdum datum , non ab auctore ; sed eo , qui præcipuè illud nobilitavit.

7. §. *Ex Græcis , artis metricæ scriptoribus , præcipua est laus Hephæstionis.*

Sub Hadriano Imper. claruit, & cum Scauro , ac Harpocracione , inter Veri Imper. præceptores reponitur à Capitolino.

8. §. *Ex Latinis hanc artem suavissimis versiculis constrinxit Terentianus Maurus , Syenes in Ægypto præfectus. Prosâ de eâdem egere , Diomedes libro IV , duo Marii, Victorinus, & Plotius , Servius in Centum metris ad Albinum. Adhuc Cæsius Bassus, & Atilius Fortunatianus.*

Vt Censorinum præteream, vel quisquis ille fragmenti à Carrione editi cum Censorino auctor. Sed & Priscianus tractavit de metris Comicis; ac particulatim de Terentianis Rufinus. Atque hætenus de sermonis puritate, ornatu, metro: in quibus primam Philologiæ partem versari dicebamus.

CAPV T X.

De Philologiæ parte altera, quæ Historice dicitur: ac primum de ejus divisione in Geographiam, Chronographiam, Genealogiam, & Historiam propriè dictam.

1. §. **A**ltera Philologiæ cura est enarratio historiarum. Unde ea Historice dicitur. Propriè autem historia est rei gestæ expositio. Sed laxius nunc eo nomine etiam antiquitates, ritus, ac jus antiquum, intelligimus. Nempe eo, quòd hæc, etsi diversa sint, arctissimo tamen vinculo cohæreant. Quin & fabulæ eo nomine continentur.

De hac Philo *Ὅτι τὸ εἰς περὶ παιδίδ' ματρὶ συνόδῃ. Γραμματικὴ ἱστορίας καὶ ποιηταῖς, καὶ συγγραφεῦσιν ἀναδιδάσσει, νόησιν καὶ πολυμαθεῖαν ἐργάσεται.* Grammatica historias, quæ apud poëtas, & alios scriptores sunt, enarrans, variam eruditionem conferet. Videmus ut non ἀπλῶς Historias dicat, sed addat, quæ leguntur apud Poëtas, & alios scriptores; ex quibus Historici καὶ ἐξοχὴν συγγραφεῖς dicuntur. Quo satis indicat, se Historiæ nomine non veras modò, sed etiam fabulosas narrationes complecti. Quod pluribus mox explicabimus.

2. §. *Studium hoc antiquitate etiam commendatur. Nec enim historiâ Mosaicâ scriptum ullum vetustius est.*

Vt valde erret Plinius lib. VII cap. LVII; ubi historiam ait à Cadmo Milesio inventam. Nam Cadmus ille, ut paullo junior Orpheo fuerit, quod apud Suidam legere est; tamen sic quoque penè seculis tribus distet à Mose. Reverà autem vixit paullo ante expeditionem Persarum in Græciam; ut testis est Flavius Iosephus priori contra Apionem libro. Ita ut Cadmus, qui antiquissimus est Græcorum Historicus, sit nongentis annis recentior Mose.

3. §. *Materia historia est quadruplex. Nam vel est locorum, vel temporum, vel generis, vel actionum. De locis est Geographia; de temporibus, Chronographia; de genere, seu stirpibus, Genealogice. Suntque hæ tres quasi faces historia de actionibus: quæ quartum obtinet locum; ac præcipuè nomen Historiæ meretur.*

* lib. 4 de
L.L.

Præit ad hanc divisionem quadripartitam Asclepiades apud Sextum Empiricum. Vbi historiam ait versari circa personas, actiones, loca, tempora: personas verò esse divinas, humanas, heroïcas. Ac convenit Varro *, cùm omnia vocabula referri ait, ad quatuor has classes; corpus, actionem, locum, tempus. Sed omnium apertissimè Eustathius, Thessalonicensis Episcopus, commentario suo in Dionysium de situ orbis. Vbi historiam dividit in τό τοπικόν, χρονικόν, γενεαλογικόν, ἢ πηασματικόν. Propriè autem historia est, quæ τὸ πηασματικόν exponit. Ejus verò quasi oculi, aut faces, sunt γενεαλογία, γεωγραφία, & χρονολογία.

C A P V T X I.

De Geographia, ac ejus origine, & usu; deque veteribus Geographis, tum Græcis, tum Latinis.

1. §. **G**eographia describit, tum Oceanum, ac maria; tum continentes, insulas, ac peninsulas.

Nimirum agit de tota sphaera terrestri: eoque non modò terrarum situm depingit, quæ propriè sit γεωγραφία, ut vocabulum indicat: sed etiam aquarum, quæ dicitur ὕδρογραφία.

2. §. *Continet γεωγραφία χωρογραφίαν, & τοπογραφίαν: quarum illa regionem quampiam, hæc aliquem locum ob oculos ponit.*

Sic χωρογραφίας sit, si exponas situm Græciæ: at τοπογραφίας fuerit, si describas Tempe Thessala.

3. §. *Estque geographia mista ex historia naturali, & civili.*

Nam ut loca à natura, ita oppida sunt ab hominibus.

4. §. Vi

4. §. *Vt geometria caput à geographia: ita hæc à geodæsia: quæ primordia sua Ægyptiis debet.*

Quippe hi terris à Nilo irrigatis, terminisque postea alluvione turbatis, de agrorum finibus, ac limitibus constituendis, agere cœperunt. Id fieri non potuit sine mensuratione terræ: unde nomen *γεωμετρία*. Vt *γεωδαισία* à divisione ejus, quæ fit limitibus agrorum cuique assignatis.

5. §. *Tanta verò est geographiæ necessitas, ut sine ea nec scriptores sacri, nec externi, possint intelligi.*

Nam quis locorum ignorans intelligat peregrinationes patriarcharum in Genesi descriptas? aut populi Israëliti pugnæ cum gentibus vicinis? aut minas Iesaiæ interminantis excidium Babylonis, Assyriis, Moabit, Ammonitis, Syriis, Idumæis, Tyriis? aut de Christo in Nazareth concepto, in Bethlehem nato, in Capernaum habitante, Lazarum suscitante in Bethania, filium viduæ in Nain, ac tot Palæstinæ locis concionante, & miraculis suam confirmante doctrinam, tandem Hierosolymis crucifixo in monte Calvariæ, è monte Olivarum adscendente in cœlos? aut peregrinationem Pauli in Actis memoratam? aut in Ecclesiæ historia Sanctorum Patrum vitas ac martyria, & de conciliis habitis tam variis terrarum locis? Quodque primum à Belo in Chaldæa Babylone dicitur imperatum, à Nino in Nini urbe, quæ Ninive dicitur Hebræis: postea in Media Ecbatani: hinc Persepoli in Persia? aut cum dicitur Persas Hellespontum junxisse ponte, Athon perfodisse, pugnasse cum Græcis ad Thermopylas, in campis Marathonis, ad Salaminem, Mycalen, Plateas? Ac par ratio de Æneæ, & Ulyssis peregrinatione: de expeditione Alexandri Magni: de armis à Romanis per tot regiones circumlatis. Mitto cætera; quæ omnia referre longum foret.

6. §. *Homeri ætate quasi incunabula Geographiæ fuerunt.*

Valde interim, pro illis temporibus, fuisse intelligentem Geographiæ, partim Hipparchi, & aliorum auctoritate, partim perspicuis argumentis, comprobatur Strabo libro 1.

7. §. *Primi, qui Geographiam post Homerum attigere, philosophi fuerunt; ut Anaximander Milesius, ejusque civis Hecataeus:*

item Democritus, Eudoxus, Ephorus, Dicaearchus, alique complures: & his ætate posteriores, Eratosthenes, Polybius, Posidonius, philosophi & ipsi.

* in ejus vi-
ta.

Dicam de singulis, &, ratione temporis habitâ, alios interseram, nondum memoratos nobis. Vt auctor est Strabo, initio Geographi-
corum, post Homerum primi hanc scientiam excoluere Anaximander
Milesius, Thaletis discipulus; & civis ejus Hecatæus; ut idem postea
refert ex Eratosthene. Atque addit, primum fuisse hunc Anaximan-
drum, qui Geographicam ediderit tabulam. Vnde de eodem sic Laër-
tius *, Γῆς, καὶ θαλάσσης περιμετρον πρῶτος ἔγραψε: *primus terræ, maris-
que, circuitum descripsit.* Claruit iis temporibus, quibus Romæ regna-
bat Servius Tullius. Anno secundo Olympiadis LVIII annum age-
bat LXIV; ut ex Apollodori Atheniensis Chronicis ab Laërtio pro-
ditum est. Hecatæus Milesius illustre sibi nomen paravit *Ἀσὶα* Asiæ,
& Europæ; quarum meminit Athenæus: Libyæ item Stephano memo-
rata. Rufi Avieni ætate etiamnum exstitisse, arguit, quod dicat, se eum
sequi in descriptione oræ maritimæ.

Temporibus Xerxis, Artaxerxis Longimani, ac deinceps, Demo-
critus Milesius magnum nomen peperit variis monumentis: in quibus &
Κοσμογραφία fuit, teste Laërtio.

Regnante Artaxerxe, cui *Μνήμων* cognomen, Eudoxus reliquit
τῆς γῆς περιόδον, Athenæo, & aliis, crebrò laudatam.

Proximè post eum, inter Geographos, etiam à Strabone, Ephorus
reponitur. Is multa ad temporum situm pertinentia insperserat illis
xxx libris, quibus septingentorum, & quinquaginta annorum histo-
riam de gestis, tam barbarorum, quàm Græcorum, complexus erat.
Non tamen magnam aded peritiam studii habuisse Geographici, legere
est apud Diodorum Siculum, & Flavium Iosephum: quorum ille in-
scitiam de Ægypto, alter de Iberis arguit. Isocratis fuit discipulus; ut
claruerit sub Artaxerxe Ocho, & deinceps.

Darii Codomanni, & Alexandri Magni temporibus claruit Scylax
Caryandensis: cuius superest *γῆς περίοδος*, sive *περίπλους*. Istoc opere
non solum agit de illis intra columnas Herculis; ut ex vulgatis Suidæ
codd. aliquis possit existimare; sed etiam extra eas. Eum multis locis
emendavit, Notisque illustravit, filius meus Isaacus Vossius. Eum, si
voles, adi.

Dicaearchus Messenius, Aristotelis discipulus, Theophrasto inscripsit
libros tres de populis Græciæ, & moribus, ac civitatibus. Hodieque
inde

inde quædam supersunt. Firmat & Suidas; qui scripsisse ait κατὰ μέγεθος τὴν ἐν Πελοποννήσῳ ὁρῶν *. Neque hoc illi usque adeo operosum; quia, ut Plinius ait lib. 11, cap. LXV, *Regem curâ montes permensus fuit.*

* *dimensiones montium in Peloponneso.*

Temporibus Ptolomæi Philadelphi fuit Pytheas Massiliensis; qui condidit opus de ambitu terræ.

Item Hanno Carthagenensis; qui olim Periplum Africæ Punicâ consignavit linguâ. Ea Græcè reddita perduravit.

Temporibus Ptolemæi Evergetæ claruit βῆτα illud eruditorum Eratosthenes Cyrenæus: qui inter alia γεωγραφίαν condidit; inque eam etiam Timosthenis, paullò se antiquioris, librum de portibus transtulit.

Polybius †, cui inter Geographos, post Eratosthenem, à Strabone datur locus, non quidem de geographia libros scripsit: ex iis tamen, quæ in historiarum opere admiscet, abunde videmus, quantum huic studio operæ dederit. Claruit temporibus Ptolomæi Philometoris.

† *Vide de eo Strabonem lib. 1. c. xvii.*

Artemidorus Ephesius, qui xi lib. periplum orbis complexus, temporibus fuit Ptolemæi Lathyri: ut quem Olympiade c l x i x floruisse, in περιήγησι sua dicat Marcianus Heracleota, scriptor temporis incerti; sed Stephano etiam in Ethnicis memoratus. Hujus Marciani περιήγησιν carmine scriptam jambico primus edidit David Heschælius: uti & ejusdem περίπλυν maris, tum Eoi, tum Occidentalis; atque insularum etiam, quæ eo continentur.

Polybio subdit idem Strabo Posidonium. Credo, is Apameensis fuit, quem Cicero Rhodi audivit; ut tempore ejusdem Lathyri, imò & Auletæ, vixerit. Movet, quòd Strabo recenset philosophos, geographiæ peritos. At hic in philosophia Stoica excelluit; ut ex Athenæo, & Suida, constat. Adde quòd Polybio proximè subjungitur. At Apameensis hic historiam suam, quæ libris constabat L i i, inde est exorsus, ubi desinit Polybius: quemadmodum ex Suida scimus. Hoc si non est, fuerit Posidonius Olbiopolita: quem idem Grammaticus tradit historica, ac geographica varia, reliquisse. Nam præter Atticam historiam, condidit Libyca lib. xi, atque egit de regione Tyria, item de Oceano, & terris illi vicinis.

Sub Augusto, vel non multò post, claruit Isidorus Characenus. Parthiam descripsit; unde παρθικὴς Περὶ Πάρθων primus edidit Heschælius. Patria ei Charax; non urbs ejus nominis, quæ in Taurica Chersoneso, secundum Ptolemæum: sed quam idem in Parthia agnoscit. Parthus igitur fuit; ut optimè potuerit Parthiam describere. Meminit exilii Tiridatis, Parthorum regis. Nam ubi Heschælius edidit Εὐφροσύνης, in Regio Parisiensi codice est ἡ Τεριδάτης. Vnde ætatem cognoscimus.

Præ-

Præsertim cum Plinio toties memoretur. Vt eo antiquiorem esse, necesse sit.

8. §. *Sed præcipuè juvabunt, qui post hos vixere; Strabo Amasenus, & Claudius Ptolemæus; paulloque Strabone antiquior Dionysius Ὀνυσίης, in quem utilis exstat commentarius Eustathii, Thessalonicensis Episcopi. Præclarè etiam Arrianus Nicomediensis condidit gemini maris periplum. Docebit etiam non pauca Stephanus, sive Hermolaus Byzantius in Ethnicis.*

Ætatem Dionysii ejus, cujus Ὀνυσίην cum Eustathii Thessalonicensis commentario habemus, indicat, quod ab Cæsare Augusto, in Parthos, & Arabas ituro, in Armeniam fuerit præmissus; teste Plinio lib. vi, cap. xxvii. At satis prædicari nequit doctrina, & industria Strabonis Amaseni, scriptoris gravissimi; quem Stratonem vocari debere, perperam in Peripateticis suis Discussionibus contendit Franciscus Patricius. Nec inutile sit jungere Græcam ejus epitomen. Arrianus Nicomediensis Epicteti discipulus fuit, ac ponti Euxini, & maris Erythrei periplum dicavit Cæsari Hadriano. Nec satis quis laudârit operam Claudii Ptolemæi: quem in geographicis divinissimum, ac sapientissimum virum appellat Heracleota Marcianus initio peripli. Fuit Ptolemæus temporibus Marci Aurelii Imperatoris. Hermolaus Byzantius redegit in compendium Stephani opus de populis, & civitatibus; atque id dicavit Iustiniano Imperatori.

Sub Constantino Duca, uxore Eudoxia, Romano Diogene, & Michaële Duca, claruit Michaël Psellus: cujus de terræ situ, figura, & magnitudine, opusculum Msum est in bibliothecis Clarissimorum Virorum, Jacobi Sirmondi, & Patricii Junii.

Extremis Græcorum Imperatorum temporibus fuit Georgius Gemistus, Bessarionis, & Michaëlis Apostolii æqualis. Ex Geographicis ejus laboribus superest in Regia Parisiensi bibliotheca emendatio aliquot errorum Strabonis. In bibliotheca item Oxoniensi descriptio Græciæ, uti & Peloponnesi: hæc ex Ptolemæo; illa ex Strabone; ut non multum juvare eum possit, qui jam fontes adierit.

Præter istos alii etiam non pauci inediti adservantur in bibliothecis publicis, ac privatis. In his etiam est Agathemerii Orthonis hypotyposis Geographiæ: quam, inter alios hujus argumenti scriptores, filius Isaacus Vossius juris faciet publici. De Græcis hætenus,

9. §. *E Latinis præstantissimi sunt Pomponius Mela, & Plinius Secundus.*

Cicero ad Art. lib. 11 epist. vi refert, se aliquando meditatum esse opus Geographicum. Nec deperiisse propterea putandum. Nam addit ipse, se postea difficultate deterritum. Ex iis igitur, quos habemus, antiquissimi sunt Mela, & Plinius: quorum ille Claudii Cæsaris, hic Vespasiani temporibus floruit.

10. §. *His adde C. Iulium Solinum:*

Qui prius inscripserat opus suum, *Collectanea rerum memorabilium*: unde à veteribus sæpe adducitur *Solinus in Collectaneis*, vel in *Memorabilibus*. Sed secundæ editioni hunc titulum fecit: *C. Iulii Solini Polyhistor ab ipso editus, & recognitus*. Vnde & à Prisciano *Solinus in Polyhistore* citatur. Etsi verò accuratè, quando vixerit, dicere non possumus: non multò tamen Plinio junior fuit. At eos valde ratio fugit, qui non è Plinio Solinum; sed Plinium è Solino, pleraque exscripsisse arbitrantur. Quoseo etiam maximus Salmasius* refellit, quòd Plinius† quidem sic scribat: *Proximo bello, quod cum Oensibus gessere initiis Vespasiani imperatoris*: apud Solinum‡ verò sit: *Vespasiano principe, bello, quod cum Oensibus gestum*. Videmus, ut Plinius *proximum* dicat, quia verè proximum erat, cùm ea Plinius commentaretur: at Solinus, quia posterior, necesse habuit vocabulum *proximus* omittere.

* Exercitationibus in Solinum pag. 383.
† lib. 5. Hist. Nat. cap. 5.
‡ cap. 32. ex distinct. vulgari: ex Salmasiana autem 29.

11. §. *Iunge his, quæ Vibius Sequester ad Virgilianum filium scripsit de nominibus fluminum, fontium, lacuum, nemorum, paludum, & gentium; quæ poetis memorantur.*

Primus Romæ edidit Mazochius, inde Venetiis Aldus. Postea ex duobus Mssis emendavit Iosias Simlerus. Plurimum huic scriptori debet Ioannes Boccacius; qui ante annos circiter trecentos libellum & ipse reliquit, hac inscriptione*: *Ioannis Boccacii de Certaldo de montibus, sylvis, fontibus, lacubus, fluminibus, stagnis, seu paludibus, de nominibus maris*. Nec inutile sit eos scriptores conferre. Cùm verò passim exscribat Vibium; mirum sanè ejus nusquam mentionem facere. Tantùm enim signat his verbis: *secundum quosdam, quidam, ut placet aliquibus, alii verò dicunt, ut quidam dicunt*. Vt meritò hac parte candorem viri requiramus. Vitiosis codicibus decepti sunt, qui *Equestrem* vocant; ut Vincentius Mirabella Syracusanus†. At rectè *Vibium Sequestrem* nuncupat Ianus Parrhasius ad Claudiani lib. 11‡.

* edit. Venet. ann. 1514.

† pag. 104.
‡ pag. 191. edit. Basil. ann. 1539.

12. §. *Item adde Martianum Capellam, & Isidorum Hispalensem.*

Illum lib. vi de nuptiis Philologiæ: hunc Originum lib. xiii, xiv, xv. Martianum primus in lucem protraxit Thadæus Vgoleus Italus: pluraque de eo dixi lib. iiii de Historicis Latinis: ubi de eo actum, propter geographica, quæ omnigenæ historiæ pars sunt. De Isidoro autem Hispalensi vidimus ejusdem operis lib. ii, cap. xxv.

13. §. *Mitto de interpretibus Latinis Dionysiana ὡκνησεως; quales Festus Avienus, & Priscianus Casariensis.*

Quorum prior Macrobio æqualis fuit; alter Cassiodoro: ut toto seculo distent. Sed Avienus præterea jambis dedit oræ maritimæ descriptionem. Verum superest tantummodo fragmentum à Gadibus Massiliam usque.

14. §. *Præterea conducit Provinciarum Romanarum libellus.*

Quem per Oporinum, Basileensem typographum, anno MDLX Antonius Schonhovius Belga primus in lucem dedit, ac Eutropio, & Notitiæ Imperii, subjunxit. At annis prope l. post ex membranis Caroli Langii (quem Belgarum doctissimum Lipsius dicebat) auctius, & emendatius, Coloniae edendum curavit Andreas Schottus*, & Antonini Itinerario subjecit.

* an. 1600.

15. §. *Adhæc utilis Notitia utriusque Imperii.*

Sive libelli duo, qui continent dignitates, administrationesque, tam civiles, quàm militares, in Oriente pariter, & Occidente. Valde eos fallit opinio, qui auctorem putarunt Monachum Fuldensem. Multa enim ostendunt, scriptos esse temporibus Theodosii junioris: imò nec Alciatus dubitat in Parergis† suis vocare, *Breviarium Theodosii Junioris*. Ambiguum, utrùm ex libris, an ingenio. Primus, Cassandri hortatu, Antonius Schonhovius cum Eutropio edi curavit ab Oporino; ac provinciarum Romanarum libellum, de quo dixi, à se integritati restitutum, adjecit. Postea hancce Imperii Notitiam cum duobus Mssis contulit, ac multò emendatius edidit, uberrimo etiam commentario illustravit, Guidus Pancirolus I. C. & in Patavino Gymnasio, dum viveret, Iuris interpres.

† Lib. 5.
cap. 13.

16. §. *Nec inutilis liber B. Hieronymo tributus, qui inscribitur de locis Sanctis.*

Nec tamen esse Sancti illius Patris, arguit, quòd, ubi de Smyrna agitur, hæc verba legere sit: *Hieronymus in libris Helæorum nominum ponit Smyrnam, & interpretatur Amaram.* Dubitat igitur de eo Erasimus: rejicit verò Sixtus Senensis Sanctæ Bibliothecæ lib. iv, verbo, *Hieronymus*; & Marianus Victorius in argumento, quod præmisit tractatui de Act. Apost. item Torniellus in Annalibus ad annum mundi, MM CXLI *. * pag. 178- Bedæ potius fuerit, in cujus libris invenias.

17. §. *Ad Geographiam etiam pertinent Itineraria: ut illud Antonino Augusto adscriptum; sive id sit Iulii Oratoris, sive Æthici Istri.*

In nonnullis inscribitur Antonio Augusto; quo nomine quidam est inter Γεωγραφικῶν scriptores. In codice alio, ex bibliotheca S. Galli, dicitur Antonii Augustalis. Iulio Oratori in aliis tribuitur libris; in quibus exaratum: *Iulio, Oratori utriusque artis.* Puto, signari διζυγὰ & ἐπίλω, ut Agathias Scholasticus in Epigrammatis appellat: videlicet & illam, quæ propriè magis Oratoria; & alteram, quæ Poëtica dicitur. In codice Thuanæo hæc ad calcem operis sunt adjecta: *Hæc omnia in descriptione recta Orthographiæ transtulit, publicæ rei consulens, Iulius Honorius, magister peritus; atque, sine aliquâ dubitatione, doctissimus. Illo no'ente, ac subterfugiente, nostra parvitas protulit, divulgavit, & publicæ scientiæ obtulit.* Esse autem id opus Iulii Oratoris, valde est verisimile, ob verba illa Cassiodori de Divinis lectionibus cap. xxv, quod est de Cosmographis legendis: *Libellum Iulii Oratoris, quem vobis reliqui, studiosè legere festinetis: qui maria, insulas, montes famosos, provincias, civitates, flumina, gentes, ita quadrifariâ distinctione complexus est; ut pene nihil libro ipsi desit, quod ad Cosmographi notitiam cognoscitur pertinere.* Non defuere tamen, qui propterea conjectarent, esse id opus Iulii Cæsaris: cui tributum fuisse hoc opusculum, liquet ex Cuspiniano; uti & Felice Malleolo in dialogo de Nobilitate. Ad hunc errorem prævivere Mss. Codd. qui sic ordiuntur: **INCIPIT CHRONICA IULII CÆSARIS.** Alii Æthico Istro adjudicant, partim quia & Æthici, & Antonini, ut vocant, itinerario eadem præmittitur præfatio: partim quoniam Flooardus (qui ante annos vixit prope octingentos) in Rhemenium Pontificum historia lib. i, cap. i, ex Æthici Cosmographia adducit, quæ in Antonini hoc Itinerario legantur. Sanè, quin vel Iulii Oratoris, vel

Æthici sit, minimè dubitandum: quandoquidem Antoninorum esse non possit; ne illius quidem, qui Cæsaris Severi filius fuit; cùm mentio in Itinerario hoc fiat Maximinianopolis, Constantinopolis, Constantinæ, & aliarum urbium, quæ longè post Cæsarum illorum tempora demum exstructæ sint, vel hoc nomen adeptæ.

18. §. *Nec laude suâ frustrandum est itinerarium à Burdigala ad Hierosolymam usque, & ab Heraclea per Aulonam, & Romam, Mediolanum usque.*

Quod scriptum videtur temporibus Constantini M. ut mentio Consul-
lis Xenophili, & Regis Annibaliani, etiam Ammiano, qui paullo posterior, memorati, non obscurè arguit. Instituitur id per civitates, vi-
cos, mansiones, & mutationes: quomodo vocârunt, quando veredo-
rum, jumentorumque fieret commutatio. Primus è vetusto codice in lu-
cem edidit Petrus Pithœus, vir præclarè de universâ meritis antiquitate.

19. §. *Superest quoque itinerarium Rutilii Claudii, sive Nu-
matiani, sive Minutiani.*

Qui sub Honorio Cæsare claruit, poëta disertus; sed Christiano no-
mini infestissimus. Mitto itineraria alia: uti illud B. Antonini Martyris,
à Claudio Menardo ante annos sex septem editum: quod aliquantò ante
Bedæ tempora scriptum fuit. Item itinerarium Benjaminî Tudelen-
sis, scriptoris Hebræi: quod primus Latine reddidit Ben. Arias Montanus
Hispalensis; ac post eum vir Nob. Constantinus L'Empereur, vetus in
Leiden-
si Academia collega, vir de literis Hebræis præclarè merens; qui
& Benjaminò huic notas addidit pererudititas.

20. §. *Nec aspernandi Arabes, præsertim Abilphedeas.*

Quem principem Cosmographum vocare non dubitat Postellus in
præfatione Cosmographiæ suæ ad Cæsarem Ferdinandum. Præclare
etiam ante annos quingentos Orbem in vii climata divisum descripsit
Nubiensis ille, quem ex Arabico Latinum fecere Gabriël Sionita, &
Ioannes Hefronita.

21. §. *At immanè quantum lucis accedit ex tabulis. Quæ jam
antiquis temporibus obtinuerunt apud Græcos.*

Anaximandrum primum fuisse, qui ejusmodi tabulam exhiberet,
diximus

diximus antea. Herodotus lib. v refert, ut Aristagoras, Histiaei gener, ac consobrinus, Mileti tyrannus, Spartam venerit, ἔχων χάλκεον πίνακα, ἐν τῷ γῆς ἀπάσης περὶ ἐνέτετμητο, καὶ θάλασσά τε πᾶσα, καὶ ποταμοὶ πάντες. *aream habens tabellam, in qua incisus erat totius terrae ambitus, mare-que universum, ac flumina omnia.* Apud Ælium lib. iii Var. Histor. cap. xxviii legimus, ut Socrates Alcibiadi, agris suis ad Urbem tumido, tabulam monstraret, atque in eo agros eos iusserit ostendi: cumque hoc non posse appareret, his eum affatus sit verbis: *Επὶ τέτοις μέγα φρο-νείς, οἵπερ ἔδεν μέρ' ἃ γῆς εἰσιν; Iis te effers, quæ nulla sint terræ pars?* sive, quæ geographus ne dignatus quidem fuerit exprimere in sua terræ descriptione. In Theophrasti testamento, Laërtio auctore, & illud mandatum, ἀναθεῖναι τῆς πίνακας, ἐν οἷς αἱ τῆς γῆς περὶ εἰσιν, εἰς τὴν κατωτέραν. *tabulas, in quibus terræ ambitus describeretur, in inferiore porticu repenti.* Non persequar cæteros. Solum, quia de Græcis nunc loquimur, illud addam; etsi sua laus in Græciæ descriptione Sophiano debeatur, Ioannem tamen Laurenbergium, Soranæ apud Danos Academiae Professore eruditissimum longè eum à tergo reliquisse: quod prope diem planum orbi fiet è tot, quas inclyta Blaeuwiana officina dabit, Græciæ tabulis accuratissimis.

22. §. *Atque uti apud Græcos, ita etiam apud Romanos, obtinere tabulae istiusmodi, quibus terræ, ac maria, describerentur.*

Vnde Propertius lib. iv eleg. iii:

Cogor & è tabula pictos ediscere mundos.

Varro lib. i de R. R. cap. ii: Offendi ibi C. Fundanium, socerum meum, & C. Cranium, equitem R. Socraticum, & P. Agrasium publicanum, spectantes in pariete pictam Italiam. Vitruvius lib. viii Architecturæ cap. ii: Hæc sic fieri, testimonio possunt esse capita fluminum, quæ orbe terrarum chorographis picta inveniuntur. Adhæc orbem etiam terrarum spectandum Urbis proposuere Cæsar Augustus, & M. Agrippa, magnâ vir diligentia, inque hoc opere curâ: ut refert Plinius l. iii, c. ii. Metius Pomposianus depictum orbem terræ in membranis circumferebat: ut ait Tran-

* in Domit.
cap. 10.

quillus *: sed hoc in causis ejus interimendi arripuit Domitianus, inde conjectans, eum orbis imperium affectare: præsertim cum & imperatoriam habere genesin ferretur, & circumferret etiam ex Livio conciones regum, ac ducum: quasi nempe id faceret, quod sibi ad imperatoriam dignitatem magnopere essent usui futuræ. L. Annæus Florus, qui & Seneca, in præfatione Histor. Faciam, quod solent, qui terrarum situs pingunt; in brevi quasi tabella, totam ejus imaginem amplectar.

23. §. *Omniū verò tabularum veterum, quæ exstant, antiquissimæ sunt, tum istæ secundum Ptolomæum descriptæ ab Agathodæmone Grammatico, ad quem Isidori Pelusiotæ exstant epistolæ aliquot: tum illæ, nonnisi eruditissimis profuturæ, è Conradi Peutingeri, patricii Augustani, bibliotheca, à M. Velsero, publici juris facta, segmentis octonis.*

Priora duo segmenta eruditis notis idem illustravit Velserus, Duumvir.

24. §. *Nec tabulæ solùm profunt Grammaticæ Exegeticæ, siue intelligendis melius scriptoribus; verùm & peregrinantibus, tum privata ob negotia, tum publica: ut proconsulibus, & prætoribus, in provinciam ituris: nunc, & olim, imperatoribus in castris metandis.*

Quippe, ut Vegetius ait lib. III, cap. VI, *Qui rem militatē studio-
sius didicerunt, asserunt, plura in itineribus, quàm in ipsa acie, pericula solere
contingere. Nam in conflictu armati sunt omnes, & hostem cominus vident, &
ad pugnandum animo veniunt præparati. In itinere minùs armatus, minùsque
attentus est miles; &, superveniente impetu, vel fraude, repente turbatur. Ac
mox subjungit: Ideoque itineraria omnium regionum, in quibus bellum geri-
tur, plenissimè debet habere perscripta: ita ut locorum intervalla, non solùm pas-
sum numero, sed etiam qualitates perdiscat: compendia, diverticula, montes,
flumina, ad fidem descripta consideret, usque eò, ut solertiores duces itineraria
provinciarum, in quibus necessitas geritur, non tantùm adnotata, sed etiam picta
habuisse firmentur; ut non solùm consilio mentis, verùm ad spectu oculorum, viam
profecturis eligerent. Pluræque inibi. Sed & B. Ambrosius quædam in
Psalm. CXLVII, Serm. V.*

25. §. *In hujusmodi antiqui orbis tabulis multum refert, ut illis
utamur, quæ posteriorum curâ emendatius, vel auctius pro-
deunt.*

Itaque Iulianus imperator non tam gaudet de transmissâ sibi tabulâ
quâpiam, quàm quodd exactior foret, & accuratior prioribus. Sic enim
scribit posteriori ad Alypium epistolâ: Ἡ δὲ μὲν ἐπίστατον ἀναιμύτῃ τῷ
νόσῃ τῷ γεωγραφίαν ὅτε ἀπέστειλας. ἔμην ἐλαττον δὲ τὰ τοῦ ἡδέως ἐδεξάμην
τὸ πρὸς σὲ πινάκιον ὑποσταλέν. ἔχῃ μὲν γὰρ καὶ τὰ διαγεγραμμένα τῷ πρὸς θεὸν
βέλτιον, καὶ κατεμάσσωσας αὐτὸ πρὸς θεὸν τὰς ἰαμβύας. *Iam eram morbo libe-
ratus, cum Geographiam misisti: non tamen propterea minùs grata mihi fuit
tabella*

tabella abs te missa. Sunt enim in ea descriptiones meliores, quàm antebac; & jambis exornâsti.

26. §. *Nec sufficit scire vetera gentium, vel urbium, nomina, ac situs: sed etiam discere convenit, quæ hodie obtinent.*

Omnia enim mutantur. Vnde Sulpicius ad Ciceronem lib. iv epist. Cic. *Quæ oppida quondam tempore florentissima fuerunt, nunc prostrata, & diruta, ante oculos jacent. Nota & Pythagoræ de Athenis, ac Thebis, querela apud Ovidium xv Met. Sed clarè imprimis Seneca ad Albinam: Assiduus humani generis discursus est. Quotidiè aliquid in tam magno orbe mutatur. Nova gentium nomina, extinctis nominibus prioribus, aut in accessionem validioris conversis, oriuntur, &c.*

27. §. *Præterea etiam cognoscendæ sunt regiones illæ, quæ incognitæ erant antiquis. Olim enim tres solum continentes notæ erant: Europa, & hæc major, Africa, maximâque omnium Asia. Imò ne extrema quidem, vel Septentrionis, vel Africa, vel Asia, quondam innotuerant. Præterea a vorum ævo accessit notitia tum America, sive Indiæ Occidentalis; tum Magellanica, sive terra Australis. Quarum prior à Christophoro Columbo reperta anno MDCCCXCII: ac quinquennio post anno MDXCVII feliciter detecta ab Americo Vesputio Florentino, à quo & Americæ nomen accepit. Posterior verò sic dicta à Ferdinando Magellano, qui anno MDXXII, Moluccas petens insulas, eas ausus fuit terras accedere; atque iis Magellanicæ nomen dedit.*

Multis interim viris eruditis non videntur antiqui penitus ignorâsse duas illas continentes. Nam ad Americam censent pertinere, quæ de Atlantide tradit Plato: quæque Aristoteles refert de Phœnicum Gaditanorum ad ignotas regiones profectio; ac navigatione Carthaginensium ad Insulam magnam, & desertam; sed fertilem. Item Australem spectare judicant, quæ de itinere Iamboli legere est apud Diodorum Siculum lib. ii. Etiam Strabo lib. ii. verisimile esse ait, alias esse terras præter tum agnitas. Ac imprimis illustre est illud apud Festum Avienum in descriptione oræ maritimæ: postquam de Albionis insulâ, & Hiberniâ, egisset:

Tartessii que in terminos Oestrumnidum

Nego-

* Coloni
repositi, pro
quo in Py-
thæana epi-
gramma-
tum, &
poematio-
rum, editio-
ne est colo-
nis; versa
& sententia
reclamante.

*Negotiandi mos erat: Carthagini
Etiam coloni*, & vulgus inter Herculis
Agitans columnas, hæc adibant æquora:
Quæ Himilco Pœnus mensibus vix quattuor,
Ut ipse semet rem probâsse rettulit,
Enavigantem posse transmitti asserit.
Hic nulla latè flabra propellunt ratem:
Sic segnis humor æquicris pigri stupet.
Adjicit & illud: plurimum inter gurgites
Extare fucum, & sæpe virgulti vice
Retinere puppim. Dicit hîc nibi'ominus,
Non in profundum terga dimitti maris,
Parvòque aquarum vix supertexi solum:
Obire semper huc, & huc, ponti feras
Navigia lenta, & languidè repentiâ
Inter natare belluas.*

De his pluribus dicerem, si paucis putarem me posse defungi. Sed,
οὐδὲ θεῶν, singula alibi fusiùs expendam.

28. §. *Ex junioribus, qui orbem totum descripserint, præcipuè
excellit Gerardus Mercator.*

Laudabilis quidem opera olim Æneæ Sylvii, Raphaëlis Volaterrani, Bilibaldi Pircheimeri, Sebastiani Munsteri, Ioachimi Vadiani, atque aliorum. Sed eò hos taceo, quia juniorum industria pleraque omnia accuratius excussit. Atque idem dixero de Brocardo monacho, Beato Rhenano, Iacobo Ziglero, Leandro Alberto, atque aliis, qui solum regionem aliquam descripsêre. Nulli verò juniorum plus geographia, quàm, summo viro, Gerardo Mercatori, debet. Proxima diu Ortelio laus; quia tabulas ex historia omnigena utiliter illustravit; matheſeos interim scientiâ neutiquam cum Mercatore conferendus. Vtinam verò superesset ornatissimus urbis hujus Amstelodamensis civis, Guilhelmus Blaeuw, magni & Nobilissimi Viri Tychonis Brahei discipulus, vir magnificè, accuratis suis tabulis de arte hac, doctorum omnium judicio, promeritus: cujus ego non possum non cum dolore meminisse, quando cogito, quantum in eo viro hæc disciplina amiserit. Bene tamen est, quòd reliquerit dignum se filium Ioannem Blaeuw, Iurisconsultum quidem, paternis interim insistentem vestigiis; nec typographicâ modò arte, sed expoliendâ etiam geographiâ tum veteri, tum novâ, præclare admodum de studiis merentem.

CAPUT XII.

DE CHRONOLOGIA.

1. §. **C**hronologia sequitur, quæ tempora numerat. Hæc ut multis multorum libris est tractata; ita necdum est plenè reperta.

Olim jam Plutarchus in Solone est conquestus, quàm intricata esset ratiocinatio illa temporum in veteribus Græcorum rebus: quod nec minùs de Hebræorum temporibus dicere possumus; ut discrepantes summorum etiam virorum sententiæ ostendunt. In quibus & ipsi dissident Græci Bibliorum codices ab Hebræis. Sed Hebræos potius sequendos esse, vix hodiè ambigit quisquam. Non aspernanda de hocce discrimine in Nicephori Chronologiam Camerarius annotavit. Sed accuratiùs de re totâ recentiores Chronologi; iique magno numero.

2. §. Planè autem scire Chronologum necesse est; tum diversam annorum rationem apud gentes varias; tum ἐποχῆς, sive æra diversitatem.

Nam Hebræi numerant ab orbis initio; Græci per Olympiades; Romani ab Vrbe conditâ; posteriores ab Diocletiano usque ad tempora Iustiniani; Hispani ab Augusti anno XLII usque ad Ferdinandi Catholici tempora; Christiani Græci, ac Romani, per indictiones ab anno Christi CCCXIII, quo Maxentius est à Constantino victus, & pax data Ecclesiis. Sed receptissima est Christianis consuetudo numerandi à Christo nato, vel circumciso: quæ æra coepit à Dionysio Exiguo, abbate Romano. Saraceni verò ordiuntur à fuga Mahumeti; quæ incidit in annum Christi MCCXXII.

3. §. Ex Græcorum antiquis, in temporum ratione, juvabit præcipuè Eusebius Pamphili, Cæsariensis episcopus. Qui ab orbe condito Chronicon reliquit usque ad vicennalia Constantini, sive annum Christi CCCXXVI.

Permulta hausit ex Iulio Africano; qui primus Christianorum de temporibus scripsit; eaque deduxit usque ad an. Christi CCXX. Eusebium verò exscripsit, assiduus ejus obtrectator Georgius Syncellus; qui

temporibus licet Karoli M. claruerit : morte tamen præventus , ne quidem , quò usque Eusebius , Chronicon perduxit. Desinit enim in Maximiani, & Maximini imperio.

4. §. *Ex Latinis non parum B. Hieronymo debemus ; qui & Eusebium Latinè edidit , & ei ex Tranquillo , & aliis , multa inseruit, & præterea cum continuavit usque ad an. CCC LXXIX.*

Interim est , ubi Eusebium temporum ratio fugerit ; aut B. Hieronymus , variis distentus , non aptè satis Eusebii mentem exprefferit. Ob ista, & alia , proderit utrumque legere cum animadversionibus Scaligeri, nunquam satis laudatis : non quasi ignorem & illi quædam excidisse. Sed hoc innumeris bonis facile compensat. Nec humana finit imbecillitas , ut quisquam tam grande quid studeat , nec alicubi humanum quid patiatur. Quare qui in eo castigando tam se acerbos præbent , utcunque non pauca melius dicant ; tamen negare non debent, plurimum se illi debere, Imò quodammodo oblivisci videntur , se etiam homines esse , ac periculum esse à talionis lege. Denique hoc pacto se à scribendo detertere ingenia, ad bene merendum de studiis , nata. Præterea & operæ sit addere Eusebii Chronico Arnoldi Pontaci , Episcopi Vasatensis , castigationes, & notas : quæ, animadversionibus Scaligeri penè jam excusis , in lucem prodierunt.

5. §. *Hieronymum continuavit B. Prosper, usque ad annum Chr. CCCC XLVI. Idacius , usque ad ann. CCCC LXXVII , sive secundum Anthemii Imper. consulatum. Marcellinus Comes, usque ad annum 10 XXXIV. Victor Tununensis , usque ad ann. 10 LXV ; quo Iustiniano Iustinus junior successit. Ioannes, Abbas monasterii Biclariensis, usque ad ann. 10 XCIII.*

Quos omnes habes in Temporum Thesauro , quem publici juris fecit Iosephus Scaliger. Sed Idacium cum fastis consularibus , item Marcellinum Comitem, integrioribus postea, auctioribusque, edidit Iac. Sirmondus, vir de antiquitate, & hoc nomine, & aliis majoribus, optimè meritis.

6. §. *E junioribus laudari solent Matthæus Beroaldus , Guil. Genebrardus, Gerardus Mercator, Ioannes Funcius, Abrahamus Bucholcerus, & complures alii. Sed proximis his annis magna accessio facta est, cum ab aliis, tum maximè Iosepho Scaligero, & Dionysio*

Dionysio Petavio : etsi sic quoque multa sint intricata, & obscura, aliorumque industria relictæ.

Cujus inter alias ea est causa, quod scientia hæc in multis dependeat à cœli observatione : at calculus Astronomicus multas adhuc habeat difficultates. Interea contentus erit puer Indice Bucholceri, vel Chronicis Sethi Calvisii, ac parte eâ, quam exhibet Petavius. Sed de Chronologia in partibus Mathesios iterum dicendum erit. Quare hic sisto.

CAPUT XIII.

DE GENEALOGIIS.

1. §. *S* Equitur τὸ γενεαλογικόν. Hoc explicat familias eorum, qui in imperio fuere.

Imò quandoque etiam eorum, qui præclarè de studiis merentur.

2. §. *N*ecessitas hujus partis ex eo conspicitur, quod historia potissimum sunt de personis : personæ autem familiis distinguuntur.

Vndeliquet, non posse historias absque hac parte intelligi. Accedit & altera utilitas. Nam iis, qui rebus gestis, vel etiam doctrinarum studiis, devinxere sibi alios, debetur honos suus : honos autem iste maximus est, ut conservetur eorum memoria. Eaque res etiam alios deinceps incitabit ad pariter bene merendum de Republica.

3. §. *I*taque ex veteribus Græcorum multi in hoc argumento desudarunt. Sed magnam partem deperierunt : ut Acusilaus Argivus, Hecatæus, Pherecydes Atheniensis, Simonides Ceus, Suidas, atque alii.

Ex quibus Acusilaus Argivus tempore Cambyſis, vel circiter, claruit. Εὐ τῷ περὶ γενεαλογικῶν citat eum Apollonii scholiastes in iv. Hecatæus ἐν β' γενεαλογικῶν laudatur Arpocratiōni, voce ἀδελφίζειν. Librum iix advocat Athenæus lib. iv. Quartum Stephanus in αἰθάλη, ἀμφελῶ, Εὐρώπη, μύγισι, & alibi sæpe. Epimenides duos γενεαλογικῶν libros scripsit ; teste Laërtio. Cui & Pherecydes Atheniensis ὁ γενεαλόγος memoratur, à Syrio, Pythagoræ magistro, diversus. Simonides Ceus, cognos-

cognomine Melicertes, tres de genealogiis libros condidit, Suidâ auctore. Imò & Suidam ἐν γενεαλογίαις adducit Stephanus, voce Ἀμύρῳ. Sed qui Stephani tempora sciat, facilè videt, diversum esse ab eo, cujus hodièque lexicon habemus: cùm hic demum paullò ante annum claruerit c r o c: at Stephanus ante tempora vixerit Iustiniani Imperatoris; quo regnante, eum Hermolaus Byzantius in epitomen redegit. Alios etiam in opere de Historicis Græcis memoravimus.

4. §. *Ex superstitibus multum in Deorum, & Heroum genealogia, juvabit bibliotheca Apollodori.*

Ex quo, fabulis præteritis, historia generis, ac temporis, nullo negotio fiat.

5. §. *Ex Romanis præcipuè industria eluxit T. Pomponii Attici.*

Testis in ejus vita Cornelius Nepos; ubi ait, antiquitatem totam ab eo expositam volumine illo, quo magistratus ornavit. *Atque, inquit, quod difficillimum fuit, sic familiarium originem subtexuit, ut ex eo clarorum virorum imagines possimus cognoscere.* Hinc subjungit: *Fecit hoc idem separatim in aliis libris; ut, M. Bruti rogatu, Iuniam familiam à stirpe ad hanc ætatem ordine enumeraverit; notans, qui à quoque ortus, quos honores, quibusque temporibus cœpisset.* Pari modo Marcelli Claudii de Marcellorum, Scipionis, Cornelii, & Fabii Maximi, Fabiorum, & Æmiliorum. *Quibus libris nihil potest esse dulcius iis, qui aliquam cupiditatem habent notitiæ clarorum virorum.* Ex hoc opere etiam fuisse videntur illa de gente Papiria; quæ signat Cicero lib. ix epist. ad Papirium Pætum.

6. §. *Etiam M. Valerius Messalla, jam senex, de Romanis familiis librum fecit.*

Testis Plinius: qui & quædam inde non semel adducit. Sed qui hodie Messallæ tribuitur liber, de progenie Augusti Cæsaris, supposititijs est. Vide de Messalla hoc nostram Latinorum Historicorum historiam lib. I, cap. xviii.

7. §. *Genealogiarum etiam codicem reliquit C. Iulius Hyginus.*

Ipse auctor in Poëtico Astronomico: quo loco de Perseo loquitur. *Grææ, inquit, fuerunt Gorgonum custodes: de quo in primo libro Genealogiarum scripsimus.*

8. §. *Nostrâ*

8. §. *Nostrâ ætate hanc historia partem præclarè excoluit Reinerus Reineccius Steinhemius.*

Qui & ipse, non contentus familias nudè delineâsse, etiam tempora, quibus florere singuli, addit; & quæ præcipuè gesserint, exponit: auctores etiam apponit, unde plenius omnia hauriantur.

9. §. *De Romanis quoque familiis pulchrè tractarunt Antonius Augustinus, & Fulvius Ursinus: uti & Richardus Streinius.*

Qui Baro Austriacus fuit, gratiâque ob eruditionem valuit apud Imperatorem Maximilianum II. Præterea Ioannes Glandorpius commentarios edidit de familia Antoniâ, & Iuliâ. Iuvabit quoque ejus Historiæ Romanæ Onomasticon, opus licet postumum.

10. §. *Nec honore suo fraudandus est Vbbo Emmius; qui Chronologico operi alterum adtexuit Genealogicum.*

Eo tabulis complexus familias gentis Hebrææ, variarum in Oriente, & Africâ; Græcorum item, & Romanorum imperatorum, tam Orientis, quàm Occidentis; regum adhuc Hierosolymæ, post urbem à Christianis captam; regumque Galliæ ex Saxonibus. Atque hæc de historia γεωγραφικῇ, χρονολογικῇ, & γένεαλογικῇ.

CAPUT XIV.

DE HISTORIA PRAGMATICA,

sive propriè dictâ.

1. §. **H**istoria πραγµατικὴ superest; quæ vel vera est; ut eorum, qui propriè magis historici dicuntur; velut Thucydida, ac Livii: vel ficta; qualis epicorum, atque etiam Xenophontis in Cyri παιδεία: vel media, ac quasi vera; ut in comædiis, & mimis.

Ita distribuit Asclepiades apud Empiricum.

2. §. *Historia vera dividitur in sacram, civilem, & literariam. Sacra, vel verè ejusmodi est, vel errore hominum talis censetur. Verè sacra, ratione auctoris, distribuitur in divinam, & huma-*

nam. Divina, sive divinitus inspirata, Scriptura sacra canone continetur. Estque exarata partim à Mose, & Prophetis; partim ab Apostolis, & Evangelistis. Humana est, quæ de rebus Ecclesiæ ab aliis Ecclesiasticis viris est perscripta. Ac ratione argumenti discescitur in Iudaicam, & Christianam. Quamquam verò humana hæc neutiquam ejusdem est auctoritatis, ac divina: maximos tamen & ipsa usus habet.

Nam, ut de Christiana solùm dicam; primùm universè ex ea discimus conversionem gentium, successionem Episcoporum in præcipuis Ecclesiis, & conservationem Evangelii adversus tyrannos, & hæreticos: quæ providentiam Dei in conservanda Ecclesiâ ostendunt, nosque de veritate Evangelii mirè confirmant. Deinde particulatim nos docent, quæ pertinent ad doctrinam Christianam, & vitam informandam, & Ecclesiæ politiam. Ad doctrinam; quia videmus, quid ubique, & ab omnibus, creditum sit. Inque controversiis, quid senserint plures, aut doctiores, melioresque. Item ubi alii alios tulerint, ubi non item. Ratione vitæ; quia in sanctorum vitis pulcherrima habemus virtutum omnium exempla; ac præcipuè constantiæ in martyribus. Ratione politiæ; quia videre inde est, quatenus olim forma eadem fuerit regiminis in omnibus Ecclesiis; quatenus item diversis, aut temporibus, aut locis, fuerit variatum. Hæc de historia verè sacrâ.

3. §. *Non re, sed hominum opinione sacra est, quæ ad religionem pertinet gentilem, aut Muhamedanam. Quam & ipsam cognoscere opera est.*

Si non ob aliud; saltem, ut, falsam religionem solidè refellendo, alios eâ infectos ad Christianam religionem faciliùs adducamus. Hoc liquet ex Tatiano, Clemente, Tertulliano, Origene, Arnobio, Lactantio, & aliis, qui adversus nationes scripserunt.

4. §. *Historia civilis comprehendit antiquitates, memorias, & historiam justam. Antiquitates sunt reliquiæ antiqui temporis, tabellis alicujus naufragii non absimiles.*

Vt sint quasi picturâ deformata. Sed laxiùs antiquitatis nomine usi fuere Iosephus, & Dionysius.

5. §. *Memo-*

5. §. *Memoria sunt initia legitima historiae. Nam actiones quidem, & eventus, ordine suo exponunt; sed occasiones, consilia, orationes, ac similia omittunt.*

Hujusmodi historiae sunt non epitomae solum; sed & qui propriè dicuntur commentarii: suntque similes picturae inchoatae. At Caesar est commentarii nomine abusus, cum suos sic libros inscripsit.

6. §. *Historia justa addit personarum characterem, consiliorum trepidationem, praeextus, imperii arcana.*

Vt apud Thucydiden, Sallustium, aliosque, videmus.

7. §. *Ad Historiam justam pertinent tum annales; quae portionem temporis complectuntur: tum vitae; quae personam aliquam describunt: tum relationes; quae illustrem aliquam actionem, sive rem gestam representant.*

Annalium exemplum Tacitus dabit; vitarum, Plutarchus; relationis, Xenophon in expeditione Cyri.

8. §. *Historia literaria, sive scholastica, est de viris doctis, eorum scriptis, & scientiarum incrementis. Item de artium inventoribus, earumque progressu.*

Qua in historia cæteris praeivit Xenophon. Nam ἱστορίαν φιλοσόφων πρῶτον ἔγραψε, ut in vita ejus Laërtius monet, atque ex eo Suidas: Ξενοφῶν *, Γρύλλου, Ἀθηναίου, φιλοσόφου Σωκρατικού, ὃς πρῶτον ἔγραψε βίαν φιλοσόφων. Quod opus utinam exstaret. Nisi hoc solum voluere, scribendo de vita, ac morte Socratis, praeisse omnibus, qui in scholastica historiâ se occuparunt. Quales postea Socion in libris Ἀλδοχῆς †, & alii, qui non exstant.

* Xenophon, Gryllus filius, Atheniensis, philosophus Socraticus; qui primus scripsit vitas philosophorum.

† Socionensis.

9. §. *Ex Historicis iis, qui supersunt, hac de parte habemus, Laërtium, Philostratum, Eunapium, Hesychium Illustrem, Suidam: atque è Latinis Ciceronem de claris Oratoribus, & Suetonium de illustribus Grammaticis, ac Rhetoribus, & aliquot poëtis.*

Propè etiam omnes huc pertinent eorum, qui de illustribus Ecclesiae viris scripsere: ut fecerunt B. Hieronymus, Gennadius Massiliensis, Isidorus

Isidorus Hispalensis, Hildephonsus Toletanus, Sigebertus, Honorius Augustodunensis, & Henricus de Gandavo.

10. *S. E junioribus huc refer Polydorum Virgilium, & Lili-
Gyraldum de poëtis: quaque de Rhetoribus antiquis, ac impri-
mis de Historicis Latinis, & Græcis, imò & poëtis, scripsimus.*

Etiam inter Ecclesiasticos scriptores multi huc pertinent. Vide biblio-
thecam Trithemii, ac Simleri. Item varios de vitis Theologorum, Iu-
risconsultorum, ac Medicorum.

11. *S. Aliter autem historiam tractat Philologus; aliter Philoso-
phus. Hic prudentiam civilem sibi proponit; eoque attendit ad
causas singulas, & in modo etiam, quo quid gestum, minuta-
tim singula considerat. At Grammatico satis ferè est, even-
tum nòsse: saltem non ultrà requirit, quàm ad intelligendos
scriptores, maximèque poëtas, opus est. Nec tamen eorum
similes esse oportet, qui tantummodo historiam Romanam de-
gustant: sed circumferendus est animus per omne ævum, ac
gentes prope omnes.*

At nunc plerisque sufficit, si sciant aliquid de Romulo, Camillo, Sci-
pione, Sylla, Pompejo, Cæsare, &c. vel ulteriùs si pergant, tangunt
aliquid de Miltiade, Themistocle, Aristide, &c. At per omnia eundum
loca, ac tempora. Primùm sciendæ res Hebræorum, ab orbe condito,
usque ad excidium Hierosolymæ. Iungendæ cum his res Assyriorum,
Medorum, Persarum, Ægyptiorum. Tum Græcorum res discendæ;
maximè Atheniensium, Spartanorum, Macedonum, & successorum
Alexandri Magni. Exinde Romanorum gesta, usque ad Momyllum
Augustulum. Denique etiam gentium, quæ partem obtinerent imperi-
i Romani; idque ad nostra usque tempora. Hoc vocare possumus κύκλον
ἱστορικόν, orbem historicum; quomodo κύκλος nomine historias suas in-
scripsit Dionysius Milesius; ut testis est Suidas, & Pindari Scholiastes
ad Od. iv Isthm. Arduum hoc dicat aliquis. Mihi verò non videtur
res operosa. Paucorum enim mensium negotium est. Multum enim
jam in universitatis historiâ profecit; qui animo sit complexus historiam
sacram Sulpicii Severi, Justinianam Trogi Epitomen, Florum, cum Au-
relío Victore, & duos tres similes libellos. Quærat aliquis, quid dicam
de Herodoto, Thucydide, Xenophonte, Polybio, Diodoro, Dionysio,
Livio, Plutarcho, aliis? Equidem non impedio, quò minùs initio, unus
alter

alter eorum, præsertim, qui καλλικὴν historiam tractant, legantur attentè: sed continuatam cunctorum lectionem probare neutiquam possum, priusquam disciplinarum quis orbem absolverit. Nam omnium curata lectio longi temporis res est. At quemadmodum, qui diu admodum abfuerit domo, reverti obliviscitur: ita qui in historicorum libris annos complures trivere, non facilè ad disciplinarum orbem redeunt. Quare post lectos aliquos nobiles scriptores, qui vere, & eleganter, tempora tradiderunt; aliquamdiu suffecerit nōsse, quibus in scriptoribus singula plenius perscribantur, ut si opus sit, eò recurratur: ubi opus non est, ad disciplinas alias grassemur.

12. §. *Hac de historiâ verâ: sequitur ficta. Vt illa epicorum. Nisi malis dicere mixtam è verâ, & fictâ. In hac verum est à falso discernendum. Quod si fiat, historia, quæ vera est sapientiæ, ac prudentiæ, mater, multum inde accipiet lucis. Ex fictis etiam eruenda est mystica interpretatio: sub cujus involucri, nunc naturæ mysteria, nunc prudentiæ præcepta, continentur.*

De naturæ mysteriis liquet ex Heraclidis allegoriis: longeque manifestius est fictis exemplis virtutem doceri à poëtis. Vt Poëtices eadem sit utilitas, ac historiæ. Imò Aristoteles dicere non veretur, Poëticen habere conjunctionem majorem cum Philosophia, quàm Historiam ipsam: quia hæc tantummodo narrat, quid contigerit; Poëtice autem, quid fieri debuerit. Itaque nec Horatius dubitat laudem eam tribuere Homero, quòd melius, pleniusque, quid honestum, quid turpe, quid utile, quid inutile sit, doceat, quàm philosophi ipsi. Atque hæc causa est, cur olim à Poëtis soleant auspicari. Sed de Poetica seorsum pluribus agemus.

13. §. *Prodest Historia, tum Grammatico, quatenus facit ad scriptores melius intelligendos: tum cæteris studiis, quæ historiam de sua artis, ac scientiæ, scriptoribus nosse debent: imprimis verò Theologiæ, ac Politicæ: illi propter historiam Ecclesiasticam: huic propter historiam civilem, de qua postea dicemus.*

Hanc rem fusiùs persequimur oratione de historia: quæ jam juris facta est publici. Etiam vide sis, quæ de utilitate historiæ scribit Alcianus præfat. notarum in Taciti annales; David Chytræus de lectione

historicorum ; &c. Et sanè antiqui Patres , Basilus , Nazianzenus , Chrysostomus , Hieronymus , Augustinus , aliique , historiis , omnique literaturâ , fuerunt excultissimi. Etiam Romanæ antiquitatis notitiam verè dixeris incunabula Iurisprudentiæ.

14. §. *Ac magnum inprimis illud est historia bonum , quòd speculum sit providentia divina.*

Quæ & in Iudaicis , & Christianis , & gentilium rebus , dilucet. Aliquantò fusiùs hæc diducam , quàm alia hoc in opere soleo : atque id propterea , quia omnium nobis studiorum finis pietas esse debet : nec ulla æquè nos ad Deum ducant , quàm Historia , Physice , & S. Scriptura. Nunc de Historia loquar. Omnis historia exponit , vel quæ Deus per se , aut Spiritus ministros , fecit ; vel quæ homines egerunt. Atqui si providentia Dei etiam se exserit in minima re quaque , cùm nec passeruli in terram concidant citra voluntatem patris cælestis * : quam eum curam gerere putandum vitæ , & actorum hominis ? Cujus rei singuli quidem capere ex nobis exemplum possumus ; si cogitare velimus , quoties ab incunabulis per omnem vitam divino beneficio liberati simus ab igni , ferro , veneno , insidiis , aliisque periculis. Sed malo paullùm insilire sacro exemplo patriarchæ Iosephi ; cujus ex vita undique divina elucet providentia. Hunc cùm fratres , præ invidia , perditum ire vellent ; Ismaëlitis vendiderunt. At Deus scelus eorum dirigit ad gloriam Iosephi , ad fratrum , & Iacobi , salutem , ad Ægyptiorum bonum , & ipsius Pharaonis. Somnium , quod Deus immiserat Iosepho , invidiam illi fecit. Somnium Pharaoni immissum , è squalle situque carceris Iosephum exemit. Cùm nihil pastoribus esset invisius apud Ægyptios ; Rex Ægyptius Israëlitis optimos regni agros assignat. Nimirum sicut agricola sulcis aquam derivat per prata : sic , ut Salomo † ait , Deus inclinat cor Regis , quòd visum est. Atque hæc singulos potius spectant. Qui si citra providentiam nec exiguo tempore subsistant ; quantò minùs absque numinis curâ tot sæculis durare imperia ulla possent ! Et profectò longè ea res humanam exsuperat sapientiam : quod fateri cogemur , si attendamus ad improborum multitudinem , & tot casuum incertum , ac quasi agnatas vices. Multòque hæc manifestiora fiunt , quoties Deo visum est transferre imperia de gente in gentem. Excitat enim ille tum Cyrum aliquem , aut Alexandrum , aut Cæsarem ; cui illa quoque , quæ ex humana sapientia minimè pendent , non modò ex voto fluunt , sed etiam supra votum. Atqui ut Venerem semel iterùmque jacere casus videtur ;

* Matth.
20. 29.

† Proverb.
21. 1.

videtur; centies verò id præstare, est artis opus: ita unus, altérque felix successus poterat videri à temeritate fortunæ: sed quòd, in solita hac rerum humanarum varietate, tanta est similitudo eventuum, qui in unum conspirant; id verò non aliunde esse possit, quam à provida ejus cura, qui universum temperat. Sed nimium quantum à nobis abit Epicuri schola. Quippe contra plane ex vita humana, cujus speculum est historia, colligit illa, Deum non curare mortalia. Prora, & puppis, ei est querimonia hæc vetus; quòd bonis sit malè, malis bene. Quod divinæ bonitati, ac justitiæ, ait repugnare. Gravis profectò ea est, ut numinis, ita historiæ etiam, accusatio: de qua si idcirco paullò fusiùs dixerò, veniā mihi facile dabitur. Nam penitùs evellendus est error tam pestilens ex animis mortalium. Nimirum miseris illis imponit, quòd tam facilè judicium ferunt, priusquam conspiciant rerum exitus. Vt si quis ex divendito Iosepho, aut Absolomo, cùm pro patre regeret, sententiam pronunciaret; nec ea consideret, quæ postea contigerunt. Quale quid, ut de notissimo Davidis * exemplo taceam, etiam Claudianus poëta sibi obvenisse agnoscit; cùm Rufinum, hominem improbum, videret ad summos honores evectum. Hinc ingenua ejus confessio:

*P/14.1.

Sæpe mihi dubiam traxit sententia mentem,

Curarent superi terras, an nullus inesset

Rector, & incerto fluerent mortalia casu.

Sed audiamus etiam, quid revocârit eum ad mentem saniozem:

Abstulit hunc tandem Rufini pœna tumultum,

Absolvitque Deos. Iam non ad culmina rerum

Injustos crevisse queror. Tolluntur in ætrem,

Vt lapsu graviore ruant.

Sistendum igitur judicium, usque dum videamus, quem res habitura sit exitum. Nam utcunque diu floreant improbi; postea tamen pœnæ tarditas ejus pensatur magnitudine.

Quæ sæpissime etiam liberos, ac nepotes, involvit. Non rarò quidem transferuntur pii in sedes meliores, priusquam Deus mirandum hoc judicium exerceat in malos. Sed quæ tum non vident pii, vident eorum posterì: ut innumeris docemur historiæ exemplis. Quare non in exigua vitæ particula animus nobis defigendus; sed circumferendus ille per historiam, ac vitam universam: ne similes iis videamur, qui in pictura, vel statua, non singulas partes accuratè perlustrant; sed digiti, vel auriculæ artificio, obstupefcunt; ita ut nec uno totum adspectu contemplantur. Sunt verò & aliæ tam gravis erroris causæ. Quid autem

* Ioseph.
lib. 14.
Tacit. lib. 21.
August. lib.
18. c. 45.

impedit, quò minus in his etiam ad fontes digitum intendamus? Eadem enim & Deo honorem suum vindicabimus, cuius illi providentiam negant; & genuinum tutabimur historiæ decus, ne Fortunæ ea potius, quàm Providentiæ divinæ, speculum existimetur. Est verò alterum ejus, quem dixi, erroris caput, quòd sententiam tam facilè de bonis ferunt; cùm, qui boni sint, ignorent. Bonus, inquiunt, Pompejus vincitur à Cæsare: cuius causam etiam Cato improbavit. At quid si negemus, & Pompejum inter bonos reponi oportere? Nec enim minor erat ejus ambitio, quàm Cæsaris. Non majorem ferebat Cæsar; ne parem quidem Pompejus. Vterque insidias struebat libertati Reipublicæ. Solum tectius id faciebat Pompejus. Nec dignus ille ulterius favore erat numinis; qui victo, victoque Aristobulo, referasset Hierosolymis sancta sanctorum*, locaque ea profanis oculis lustrasset, & pedibus calcasset, quæ solum sacerdoti summo adspicere, atque ingredi, fas erat.

Nec minus errant, quòd bona pro malis habent, mala pro bonis. Bonum, inquiunt, est honos præturæ: in qua Vatinius præfertur Catoni, pessimus optimo. Bonum verò quod noxium? Atqui honores, & opes, si in malos incidant, in perniciem cedunt. Nec bona sunt, quoties iis frustrantur boni, vel his fraudantur ab improbis: quin sæpe ea est via ad virtutem, & gloriam. Fateor quidem, non hoc sibi improbos propositum habere, cùm vexant bonos: sed tamen hoc sibi proponit Deus, cùm vexari bonos permittit. Quemadmodum igitur non inclemens est medicus, cùm membrum putridum urit, & secat; neque hic præsentem cogitare dolorem oportet; sed secuturam corporis sanitatem: ita neque Deus est immisericors, cùm opes, vel honores, eripit bonis; quia, ut, quid iis verè bonum sit, videt; ita ab eo quoque providet suis. Verum, inquiunt, miserum est probos ab improbis vitâ ipsâ exui, quæ non redit. Quomodo & suo, & Athenarum malo, sublatus est Socrates; qui ab oraculo pronunciatus erat hominum sapientissimus. Sed temere sibi sumunt, quòd vitam negant redire. Quantò melius Euripides, vitam hanc veriùs esse mortem, & quod mortem vocamus, vitam. Nec vel Socrates morte suâ miser, vel eâ Athenæ infelices. Quantillum enim est, quòd Socrati paucorum annorum vita decesserit: qui fortasse morbis, ac miseriis fuissent impliciti. Profectò leve hoc sempiterni nominis gloriâ abundè pensatur. Athenæ verò Socratem quidem amiserunt: sed accepere exemplum constantiæ in morte; quod faces, & stimulos, adderet ad pietatem; & metum numinis, quantum cæca illa gentilium religio pateretur.

15. §. *Atque ex his abunde cognoscitur Historia natura, & multiplex*

tipler utilitas. Quòd si qui his, & similibus, accensi, diffundere se parent per latos, latosque, Historia omnigena campos, serio eos monendos censeo, ut ne quasi terris ignotis, sine duce, diu, multumque, vagentur incerti: sed prius cum animo suo dispicere serio velint, quibus, & quo ordine legendis, certius, faciliusque, comparare sibi notitiam possint Historia universa.

Qui animum ad historiam appellere volet, optimè auspicabitur à generali notitiâ omnium locorum, ac temporum. Ac propterea primum è generali aliquà totius orbis tabulâ addiscet præcipuas mundi partes; & quibus limitibus hæ distinguantur.

Hinc seorsim generales Europæ, Asiæ, Africæ, atque Americæ, tabulas contuebitur: ut inde cognoscat præcipuarum regionum situm. Addo his typum veteris Imperii Romani.

Ab hisce veniendum ad tabulas particulares regionum; de quibus præcipuæ tractant historiæ. Vt Palæstinæ, & vicinarum regionum, ob historiam sacram. Item Italiæ, Græciæ, Galliæ, Germaniæ, Hispaniæ.

Vetus situs optimè cognoscetur è tabulis Ptolemaicis à Mercatore concinnatis. Longèque emendatiùs brevi prodibunt industria Ioan. Blaeuw, cum castigationibus & notis filii mei Isaaci. Vtile etiam est, ad manum semper esse Onomasticon, sive, ut ipse inscripsit, Thesaurum Geographicum Ortellii; donec uberiores orbi dederit officina Blaeuviana. Brevis ex antiquis orbem descripsere Mela, Plinius, Solinus, Dionysius in *Ἐκκλῆσιον*. E junioribus Glareanus, & Cluverius.

Fusè, & graviter, de omnibus olim Strabo; quatenus quidem orbis tunc cognitus erat. Sed partim ut recens simul situs addiscatur; partim quòd superiori seculo, novis terris inventis, Geographiæ accessit; operæ sit addere Geographica Bertii, & Ortellii Theatrum orbis terrarum, aut Atlantem Mercatoris: potissimum novum Atlantem Guil. & Ioan. Blaeu.

Vbi quis ex sex septem tabulis, & compendio aliquo Geographico, mediocrem sibi notitiam pararit nobilium terrarum, & præcipuarum in iis urbium: pari ratione ex canone aliquo Geographico addiscere opus erit generalem ævi omnis descriptionem. Vbi conducent duo canones illi Chronologici, Vbbonis Emmii, quos compendiosos, & succinctos appellat, ac pleniori, & fusiori suæ Chronologiæ præmisit.

Multum tamen lucis accesserit, si distinctè omnia tempora quatuor tabulis proponantur. Quarum *prima* contineat res Hebræorum, ab orbe condito, usque ad excidium Hierosolymitanum.

Altera complectatur res Assyriorum, Medorum, Persarum, & Græ-

corum. Ex quibus Assyriæ res incipiunt à Nino, Medicæ ab Arbace, Persicæ à Cyro, & Græcæ, prout hic considerantur, ab Alexandro Magno: desinunt autem in Cleopatra ab Augusto devictâ.

Tertia tabula contineat res Romanas ab Romulo usque ad divisum imperium inter filios Theodosii; vel usque ad Romam ab Odoacro captam.

Quarta tabulis duabus quasi proponat hoc Orientis Imperium, usque ad captam Constantinopolin: inde imperium Occidentis, usque ad nostra tempora.

Pleniùs hæc repræsentabunt Eusebii, & Zonaræ Chronicon; cum appendicibus Hieronymi, Prosperi, Marcellini, & utriusque Palmerii. Item Chronologia Bucholceri, & Calvisii. Et Chronicon à tribus illis Carrione, Melanchtone, & Peucero conscriptum. Sed in annorum ratione sequendi potiùs juniores; præsertim in annis mundi.

Vidimus de generali notitiâ omnium locorum, & temporum: deinde veniendum ad particularem. Ac prout historia erit, ita ei præmitti debet notitia regionis, de qua historia ea tractat.

Non dubium autem, quin in historia particulari incipiendum sit à sacra: sive rebus Hebræorum, Veteri Testamento præscriptis: & vitâ Christi, ac Apostolorum; de quibus in N. T. Hæc summatim comprehendit Sulpicius Severus; ac penè historiam sacram perducit ad annum à Christo nato cccc. Cui addere non inutile sit Historiam ecclesiasticam Pappi, & historiolas, quas in Chronologia sua habet Abrahamus Bucholcerus. Hæc initiis sufficient.

Postea verò utramque perficient hanc partem Iosephus, Eusebius, Socrates, Theodoretus, Euagrius, Nicephorus. Item Anastasius, Luitprandus, Abbo, & Platina de vitis Pontificum. Sed fusissime omnium Centuriatores Magdenburgenses, & Baronius; cujus gemina extat epitome. Iudicio verò non exiguo opus est in Centuriatoribus; nec in Baronio, minori; quem interea negare non possumus præclarè meritum esse de antiquitate Ecclesiasticâ.

Post cognitam Ecclesiæ historiam, quid turpiùs ignoremus, quàm quæ vel nostris, vel parentum, aut avorum, vel proavorum temporibus, partim terris contigerunt nostris, partim vicinis? Hæc enim cum vulgo etiam cognita sint, & in conviviis, ac circulis narrari soleant, omnino turpiter se homo dederit literatus, si ista nesciat, quæ sunt quasi ante pedes. Batavo igitur necesse sit scire, quo pacto Comitatus Hollandiæ ad Hannonios, hinc ad Bavaros, postea ad Burgundos, inde ad Austriacos, atque Hispanos pervenerit. Item gesta Caroli V. Initia tumultuum

tuum Belgicorum, bellum quod tot annis duravit; & quæ interea temporis memoratu digniora in Germania, Galliâ, Britannia & vicinis evenerunt terris. Nec nosse ea magni erit laboris, qui à pueris etiam pleraque eorum à parentibus, & senibus audiimus. Operæ nihilominus fuerit legere etiam historicum unum, alterum, qui breviter ista sint complexi; uti à nonnullis Chronologis factum.

Postea autem hæc fusiùs discere licebit è Sleidano, Thuano, Cambdeno, Meterano, Borrio, Reidano, aliis.

Postquam res maximè memorabiles temporum nostrorum, & seculi, quod proximè antecessit, animo inscripserimus, accingemus nos ad gentium Scriptores antiquos. Atque ex his primi legendi, qui res tractant Romanas. Cujus rei ratio satis est aperta. Nam auspicari studia solemus à Cicerone, & aliis Scriptoribus Latinis; qui absque mediocri intelligentiâ historiæ Romanæ intelligi minimè possunt: ut in quibus passim Romuli, Numæ, Tarquinii, Camilli, Marii, Syllæ, & aliorum ducum Romanorum, mentio fiat.

Summatim autem res eas cognoscere licebit ex Floro, cum commentariis Stadii, Vellejo, Eutropio, Sexto Aurelio Victore, Rufo, Pomponio Læto, & Baptista Egnatio de principibus Romanis. Conducet & Zonaras. Sed accuratiùs de istis è Latinis quidem Livius, Salustius, Cæsar, Suetonius, Tacitus, Spartianus cum annexis Historiæ Augustæ scriptoribus: item Ammianus. E Græcis, Dionysius, Polybius, Plutarchus, Appianus, Herodianus, Dio, Xiphilinus, Agathias, Procopius. E junioribus plurimùm juvabunt annales Stephani Pighii. A rebus Romanis veniendum ad res externas: hoc est, Assyrias, Medicas, Persicas, Græcas. De quibus strictim Iustinus, Cornelius Nepos, & nonnihil etiam Vellejus, atque Orosius; & ubi hi desinunt, Zonaras. Plenius autem de omnibus Herodotus, Thucydides, Xenophon, Polybius, Diodorus Siculus, Plutarchus, Arrianus: & è Latinis, Curtius in Alexandri gestis.

Postremus locus est Historiæ (ut cum Romanis sic loquar) Barbaricæ: hoc est, gentium earum, partem quæ obtinent veteris Imperii Romani, aut nunquam sub eorum imperio fuerunt.

Hic primò quisque ordietur ab antiquitatibus suæ gentis. Ut Batavus à Batavis, de quibus Grotius: item Duza in annalibus, etiam Ioannis à Leidis, & Beka: brevissimè autem Barlandus: majori curâ filius meus *ὁ μακαρίτης* Matthæus Vossius ab initiis Comitatus Hollandici usque ad ea tempora, quibus à Iacoba Bavara translatus est Comitatus hennos ad Philippum Burgundum.

Inde ad gentes alias se conferet : atque eas primum, quibuscum nationi suæ aut foedus est, aut bellum. Vtile autem in quavis gente erit, unum aliquem seligere, qui potissimas in ejus gentis historiâ obtinere videatur. Ut in Gothicis Iornandem, in Longobardicis Paullum Diaconum, in Slavicis Helmoldum, in Francicis Paullum Æmilium, in Hispanicis Marianam, in Scoticis Buchananum, in Flandricis Mejerum, in Burgundicis Heuterum, in Austriacis Lazium, in Saxonis Crantzium, in Danicis Saxonem Grammaticum, in Boicis Aventinum, in Hungaricis Bonfinium, in Polonicis Cromerum, atque ita in aliis.

F I N I S.

A D D E N D A

huic Operi

D E P H I L O L O G I A.

P Ag. III, §. 21, post vocem *Eloquentia*, adde:
 Eloquentia est instrumentum hominis Politici; non quidem ad prudentiam civilem consequendam, sed exercendam. Nisi laxè lubeat prudentiam capere, quatenus tum in agendo, tum in dicendo consistit.

Pag. ead. §. 32, post *civilis, ut*, adde: tum ipsi bene ex naturæ, sive rationis, præscripto vivamus, tum ut

Pag. IX, inter §. 14 & 15, adde:

In his Arignote, quæ de Gestis Dionysii Tyranni scripsit, Ἀριγνώτη ἢ τὰ ἐν Διονυσίῳ γεγενημένα. Memoratur Clementi Alexandrino lib. IV Stromat.

Hestîæa Alexandrina Grammatica scripsit, utrum, quæ Homerus retulit de bello Trojano, fabula sint, an historia: ut Strabo refert lib. XI II. Meminit & Anonymus in Iliad Γ*.

Arete, Aristippi Cyrenaici, qui Socratem audivit, filia, à parente fuit instituta; uti ab hac filius Aristippus, ex eo dictus μητροδιδάκτωρ. Atque ab hoc Aristippo Theodorus, qui primò ἄθεος, postea θεός appellatus est. Vt de singulis horum auctor nobis est Laërtius lib. II.

* pag. 61.
edit. Basil.

Pag. X, post lin. 16, adde:

Eruditam Canii uxorem Theophilam laudat Martialis lib. VII, epigr. 68:

*Hæc est illa tibi promissa Theophila, Cani,
 Cujus Cecropia pectora dote madent;
 Hanc sibi jure petat magni senis Atticus hortus;
 Nec minus esse suam Stoica turba velit.
 Vivet opus, quodcunque per has emisseris aures:
 Tam non femineum, nec popolare sapit.
 Non tua Panthenis nimium se præferat illi,
 Quamvis Pierio sit bene nota choro.
 Carmina fingentem Sappho laudabit amatrix:
 Castior hæc, & non doctior illa fuit.*

Pag. xii, post v. 14. adde :

Iustiniani Cæsaris temporibus claruit etiam Theodora , orta à Sampfgeramo , & Monimo : à quibus & Iamblichus genus ducebat. Fuit hæc fœmina gentilis : sed nec philosophiæ imperita , nec Poëticæ , vel Grammaticæ ; imò ad Geometricas , & Arithmeticas speculationes evecta : instituta autem ab Isidoro Philosopho , & Damasco Damascio : quorum hic vitam illi Isidori dedicavit. Auctor Photius cap. clxxxii.

Pag. xiii, post v. 20. adde :

Anno cicciii obiit Aleonora Regina , Guilielmi , Aquitaniæ Ducis , & Pictonum Comitis , filia ; prius Ludovico , Regi Galliæ , exinde Henrico II , Angliæ Regi , nupta , & ex eo mater Ioannis Anglorum Regis. Ab eruditione , ac prudentia , multum celebrata est. Scripsit epistolas ad Cœlestinum Papam , Henricum Cæsarem , Richardum & Ioannem filios. Vide plura apud Matthæum Parisium , nec non Balæum.

Pag. ead. post v. 36. adde :

Anno cico Alexandra , Bartholomæi Scalæ filia , Florentiæ nata , Latinas Græcasque literas docta claruit ; quod etiam testatur Angelus Politianus epigrammate , quo eam celebrat. Decessit anno cico vi.

Pag. xiv, v. 28, post *commendant*, adijunge :

Obiit Heidelbergæ 26 Octob. ætatis suæ anno 28.

Pag. ead. v. 36, post *Anglum*, appone :

Latinis , Græcisque , literis egregiè exculta fuit. Annos nata xvii, Christi anno cico liv, ob non repudiatos Anglici Regni honores decollata est , unà cum marito Gilberto Dudlejo , filio Ioannis , Ducis Northumbriæ , cui anno præcedenti cervicem præcidi iusserat Maria , Angliæ Regina.

Loisa Sigæa Toletana Græcas itidem , & Hebræas literas didicit ; ac propterea à Lusitaniæ Regina intra aulam recepta inter illustres feminas ; Obiit anno cico lx.

Anno cico cv Iuliana Morella Barcinonensis, virgo Hispana, ætatis suæ duodecimo , Cappucinorum habitu induta , publicè Theses Philosophicas defendit : quas inscripsit Margaritæ Austriacæ, Hispaniarum, Indiarumque, Reginæ. Morella hæc tum Latine docta, tum Græcè etiam, ac Hebraicè ; nec Philosophiæ modò , sed & Iurisprudentiæ studiosa ; Musicis etiam instrumentis canere perita , artibus etiam aliis exculta. Narrat Gretzerus in Posthumo rerum Variarum opere à Stegelio collecto, lib. ii, cap. iv : ubi additur , florere etiamnum Lugduni in Galliis.

Obiit

Obiit verò Gretzerus anno hujus seculi xxv, ut triennio post illa posthuma prodierint.

Pag. LVIII, v. 12, post xxvii, adde:

Ætatem ejus plenius ostendo lib. ii de Histor. Græc. cap. iii; uti & patriam Alexandriam, non illam Ægypti, aut Syriæ, sed oppidum Susianæ ad sinum Arabicum, inter Tigrim, & Eulæum fluvium. Præter hunc Dionysium Alexandrinum duo fuere alii ejusdem nominis, qui *Διονύσιος* scripsere; Milesius unus, qui ipso etiam Herodoto antiquior; alter Samius, aliis Rhodius dictus, quod Rhodi habitaret, atque ibi Sacerdos esset Solis. Plura, sis, pete ex dicto cap. iii; neque enim actum agere libet.

F I N I S.

I N D E X

R E R V M & V E R B O R V M

O P E R I S D E P H I L O L O G I A .

Numerus prior , qui Romanus est , caput signat ; alter , qui barbarus , paragraphum ; tertius , qui itidem barbarus , paginam ; litera verò A Addenda signat . Si numeri barbari complures concurrant , qui cohærent , commate distinguuntur .

A

Abrahamus Bucholcerus Chronologiam scripsit. xi i, 6. 66, 67.

Abrahamus Ortelius multum meritis est de Geographia. xi, 27. 64.

Acusilaus Arigivus de Genealogiis egit. xiii, 3. 67.

Adolescentia naturâ proclivis est à labore ad ocium ; eoque subinde suscitanda est. ii, 10. 17.

Ælius Harpocratio Sophista egit de vocibus, quæ Rhetoribus ignotæ. v, 1. 37.

Æthicus Ister an auctor sit Itinerarii Antonino Augusto tributi. xi, 16. 59, 60.

Æschylus proverbia collegit. vi, 1. 38.

Agallis Grammatica docta, Suidæ *Ἀναζαλλίς*, & rectius, dicitur. ii, 3. 9.

Agathemerus Ortho quid in Geographicis scripserit. xi, 7. 56.

Agathodæmonis tabulæ, secundum Ptolemaeum descriptæ, omnium antiquissimæ sunt. xi, 22. 62.

Albiphedeas Arabs quid in Cosmographicis præstiterit. xi, 19. 60.

Aldus Nepos scripsit de *ῥητορικῇ*. iv, 11. 29.

Aleonora primum Galliae, dein Angliæ, Regina ob eruditionem laudata. A. 82.

Alexandra Florentina femina erudita. A. 81.

Alexandrini Hypatiæ corpus discerptum frustarim sparsere. ii, 3. 11.

Amalasuenta, Theodorici, Gotthorum Regis, filia, Athalarici Regis mater, quàm erudita, ac prudens fuerit. ii, 3. 11, 12.

Amerias Macedo de verborum originibus egit. v, 16. 37.

America avorum ævo prius à Columbo, ac post ab Americo Vesputio, fuit detecta. xi, 26.

63. quamquam Atlantis Platonica eò referri debere videatur. *ibid.*

Americus Vesputius post Columbum Americam detexit. xi, 26. 63.

Ἀναλογία ad *ῥητορίαν* spectat, ac primus eam defendit Aristarchus. iv, 8. 27. perperam quibusdam *ἑτυμολογία* dicitur. *ibid.* vocis *ῥοίαν* considerat. iv, 9. 27.

Ananias invenit Iambum. ix, 6. 50.

Anaximander Milesius primus ferè post Homerum Geographiam attigit. xi, 7. 53, 54. ejus ætas. *ibid.* xi, 20. 60, 61.

Andreas Schottus Heracleotæ Diogeniani, ac Zenobii, proverbia edidit, addiditque duplicem appendicem. vi, 8. 39.

Angela Zabata femina erudita. ii, 3. 14.

Anna Comnena, Alexii Comneni filia, Alexiadem scripsit. ii, 3. 13.

Anna Maria Schurmannia laudata à variâ linguarum, artium, doctrinarumque, notitia. ii, 3. 14.

Ἀναμολία ad *ῥητορίαν* spectat, ac primus eam defendit Crates. iv, 8. 27. perperam quibusdam *ἑτυμολογία* dicitur. *ibid.* vocis *ῥοίαν* considerat. iv, 9. 27.

Antistius Labeo ex verborum proprietate difficillimos juris nodos solvebat. v, 6. 31.

Antonini Martyris itinerarium quando scriptum sit. xi, 18. 60.

Antoninus Augustus an auctor Itinerarii. xi, 16. 59.

Antonius Augustinus Festi fragmentum ex Farnesianâ bibliotheca restituit. v, 12. 35. de familiis Romanis scripsit. xiii, 9. 69.

Apollodorus Genealogias deorum, & Heroum, reliquit. xiii, 4. 68.

Apollonides Nicenus proverbia scripsit. vi, 1. 38.

Appulejus Madaurensis proverbiorum libros scripsit. vi, 1. 38.

Aquila Romanus de Elocutione scripsit. viii, 4. 47.

Archilochus Parus Iambum ab Anania inventum perfecit. ix, 6. 50.

Arcadius scripsit de *ὑπογραφή*. iv, 11. 28.

Arete, Aristippi Cyrenaici filia erudita, Aristippum filium Philosophiam docuit. A. 81.

Arignote femina Dionysii Tyranni gesta scripsit. A. 81.

Aristarchus proverbia collegit. vi, 1. 38.

Aristippus *ὑπερβολικὸς* cur dictus. A. 81.

Aristoteles optimā methodo scripsit de virtutibus; sed *τὸ κατὰ φύσιν* meritò in eo desideres. ii, 11. 18. primus in artem redegit Grammaticam. iv, 6. 26. scripsit de Proverbiis. vi, 1. 38. de Elocutione. viii, 4. 47.

Arnoldus Pontacus castigationes addidit Chronico Eusebii. xii, 4. 66.

Arrianus Nicomediensis, Epicteti discipulus, quæ in Geographicis scripsit. xi, 7. 56.

Artemidorus Ephesus quæ, & quando, in Geographicis scripsit. xi, 7. 55.

Artes, quæ propriè liberales dici possunt, alii in tres dividunt partes. i, 2. 2. alii in quinque. i, 3. 2. plenius tamen distribuuntur in doctrinam verborum, & rerum; ut hæc sit vel memoriæ, vel phantasiæ, vel rationis, vel revelationis. i, 4. 5. 3. rectissimè verò in tria disciplinarum genera eas dispescas. i, 6. 3. ut aliæ ad Philosophiam viam parent, aliæ ejus sint pars, aliæ comites. *ibid.* illæ quàm variè nuncupentur. i, 7. 4. earum ex Seneca divisio. i, 7. 5. rudimenta nostra sunt, non opera, eoque damnandi, qui modum in iis non tenent. i, 7. 5. 6. earum laus, ac necessitas. i, 7. 7. ad eas uterque sexus admittendus est. ii, 1. 2. 8. at tamen non temerè omnes, cujuscunque sint sexus. ii, 4. 5. 15. 16. earum difficultas; quia commune quoddam habent vinculum. ii, 13. 18. non omnibus accuratè cognoscendis sufficit vita humana. ii, 14. 19. methodo, ac modo, in iis opus est. ii, 14. 15. 16. 19. 20.

Athenæus quando vixerit, & an Harpocratio-nem exscripserit. v. 17. 37.

Atilius Fortunatianus de arte metrica scripsit. ix, 8. 50.

Atossa, Persiæ Imperatrix, prima docuit epistolas scribere. ii, 3. 9.

Autores Græci, & Latini, qui, & quando, legendi. vii, 2, 3, 4, 5, 6, 7. 42, 43.

B

Andoninia, S. Radegundis alumna, quid scripserit. ii, 3. 12.

Baronii historia Ecclesiastica cum judicio legenda est. xiv, 15. 78.

Bartholus ætate senili literis Hebraicis immortalis est. ii, 9. 17.

Beda an autor sit libri *de locis Sanctis*. xi, 15. 59.

Benjamini Tudelenis Itinerarium quando scriptum sit. xi, 18. 60.

Boëthius laudatus. ii, 3. 12.

Burdigalense itinerarium quando scriptum sit. xi, 17. 69.

C

Cadmus non est historiæ inventor. x, 2. 51. ejus ætas. *ibid.*

Cæcilia, Thomæ Mori filia, literas excoluit. ii, 3. 14.

Cæsius Bassus de arte metrica scripsit. ix, 8. 50.

Calepinus varia à variis accepit incrementa. v, 17. 37.

Cassandra Fidelis quid, & quando, scripserit. ii, 3. 13.

Cassiodorus scripsit de *ὑπογραφή*, ac emendatur. iv, 11. 28, 29.

Catharina Alexandrina, virgo doctissima, quando vixerit, & quid præstiterit. ii, 3. 10.

Catharina, Angliæ Regina, matertera Caroli V Imperatoris, quæ scripserit. ii, 3. 14.

Catharina Landa, femina erudita, laudata. ii, 3. 14.

Catharina Senensis, femina erudita, quæ scripserit. ii, 3. 13.

Cato Senex Græcas discebat literas. ii, 9. 17.

Censorinus de metris scripsit. ix, 8. 51.

Cephisodorus, Isocratis discipulus, cur Aristotelem de proverbiis scribentem reprehenderit. vi, 1. 38.

Christianorum recepta consuetudo numerandi à Christo nato, vel circumciso. xii, 2. 65.

Christophorus Columbus primus adiit Americam. xi, 26. 63.

Chorographia sub Geographia continetur. xi, 2. 54.

Chronologia ad Historiam spectat. x, 3. 52. multum tractata, sed necdum perfecta est. xii, 1. 65. cur ejus tanta sit difficultas. xii, 6. 67.

- Chronologus quid scire debeat. xii, 2. 65.
 Cicero de Elocutione scripsit. viii, 4. 47. &
 de claris oratoribus. xiv, 9. 71.
 Claudius Dausquejus scripsit de ὁρθογραφία.
 iv, 11. 29.
 Clearchus Solensis, Aristotelis auditor, de pro-
 verbiis scripsit. vi, 1. 38.
 Clitarchus de verborum proprietate, ac origi-
 ne, scripsit. v, 16. 37.
 Conradi Peutingeri tabulæ, post Ptolemaicas
 ab Agathodæmone scriptas, omnium sunt anti-
 quissimæ. xi, 22. 62.
 Continentes tres veteribus solùm notæ fue-
 runt. xi, 26. 63.
 Cornelia, Gracchorum mater, erudita femina.
 ii, 3. 9.
 Cornelius Fronto de verborum Originibus
 scripsit. v, 15. 36.
 Cornificia, Cornificii poëtæ soror, multa epi-
 grammata reliquit. ii, 3. 10.
 Critice non est Grammatices pars. vii, 9. 45.
 ix, 3. 49.
 Cylo cur à Pythagora ad disciplinam non fue-
 rit admissus. ii, 7. 17.
 Cynici an liberales artes planè rejecerint. i,
 7. 6.
 Cyrillus Alexandrinus defensus. ii, 3. 11.

D

- D**emetrias femina docta, ad quam scripsit B.
 Hieronymus. ii, 3. 11.
 Demetrius Alexandrinus de Elocutione scri-
 psit. viii, 4. 47. quid, & quando, in Geographi-
 cis scripserit. xi, 7. 54.
 Democritus Abderita cur πίνυτλῶ fuerit
 dictus. i, 3. 2.
 Demon proverbialia collegit. vi, 1. 38.
 Desiderius Erasmus. v. Erasmus.
 Deus summam curam gerit vitæ, & actorum,
 hominis. xiv, 14. 74, 75, 76. ejus bonitas, &
 misericordia. *ibid.*
 Didymus scripsit de ὁρθογραφία. iv, 11. 28. &
 de proverbiis. vi, 1. 38.
 Dicæarchus Messenius, Aristotelis discipu-
 lus, quæ in Geographicis reliquerit. xi, 7. 54,
 55.
 Diogenes Laërtius de vitis Philosophorum
 scripsit. xiv, 9. 71.
 Diogenianus Heracleota unde oriundus sit. vi,
 2. 39. de proverbiis, ac fluviis, scripsit. *ibid.* tran-
 scripsit multa ex eo Hesychius in lexicon. *ibid.*
 Diomedes de arte Metrica scripsit. ix, 8. 50.

- Dionysius Halicarnassensis de Elocutione scri-
 psit. viii, 4. 47.
 Dionysius Longinus Zenobiam, Palmyreno-
 rum reginam, Græcas literas docuit, ac præce-
 ptor itidem fuit Porphyrii Philosophi. ii, 3. 10.
 Dionysius ὁ Λαμψακηνὸς quando ὁ Λαμψακηνὸς scripse-
 rit. xi, 7. 56. xiv, 15. 77. A. 83. ubi plures vide
 ejusdem nominis.
 Dionysius Petavius multum in Chronologicis
 præstitit. xii, 6. 67.
 Doctoris boni requisita; nempe non sufficit
 in eo τὸ διδασκῆναι, sed exigitur etiam τὸ ἀγα-
 νητῆν. ii, 11. 17. quanquam pauci sint, qui
 utrumque præstent, vel utroque saltem delecten-
 tur. ii, 11. 18.
 Doctrina solida artes comprehendit univer-
 sas. ii, 13. 18. ad eam acquirendam opus est
 multâ lectione, & meditatione. 19. generalis
 omnium rerum primum, dein singularis alicujus
 scientiæ quærenda, & quomodo. ii, 14, 15, 16.
 19, 20.
 Dorotheus de verborum originibus scripsit. v,
 16. 36, 37.
- E
- E**ccllesiastica historia quantos usus habeat.
 xiv, 2. 70.
 Elisabetha, Angliæ Regina, quàm fuerit docta
 ii, 3. 14.
 Elisabetha, Schonaugiensis, femina erudita,
 quæ, & quando, scripserit. ii, 3. 13.
 Elisabetha, Thomæ Mori filia, literas exco-
 luit. ii, 3. 14.
 Eloquentia Philosophiæ est comes. i, 6. 3. quo-
 modo sit hominis Politici instrumentum. A. 81.
 Ἐγκυκλοπαιδεία quid. i, 7. 4.
 Ephoris, Isocratis discipulus, quæ in Geogra-
 phicis scripserit. xi, 7. 54.
 Epicurei an, & quatenus, liberales artes reje-
 cerint. i, 7. 6. eorum de Deo impia doctrina.
 xiv, 14, 15. 75, 76.
 Epicurus primus docuit Grammaticam Me-
 thodicam. iv, 6. 26.
 Epimenides de Genealogiis egit. xiii, 3. 67.
 Erasmus falsus est, existimans Plutarchum
 Charonensem scripsisse proverbialia. vi, 3. 39.
 quando, & quoties, Adagia sua ediderit. vi, 5.
 40.
 Eratosthenes Cyrenæus quæ, & quando, in
 Geographicis scripserit. xi, 7. 55.
 Ἐτυμολογία malè à quibusdam cum ἀναλογία
 & ἀναμυλία, confunditur. iv, 8. 27. Exegeticæ
 Gram.

Grammaticæ privarum vocum pars est. v, 10. 33. ejus usus. *ibid.* unde dicta sit. *ibid.* Latine rectius dicitur *vera nominis ratio*. *ibid.* male à nonnullis ad Grammaticam Methodicam refertur. 34. ejus officium, ac differentia ab Exegetice. *ibid.*

Eudæmon scripsit de *ὀρθογραφία*. iv, 11. 28.
Eudocia, Leontii Philosophi filia, uxor Cæsaris Theodosii junioris, variè erudita fuit. 11, 3. 11.

Eudoxus quæ, & quando, in Geographicis reliquerit. xi, 7. 54.

Eunapius de vitis philosophorum scripsit. xiv, 9. 71.

Eusebius Pamphilus Chronicon reliquit ab orbe condito usque ad vicennalia Augusti. xii, 3. 65. multa hausit ex Iulio Africano. *ibid.* exscribitur à Georgio Syncello. *ibid.* aliquando erravit. xii, 4. 66.

Eustathius Thessalonicensis in Dionysii *Ἐκλογῆς* commentatus est. xi, 7. 56.

Eustochium, Paullæ Romanæ filia, Hebraicè, Græcè, ac Latine docta fuit. 11, 3. 11.

Exegetice Grammaticæ quid sit, ac veterum sententiæ rejectæ in ea definienda. v, 1. 2, 3, 4. 29, 30. vocum tradit significationes. *ibid.* ejus dignitas. *ibid.* necessitas major, quàm Grammaticæ Technicæ. v, 5. 31. vel privatum vocum est, quæ tum indigenæ sunt, ac sumuntur significatione modò nativâ, modò tralatitiâ, atque item sunt raræ, sunt usitatæ, sunt obliviæ; tum peregrinæ: vel junctarum. v, 9. 33. vi, 1. 38. ejus, ac *ἐτυμολογίας*, differentia. v, 10. 34. qui Latini, qui Græci eam exornârunt. v, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17. 35, 36, 37. ad eam non spectat scriptorum enarratio. vii, 9. 44.

Exitum rerum inspicere, priusquam de iis feras judicium. xiv, 14. 75, 76.

F

Fabiola, femina docta, ad quam scripsit B. Hieronymus. 11, 3. 11.

Fabulæ ad historiam laxè sumptam pertinent. x, 1. 51.

Farnesianum Festi fragmentum ubi incipiat, & desinat. v, 12. 36.

Feminæ etiam ad philosophiam admitti possunt. 11, 1. 2. 8. quàm variæ sibi pulcræ laudem parârunt eruditione. 11, 3. 9. quam cautè tamen literæ iis tractandæ sint. 11, 4. 17.

Ferdinandus Magellanus quando Magellanicam adierit. xi, 26. 63.

Festus Avienus quid, & quando, in Geographicis præstiterit. xi, 12. 58.

Festus Pompejus Verrium Flaccum redegit in epitomen. v, 12. 35. at ipse in compendium post redactus à Paulo Diacono. *ibid.* Ejus laus. *ibid.* & p. 36.

Francisci Patricii, Strabonem Stratonem vocantis, error. xi, 7. 56.

Fulgentius Planciades de verborum Originibus scripsit. v, 15. 36.

Fulvia Olympia Morata, Guntheri conjux, quæ scripserit. 11, 3. 14.

Fulvius Ursinus Farnesianum Festi fragmentum longè accuratius edidit, addito altero Festi fragmento, quod Pomponii Latini fuerat. v, 12. 36. scripsit de familiis Romanis. xiii, 9. 69.

Furia femina docta, ad quam scripsit B. Hieronymus. 11, 3. 11.

G

Gabriela Borbonia quàm varia, & quando, scripserit. 11, 3. 13.

Genealogia ad historiam pertinet. x, 3. 52. quid præstet. xiii, 1. 67. cur tanta sit ejus necessitas. xiii, 2. 67.

Gennadius Massiliensis de Illustribus Ecclesiæ viris scripsit. xiv, 9. 71.

Geodæsia primordia sua debet Ægyptiis. xi, 4. 53. unde dicta sit. *ibid.*

Geographia circa quid versetur. xi, 1. 52. *χωρογραφία* *ἢ* *τοπογραφία* sub se continet. xi, 2. 54. mista est ex historia naturali, & civili. xi, 3. 54. à geodæsia cœpit. xi, 4. 53. ejus cur tanta sit necessitas. xi, 5. 53. ejus incunabula jam Homeri ætate fuerunt. xi, 6. 53. qui eam philosophi attigerint. xi, 7. 53, 54.

Geometria cœpit à Geographia. xi, 4. 53. unde dicta sit. *ibid.*

Georgius Gemistus quid, & quando, in Geographicis præstiterit. xi, 7. 56.

Georgius Syncellus Eusebium exscripsit. xii, 3. 65, 66.

Gerardus Mercator omnium juniorum optimè orbem descripsit. xi, 27. 64. scripsit etiam Chronologiam. xii, 6. 66.

Gerontia femina docta, ad quam scripsit B. Hieronymus. 11, 3. 11.

Glossa quid sit propriè. v, 9. 33.

Glossema quid sit propriè. v, 9. 33.

Gorgias Sophista laudatus. viii, 3. 47.

Græca lingua comes esse debet Latinæ, ac addiscenda, ubi mediocriter balbutire cœpinus. v, 8. 31,

8. 31, 32. non jucundior modò, sed & utilior multò est linguâ Latinâ. *ibid.*

Græcorum eadem, ac Latinorum, de orbe disciplinarum fuit sententia. III, 1. 22. eorum computandi tempora modus. XII, 2. 65.

Γράμματα, non modò literarum elementa, sed ut Latinis literæ, ipsam etiam eruditionem, significant. IV, 4. 25.

Grammaticæ aliter Philologia dicta est veteribus. III, 1. 21, 22. IV, 1. 22. vel significat Grammaticen τεχνικὴν, vel Grammaticen propriè dictam, vel Philologiam. IV, 1. 22, 23. ad quam ornatus, & metrum spectent. IV, 2. 23. præstat, ut sermo sit purus. IV, 3. 23, 24. tum in sermone, tum in scriptione. *ibid.* plus habet operis, quàm ostentationis. *ibid.* nomen ejus insipientibus contemptui est. *ibid.* à Grammaticistice distinguenda est, quamquam à veteribus communè Grammatices nomine utraque censeretur. IV, 4. 24. doctrina ejus bipartita est; una Methodice, sive Technice, dicitur, quæ artis præcepta tradit. IV, 5. 25. ejus à Logica, Rhetorica, Poëtica, & Historica discrimen. *ibid.* altera Exegetice. V, 1. 22.

Grammaticorum fastus, & contemptus retunditur. V, 4. 30. olim illi poëtas, & alios scriptores, explicabant. VII, 9. 44. eorum, quæ talium, officium. *ibid.* VIII, 5. 6. 47. ut Rhetorice, ita & Metricen sibi olim vindicabant. VIII, 9. 10. 48. IX, 2. 49.

Grammaticistice nec orationem dirigit, nec rationem. I, 1. 1. contenta est docere artem legendi, & literas formandi. IV, 1. 14. 22, 24.

Graphice nec orationem dirigit, nec rationem: neque pietate, aut prudentiâ, instruit mentes nostras. I, 1. 1, 2.

Gregorius Nazianzenus explicatus contra mentem Lipsii. I, 7. 7, 8.

Guilhelmus Blaeuw multum meritis est de arte Geographica. XI, 27. 64.

Guilhelmus Genebrardus Chronologiam scripsit. XII, 6. 66.

Gymnastice nec orationem dirigit, nec rationem: neque pietate, aut prudentiâ, instruit mentes nostras. I, 1. 1. corpus exercet, non animum. *ibid.*

H

H Adrianus Iunius Adagiorum aliquot scripsit centurias. VI, 5. 40.

Hanno Carthaginensis quid, & quando, scripserit in Geographicis. XI, 7. 55.

Harpocratio Valerius λεξικὸν decem Rhetorum reliquit. V, 17. 37. an sit ille, qui Veri Imperatoris præceptor fuit, *ibid.* an Athenæum exscripserit. *ibid.*

Hebrææ linguæ necessitas ad intelligendum vetus instrumentum. V, 8. 32.

Hebræi numerant ab orbis initio. XII, 2. 65. eorum codices præferendi Græcis Bibliorum codicibus in Hebræorum temporibus. XII, 1. 65.

Hecataeus Geographiam tractavit, variasque περιήγησις scripsit. XI, 7. 53, 54. ejus ætas. *ibid.*

Helladii lexicon cur à Photio dicatur esse utile ad πολυμνηστειον. III, 1. 21.

Helpis, Boëthii conjux, erudita femina. II, 3. 12.

Henricus de Gandavo scripsit de Illustribus Ecclesiæ viris. XIV, 9. 72.

Hephæstion Hadriani Imper. præceptor de arte Metrica scripsit. IX, 7. 50.

Hermogenes de Elocutione scripsit. VIII, 4. 47.

Hermolaus Barbarus curiosissimus linguarum fuit. II, 9. 17.

Hermolaus Byzantius Stephanum de urbibus redegit in compendium. XI, 7. 56.

Herodianus scripsit de ἱστοριᾷ. IV, 11. 28.

Herodoti de Thucydidis ἐκφρασίς ad Olorum, ejus patrem, dictum. II, 9. 17.

Heroicum metrum apud Græcos omnium antiquissimum. IX, 6. 50. ejus inventrix Panothea. *ibid.*

Hestiza Alexandrina quid scripserit. A. 81.

Hesychius lexicon scripsit, quod Thesaurus Græcæ linguæ dici possit. V, 17. 37. Christianus fuit, ac alius ab eo videtur, quem Suidas gentilem dicit. *ibid.* ex Diogeniano Heracleota pro verba exscripsit. VI, 2. 39.

Hesychius de viris Illustribus scripsit. XIV, 9. 71.

Hieroglyphica scribendi ratio. IV, 12. 29.

Hieronymus an autor sit libri de locis Sanctis. XI, 15. 19. Eusebium Latine reddidit, multaque ei addidit. XII, 4. 66. aliquando ejus errores non deprehendit. *ibid.* qui eum continuârunt. XII, 5. 66. scripsit de Illustribus Ecclesiæ viris. XIV, 9. 71.

Hilda Abbâtissa Angla à multiplici doctrina laudata. II, 3. 12.

Hildegardis Moguntina, femina docta, quantum in literis præstiterit. II, 3. 13.

Hecataeus de Genealogiis egit. XII, 3. 67.

Hildepheusus Toletanus scripsit de Illustribus Ecclesiæ viris. XIV, 9. 72.

Hippar-

Hipparchia, soror Metroclis Cynici, uxor Cratetis Cynici, quando vixerit, & quæ scripserit. II, 3. 9.

Hippolyta Taurella quæ scripserit. II, 3. 14.

Hispani ab Augusti anno XLII usque ad Ferdinandi Catholici tempora numerare solebant. XII, 2. 65.

Historia vel rerum naturam, vel gesta Dei, ac hominum describit. I, 6. 3. pars est Philologiae. III, 1. 22. naturalis, ac Physices, differentia. V, 10. 34. non intelligi potest, nisi genus, & stirpem, eorum nōris, quorum narrantur gesta. *ibid.* quid vel strictè, vel laxè sumpta agat. X, 1. 51. ejus studium omnium est antiquissimum. X, 2. 51. non est à Cadino Milesio inventa. *ibid.* ejus materia quadruplex; versatur enim circa loca, tempora, genus, & actiones. X, 3. 52. vel vera est, vel ficta, vel mixta. XIV, 1. 69. prior dividitur in sacram, quæ verè talis est; tum divina, tum humana Iudaica, & Christiana; vel errore hominum talis censetur; ac in civilem, & literariam. XV, 2. 69, 70. ista pertinet ad historiam Gentilem, aut Mahumedanam. XIV, 3. 70. hæc comprehendit antiquitates, quæ sunt reliquæ antiqui temporis. XIV, 4. 70. memorias, quæ sunt initia legitimæ historiæ; quales sunt propriè commentarii. XIV, 5. 71. ac historiam justam, quæ addit personarum characterem, &c. ad quam refer annales, qui portionem temporis complectuntur; vitas, quæ personas describunt; ac actiones, quæ illustrem actionem, sive rem gestam repræsentant. XIV, 6, 7, 8. 71. quomodo historiam tractet philosophus, quomodo Grammaticus, sive philologus. XIV, 11. 72. omnis ævi historiam discere cur non sit difficile. *ibid.* quomodo ea sit tractanda. *ibid.* XIV, 15. 76, 77, 78, 79, 80. in ficta historia verum à falso discernendum est. XIV, 12. 73. atque ex ea eruenda est etiam mystica interpretatio. *ibid.* quanta historiarum sit utilitas in Philologia, Theologia, ac Politica. XIV, 13. 73. earum maximus fructus. XIV, 14. 74. maximè omnium ad Deum ducunt. *ibid.* sacræ præmittendæ profanis. XIV, 15. 78.

Historici quo ordine legendi sint. XIV, 11. 72, 73. XIV, 15. 76, 77, 78, 79, 80.

Honorius Augustodunensis scripsit de Illustribus Ecclesiæ viris. XIV, 9. 72.

Horapollus scripsit de Hieroglyphica scribendi ratione. IV, 12. 29.

Hydrographia geographiæ latius sumptæ pars est. XI, 1. 52.

Hypatia, Theonis Alexandrini filia, quæ reli-

querit, ac quàm miserè ab Alexandrinis discepta fuerit. II, 3. 11.

Hyperchio scripsit de ὁρθογραφία. IV, 11. 28.

I

I Ambum invenit Ananias, perfecit Archilochus Parius. IX, 6. 50.

Iana Graja, Henrici, Suffolciæ Ducis, Filia, erudita fuit. II, 3. 14. ejus mortis genus. A. 82.

Idacius quousque B. Hieronymum continuârit. XII, 5. 66.

Imitatione opus est ad acquirendam purè loquendi disciplinam. VII, 8. 43, 44.

Inscitia, & fastus, ut plurimum concurrunt. II, 13. 19. IV, 7. 27.

Interpunctio spectat ad ὁρθογραφίαν. IV, 12. 29.

Ioanna, Philippi Regis uxor, ex tempore respondere Latino sermone aliorum orationibus. II, 3. 14.

Ioannes Abbas Biclariensis quousque B. Hieronymum continuârit. XII, 5. 65.

Ioannis G. F. Blaeuw laus. XI, 27. 64.

Ioanna Blanchetta, femina erudita, varias linguas loquebatur. II, 3. 14.

Ioannes Bocacius quando sua in Geographicis scripserit. XI, 10. 57. Vibium sequestrum exscripsit. *ibid.*

Ioannes Brassicanus Adagia scripsit. VI, 5. 40.

Ioannes Funccius Chronologiam scripsit. XI, 6. 66.

Ioannes Glandorpius de Genealogiis scripsit. XIII, 9. 69.

Ioannis Gronovii laus. II, 3. 13.

Ioannis Laurenbergii tabulæ Græciæ longè superant Sophiani. XI, 20. 61.

Ioannes Vlpus Adagia scripsit. VI, 5. 40.

Iosephi patriarchæ historia. XIV, 14. 74.

Iosephus Scaliger quàm bene sit meritis de Festo Pompejo. V, 12. 36. & de Eusebio, ac Chronologia. XI, 4. 6. 66.

Ioliæ Merceri in edendo Nonio industria laudata. V, 13. 36.

Iosias Simlerus scripsit vitas Illustrium Ecclesiæ virorum. XIV, 10. 72.

Isidorus Characenus patriam suam Parthiam descripsit. XI, 7. 55.

Isidorus Hispalensis quæ in Geographicis scripserit. XI, 11. 58. Originum libris utilem navavit operam. V, 14. 36. scripsit de Illustribus Ecclesiæ viris. XIV, 9. 72.

Ifocratis fucata, atque anxia nimis, elocutio. VIII, 3. 47.

Itinerarium Antonino Augusto adscriptum an Iulii oratoris sit, an Æthici Istri. xi, 16. 59.

Iuliana Morella Barcinonensis virgo erudita laudata. A. 83.

Iulianus Cæsar ab eruditione laudatus. i, 6. 4. curpolitioris literaturæ scriptores in scholis legi noluerit. i, 7. 7.

Iulius Africanus, ex quo plurima hausit Eusebius Pamphilus, primus Christianorum de temporibus scripsit. xii, 3. 65.

Iulius Cæsar an autor sit Itinerarii Antonino Augusto tributi. xi, 16. 59.

Iulius Hyginus reliquit Genealogiarum codicem. xiii, 7. 68.

Iulius Orator an sit auctor Itinerarii Antonino Augusto adscripti. xi, 16. 59, 60.

Iulius Pollux scripsit Ὀνομαστικόν, quod Cæsari Commodò dictavit. v, 17. 37.

Iulius Rufinianus de Elocutione scripsit. viii, 4. 47.

Iuventus cur aptior sit discendis linguæ Latinæ, ac Græcæ, elementis. v, 8. 31.

K

K Ὑκλος ἱστορικὸς, sive Orbis historicus, quid sit. xiv, 11. 72.

L

L Ælii filia ab eloquentia laudata. ii, 3. 10.

Læta, femina docta, ad quam scripsit B. Hieronymus. ii, 3. 11.

Latina lingua sine Græca ad solidam eruditionem non sufficit. v, 8. 32. sæpe ex Græco fonte, Æolum præsertim, promanat. v, 11. 35.

Latinorum, ac Græcorum, eadem fuit de orbe disciplinarum sententia. iii, 1. 22.

Liber de Locis Sanctis an Hieronymi sit, an Bedæ. xi, 15. 59.

Lilius Gyraldus scripsit vitas virorum Illustrium. xiv, 10. 72.

Literæ Latinis, ut Γράμματα Græcis, non modò prima vocum elementa, sed & ipsam eruditionem, significant. iv, 4. 25.

Lipsii error in vertendis Gregorii, Nazianzeni verbis. i, 7. 8.

Logice πολυμαθείας pars est. iii, 1. 20, 21.

Loisa Sigæa femina erudita. A. 82.

Longinus de Elocutione scripsit. viii, 4. 47.

M

M Agdeburgensium Centuriatorum lectio iudicium requirit. xiv, 15. 78.

Magellanica à Ferdinando Magellano primum detecta. xi, 26. 63.

Mango per siglas exarare docet. iv, 12. 29.

Marcella femina docta, ad quam scripsit B. Hieronymus. ii, 3. 11.

Marcellinus Comes quousque B. Hieronymum continuârit. xii, 5. 66.

Margarita Gigia literas excoluit. ii, 3. 14.

Margarita, Thomæ Mori filia, literas excoluit. ii, 3. 14.

Margarita Valesia, Henrici IV, Galliarum Regis, Avia, eruditione, & erga literatos amore, multum laudis meruit. ii, 3. 13, 14.

Marcianus Heracleota, incerti temporis scriptor, ἀειρήμων reliquit. xi, 7. 55.

Marius Plotius de arte metrica scripsit. ix, 8. 50.

Marius Victorinus de arte Metrica scripsit. ix, 8. 50.

Martianus Capella quo ordine scribat de artibus, ac disciplinis. iii, 1. 22. quæ in Geographicis scripserit. xi, 11. 58.

Mathesis πολυμαθείας pars est. iii, 1. 20, 21.

Matthæus Beroaldus Chronologiam scripsit. xii, 6. 66.

Memoriâ cur olim magis opus fuerit, quàm vel ingenio, vel iudicio. ii, 7. 16.

Mencia Mendoza, Marchionis Zeneti filia, ab eruditione laudata. ii, 3. 14.

Metaphora quid. viii, 6. 47, 48.

Methodo bonâ opus est in acquirendâ tum generali omnium artium, tum speciali alicujus scientiæ, notitiâ. ii, 14. 19. ut etiam in legendis Autoribus Græcis, & Latinis. vii, 2, 3, 4, 5, 6, 7. 42, 43.

Metius Pomposianus cur à Domitiano fuerit interfectus. xi, 10. 61.

Meronymia quid. viii, 6. 47, 48.

Merrice quid tractet, & an ad προσαδαν spectet. iv, 9. 28. diversa est à Poëtice, cujus ad elementa spectat, at pars est φιλολογίας. ibid. non Grammatices propriè dictæ. vii, 9. 44. ix, 2, 3. 42. ejus officium, & partes. ix, 1, 4, 5. 48, 49, 50.

Metrum quid sit, & quomodo à Rhythmo differat. ix, 1. 48, 49. ut diversum est, ita diversos habet inventores, ix, 6. 50.

Michaël Apostolius parcemias quando scripserit. vi, 4. 39, 40.

Michaël

Michaël Psellus quid, & quando, in Geographicis scripserit. xi, 7. 56.

Modus in disciplinis tenendus est, si quis, cognitis omnibus in genere, ad particularem aliquam se conferre velit. ii, 15. 19, 20. qualis hic esse debeat, videndum ex naturâ, & indole discantis. ii, 16. 20.

Monachus Fuldenſis an ſit autor notiſſimæ utriuſque imperii. xi, 14. 58.

Monita, & adhortationes plurimum valent in animis humanis. ii, 12. 18. quanta ſit earum neceſſitas ob ſtudiorum difficultatem. ii, 13. 18.

Mosaicâ historiâ nullum ſcriptum vetuſtius eſt. x, 2. 51.

Μῦθοι unde Græcis credantur dictæ. ii, 13. 18.

Muſice nec rationem dirigit, nec orationem; neque pietate, aut prudentiâ, inſtruit mentes noſtras. i, 1. 1. modulatione ſonorum affectus componit. *ibid.* ad Polymathiam pertinet. *ibid.* alia eſt practica, alia theſorica. *ibid.* exempla petit ab Hiſtoriâ, vel poëſi, præcepta à philoſophia morali, atque hæcenus inſtillat animis teneris bene vivendi præcepta. *ibid.*

Mylo proverbialia collegit. vi, 1. 38.

N

Naturâ idonei debent eſſe ad ſtudia, qui ſtudia colunt. ii, 6. 16. ex corporis conſtitutione de eâ faciebat iudicium Pythagoras ii, 7. 16. in quibus ejus conſiſtat bonitas. ii, 8. 17.

Naturalis ſcientia quid præſtet. i, 6. 3.

Nonius Marcellus ſcriptor eſt nec eruditione, nec iudicio laudabilis. v, 12. 36. multa tamen habet veterum fragmenta, quæ alibi non reperias. v, 13. 36.

Notæ non ſunt literæ. iv, 12. 29. ratio per eas ſcribendi ad *ὀρθογραφίαν* pertinet. *ibid.*

Notiones primæ, & ſecundæ quæ dicantur. iv, 5. 25. alio nomine entia realia, ac rationis, alio intellecta ſecunda vocantur. *ibid.*

Notitiæ utriuſque imperii quis fuerit author, an Monachus Fuldenſis, an Theodoſius junior. xi, 14. 58.

Novella, femina erudita, patre Ioanne Andrea occupato, munus ejus ex ſuggeſto docendi ſuſtinebat. ii, 3. 14.

O

O Ratio quomodo ſit condenda. viii, 2. 46.

Oratoria facultas quæ propriè ſit. viii, 2. 46.

Ὄρθογραφία Grammaticæ Methodicæ pars eſt. iv, 8. 27. diverſa eſt ab ea, quam tradit Grammaticiſtica. iv, 11. 28. qui veteres Græci, Latini; qui recentiores de eâ ſcripſerint. iv, 11. 28, 29. ad eam pertinet ratio interpungendi, ſcribendi; que per ſiglas, ac notas. iv, 12. 29.

Ὄρθοπέτεια Grammaticæ Methodicæ pars eſt. iv, 8. 27. agit tum de ſingulis vocibus, ubi attendit *ἀναλογίαν*, & *ἀνωμελίαν*. iv, 8. 27. ac *προσῳδίαν*. iv, 9. 27, 28. tum de conjunctis. iv, 8. 27. ubi conſideratur ſtructura congrua tum naturalis, tum ea, quæ ſit contra naturam. iv, 10. 28.

P

P Amphila Ægyptia quid, & quando, ſcripſerit. ii, 3. 9.

Pamphilus Alexandrinus *πρὸς γλωσσῶν* ſcripſit. v, 16. 37.

Panothea Heroici metri inventrix. ix, 6. 50.

Patriæ noſtræ hiſtoria prius diſcenda, quàm exterorum. xiv, 15. 78.

Paulla, femina docta, ad quam ſcripſit B. Hieronymus. ii, 3. 11.

Paullus Diaconus Verrium Flaccum à Feſto Pompejo ſæpe depravatum magis etiam corripit. v, 12. 35.

Petri Bertii Geographia jungenda Straboni. xiv, 15. 77.

Petrus Cyrilli lector cauſa fuit triſtiſſimæ, & crudeliſſimæ mortis Hypatiæ. ii, 3. 11.

Petrus Diaconus docet rationem ſcribendi per ſiglas. iv, 12. 29.

Pherecydes Athenienſis de Genealogiis egit. xiii, 3. 67.

Philologia, aliter Grammaticæ dicta, *πολυμαθείας* pars eſt. iii, 1. 20, 21. *κατὰ κατὰχρησιν ἐγκυκλιοπαιδεία* vocatur. *ibid.* quàm magnifice eam prædicet Eraſmus. iii, 1. 22. verſatur circa hiſtoriam omnigenam, & ſermonem. iv, 1. 22, 23. in quo exigitur puritas, ornatus, & metrum. iv, 2. 23. omne ponit ſtudiorum fundamentum. iv, 3. 24.

Philologus quomodo tractet hiſtoriam. xiv, 11. 72.

Philonis Iudæi elegans de artibus liberabilibus, ac Abrahamo, allegoria. I. 7. 5, 6.

Philosophi in Græcia cur olim ad tantum eruditionis fastigium pervenerint. VII, 9. 44.

Philosophiæ divisio in Theoreticam, & Practicam, ac utriusque subdivisio. IV, 25. 26.

Philosophus quomodo tractet historiam. XIV, II. 72.

Philostratus de vitis philosophorum scripsit. XIV, 9. 71.

Philoxenus de verborum vi, ac origine scripsit. V, 16. 37.

Physices, & historiæ naturalis, differentia. V, 10. 34.

Pietas Christiana quid præstet. I, 6. 3. omnium studiorum finis esse debet. XIV, 14. 74.

Plinius Secundus quid, & quando, in Geographicis præstiterit. XI, 8. 57. XIV, 15. 77.

Plutarchus Chæronensis virtutum singularum tradit naturam, ac ad amorem earum præterea accendit. II, 11. 18. an autor sit appendicis Proverbiorum, quam Schottus edidit, ut existimavit Erasmus. VI, 3. 39.

Pœtice diversa est à Metrice. IV, 9. 28. cur eadem ejus sit utilitas, quæ Historiæ. XIV, 12. 73.

Polybius quantum operæ Geographiæ dederit. XI, 7. 55.

Polydorus Virgilius scripsit vitas virorum Illustrium. XIV, 10. 72.

Πολυμαθεία quid. I, 7. 4. ejus partes tres. III, 1. 20, 21. quid propriè signet. *ibid.* orbis disciplinæ Latinis dicitur. *ibid.*

Πολυμαθησύνη quid. I, 7. 4.

Pompeji impietas non minor fuit, quàm Cæsaris. XIV, 14. 76.

Pomponius Atticus. v. T. Pomponius Atticus.

Pomponii Latini fragmentum Festi ubi incipiat, & desinat. V, 12. 36.

Pomponius Mela quid, & quando, in Geographicis præstiterit. XI, 8. 57. XIV, 15. 77.

Posidonius Apameensis, vel Abiopolita, quæ, & quando, in Geographicis reliquerit. XI, 7. 55.

Priscianus tractavit de metris comicis. IX, 8. 51. quid, & quando, in Geographicis scripserit. XI, 12. 58.

Προγυμνάσματα quæ Græcis dicta sint. VIII, 3. 48.

Προπαιδεία quid. I, 7. 4.

Προπαιδευμα quid. I, 7. 4.

Προσωνία spectat ad ὀρθοίπειαν, quæ de privis vocibus agit. IV, 9. 27. attendit moderamentum vocum ratione soni, accentum nempe, spiritum

ac quantitatem. IV, 9. 28. non comprehendit sub se Metricen. *ibid.*

Prosper quousque B. Hieronymum continuârit. XII, 5. 66.

Proverbia plurimum conferunt ad intelligendos melius veteres scriptores. VI, 6. 40. eorum usus conducit Rhetoricæ. *ibid.* ac facultati Oratoriæ. VI, 7. 40. historiæ lucem præbent, & ex eâ vicissim lucem capiunt. VI, 8. 40. magnam partem ad vitæ institutionem pertinent. VI, 9. 40, 41. qui veteres, qui recentiores, ea scripserint. VI, 1, 2, 3, 4. 5. 38, 39, 40.

Provinciarum Romanarum libellus Geographiæ operam daturis conducit. XI, 13. 58.

Prudentia civilis quid præstet. I, 6. 3 eloquentiæ juncta eam consummat. I, 6. 4.

Ptolomæus Cæsariensis quantum, & quando, in Geographicis præstiterit. XI, 7. 56.

Purè loquendi disciplina quomodo, ac quando, tractanda sit. VII, 1. 41. bonam nobis primæ ætatis partem absument. VII, 9. 44.

Pythagoras de naturæ bonitate ex corporis constitutione conjecturam faciebat. II, 8. 16. 17. multum solebat adhortari. II, 12. 18.

Pytheas Massiliensis quid, & quando, in Geographicis scripserit. XI, 7. 55.

Q

Quincti Hortensii filia ab eloquentia laudata. II, 3. 10.

Quintilianus de Elocutione scripsit. VII, 4. 47.

R

Reinerus Reineccius de Genealogiis scripsit. XIII, 8. 69.

Rhetorica vel circa sermonem versatur, vel circa rem. I, 4. 3. malè à nonnullis statuitur pars Grammatices. VII, 9. 44. cur potius sit ars, quàm facultas, & quam hæc ab illa sit diversa, quæque sit diversitatis ratio. VIII, 9. 45, 46. ejus divisio, ac subdivisio. VIII, 2. 46.

Rhosoita monialis, quæ, & quando, scripserit. II, 3. 12. 13.

Rhythmus quid sit, & quomodo à metro differat. IX, 1. 49.

Richardus Streinius de familiis Romanis egit. XIII, 9. 69.

Rictuda sub Alcuino, ac dein sub aliis, in literis multum profecit. II, 3. 12.

Romana historia cur discenda prius, quàm alia quævis externa. XIV, 15. 79.

Romani veteres ab V. C. numerabant, Christiani per indictiones xii, 2. 65.

Ruffinus de Elocutione scripsit. viii, 4. 47. ac de metris Terentianis. ix, 8. 51.

Rutilii Claudii Itinerarium quando scriptum sit. xi, 18. 60.

Rutilius Lupus de Elocutione scripsit. viii, 4. 47.

S

S Alvina femina docta, ad quam scripsit B. Hieronymus. ii, 3. 11.

Sapientiae studium circa quae versetur. i, 6. 3.

Saraceni numerant tempora à fuga Mahumeti. xii, 2. 65.

Schemata Rhetorices cur non spectent ad Grammaticos, quamquam hi ea olim tractarint. viii, 7, 8, 9. 48.

Scripto nihil tradebant veteres, sed omnia memoriter docebantur; vel si scripto complecterentur disciplinam, id fiebat eà brevitatem, ut non intelligerentur ab aliis, quam qui antea audissent. ii, 7. 16.

Scylax Cariandensis quae, & quando, in Geographicis scripserit. x, 7. 54.

Sebastianus Foxius Morzilius de imitatione scripsit. vii, 8. 43.

Seleucus de Alexandrinorum proverbiiis scripsit. vi, 1. 38.

Seneca tradit rationem scribendi per notas. iv, 12. 29. de virtutibus pulchrè scribit, & animum præterea afficit. ii, 11. 18.

Sermonis studium triplex; loquendi emendatè, ornatè, & modulatè. vii, 7. 43.

Servius de arte metrica scripsit. ix, 8. 50.

Sextus Empiricus, qui *ὑποσημασίου* vanitatem *καὶ τῆς διαφωρίας* convincere conatur, refellitur. iv, 11. 29.

Sigebertus scripsit de Illustribus Ecclesiae viris. xiv, 9. 75.

Siglae quid sint, ac ratio per eas scribendi ad *ὑποσημασίου* pertinet. iv, 12. 29.

Simmas Rhodius de verborum egiit originibus. v, 16. 37.

Simonides Ceus de Genealogiis egiit. xiii, 3. 67.

Socion historiam Scholasticam scripsit. xiv, 8. 71.

Socratis felicitas, & in morte constantia. xiv, 14. 76.

Solinus, qui Geographica sua è Plinio excerptis, librumque suum duobus modis inscri-

psit, quando vixerit. xi, 9. 57. xiv, 15. 77.

Solonis senis dictum. ii, 9. 17.

Sophiani tabulae Graeciae longè vincuntur à Laurenbergianis. xi, 20. 61.

Sosipatra, Eustachii conjux, egregiè erudita fuit, ac post mariti excessum liberos domi instituit. ii, 3. 10, 11.

Stephani de urbibus opus ab Hermolao Byzantio in compendium est contractum. xi, 7. 56.

Stilponis Megarensis dictum. i, 2. 2.

Stoici an liberales artes planè rejecerint. i, 7. 6.

Strabo Amasenus, malè Francisco Patricio Strato dictus, quae, & quando, in Geographicis scripserit. xi, 7. 56. xiv, 15. 77.

Suetonius de illustribus Grammaticis, & Rhetoribus, scripsit. xiv, 9. 71.

Suidas quos exscripserit. v, 16. 37. quando vixerit. v, 17. 37.

Suidas de Genealogiis egiit. xiii, 3. 67. diversus est ab eo, cujus habemus lexicon. 68.

Synecdoche quid sit. viii, 6. 47, 48.

T

T Abulae Geographicae multum profunt; atque obtinere apud Græcos, & Romanos. xi, 20, 21. 60, 61. quae omnium sint antiquissimae. xi, 22. 62. non profunt tantum intelligendis melius scriptoribus, sed & peregrinantibus. xi, 23. 62. iis uti debemus, quae posteriorum curâ prodeunt emendatiores, ac cum veteribus locorum nominibus conferre nova. xi, 24, 25. 62, 63. quo ordine eae tractandae sint. xiv, 15. 77.

Technices Grammatices objectum. iv, 5. 25. & ab aliis artibus differentia. *ibid.* primus eam in ordinem redegit Aristoteles. iv, 6. 26. docuit Epicurus. *ibid.* vel vulgaris est, quae agit de Nominis genere, aut casu patrio. &c. vel philosophica, quae accuratè omnia definit, omniumque adfert causas: atque ut illa incipientibus prodast, ita hæc nocet. iv, 7. 26, 27. agit de lectione, vel de descriptione. iv, 8. 27.

Terentianus Maurus de arte Metrica scripsit. ix, 8. 50.

Terentius explicatus. i, 7. 5. noctu dièque adolescentiae terendus est. vii, 2. 42.

Tharraus de proverbiiis scripsit. vi, 1. 38.

Theæterus proverbia collegit. vi, 1. 38.

Theano, Pythagoræ uxor, Brontini Crotoniatae filia, sub Pythagora philosophiae operam navavit. ii, 2. 8.

Themiste, Leontii conjux, philosophata est, ac scripsit ad eam Epicurus. II, 2. 9.

Theocriti Scholiastes emendatus. VI, 1. 38.

Theodora femina philosophiæ, & philologiæ gnara. A. 62.

Theodorus, Aristippi τὸ μετὰ τοὺς ἀδελφούς filius, primūm Ἀγέσ, dein Θεός dictus. A. 81.

Theodosius Iunior an scripserit notitiam utriusque imperii. XI, 14. 58.

Theophila, Canii uxor, ob eruditionem laudata. A. 81.

Theophrastus, Aristotelis discipulus, de proverbiiis scripsit. VI, 1. 38.

Thucydidis ἐνφύια, & amor, erga literas. II, 9. 17.

Tiberius Cæsar veniam petiit, cum Græco verbo utendum ipsi esset ob Latini sermonis egestatem. V, 8. 32.

T. Pomponius Atticus Genealogias scripsit. XIII, 4. 68.

Topographia sub Geographia continetur. XI, 2. 54.

Trithemius scripsit vitas Illustrium Ecclesiæ virorum. XIV, 10. 72.

Tropi sæpè variant significationes verborum. VIII, 6. 47. eoque ad Grammaticum spectant. *ibid.*

Tryphon scripsit de ὁρθογραφίᾳ. IV, 11. 28.

Tullius Tyro docet rationem scribendi per notas. IV, 12. 29.

V

Valerius Messalla de Romanis familiis scripsit. XIII, 6. 68. sed ejus non est liber de progenie Augusti Cæsaris. *ibid.*

Valerius Probus per siglas exarare docet. IV, 12. 29.

Vari conjux literas didicit. II, 3. 10.

Varinus Phavorinus lexicon scripsit. V, 17. 37. Ejus laus. *ibid.*

Varro emendatus. V, 9. 33. cur in origine vocum explicandâ tam scèdè erret. V, 11. 35.

Vbbo Emmius Chronologiam, & Genealogiam, reliquit. XIII, 10. 69. XIV, 15. 77.

Velius Longus scripsit de ὁρθογραφίᾳ. IV, 11. 28.

Verba rerum sunt symbola; ac per ea harum

consequimur peritiam. V, 4. 30. neglectâ propriâ eorum significatione res intelligi non potest. V, 5. 31. multas controversias in omni studiorum genere tollet, qui eorum novit proprietatem. IV, 6. 31. quam nosse non utile modò, sed & decorum est. V, 7. 31. vel propria unicuique linguæ sunt, vel peregrina; illaque tum nativæ, tum tralati-
tiæ, significationis. V, 9. 33. aliæ eorum divisiones. *ibid.* ex eorum origine proprietas vocabuli sæpè meliùs cognoscitur. V, 10. 33. unde ad naturam rei faciliùs, ac certius, devenitur. *ibid.* origo verò interdum ex alienâ arcessitur lingua, interdum ex propria. V, 11. 35. cur Græci Grammatici, & Varro, in origine vocum explicandâ tam scèdè errent. *ibid.* eorum doctrina olim priùs ex poëtis addiscebatur; hodie incipiendum ab iis, qui prosâ scripserunt. VII, 5. 6. 7. 42, 43.

Verrius Flaccus, nepotum Augusti magister, de Ortographia, & de verborum significatione scripsit, sed à Festo in compendium redactus est, ac sæpè depravatus. IV, 2. 28. V, 12. 35.

Vibius Sequester, malè Equester nonnullis dictus, quid, & quando, in Geographicis scripserit. XI, 10. 57.

Victor Tunnunensis quousque B. Hieronymum continuârit. XII, 5. 66.

Vocabula sæpè in qualibet arte comminisci necesse est. IV, 2. 23. V. *verba.*

W

WAlpurga, S. Winipaldi soror, quando ob eruditionem in precio fuerit. II, 3. 12.

X

XEnophon primus vitas Philosophorum scripsit. XIV, 8. 71.

Z

Zenobia, Palmyrenorum Regina, quàm fuerit erudita. II, 3. 10. ad Græcas literas magistrum habuit Dionysium Longinum, II, 3. 10.

Zenobius, sive Zenodotus, de Proverbiis scripsit. VI, 2. 39.

Zethus Calvisius Chronologiam scripsit. XII, 6. 67.

